

בצרון

ירחון למדע, לספרות ולבעיות הזמן

נוסד על-ידי חיים טשרנוביץ (רב צעיר) ז"ל

העורכים: נחום גלאצר (עורך-תורם), צבי וולפסון, שמעון הלקין

חיים ליף — חבר המערכת

מנהל המערכת: משה טשרנוביץ

שנה כ"ד (כרך מ"ח) סיוון-תמוז, תשכ"ג חוברת ו' (238)

חברת המדינה

התוכן

- 81 על מכוכתה של הציונות בזמן הזה . . . . . נתן רוטנשטרייך
- 86 גוני חום (שיר) . . . . . גבריאל פרייל
- מכתב לאלהים או יסכה ממדרוני הגלבוע
- 87 (תחרות הסיפור העברי הקצר — סיפור י"א) . . . . . סלע כהר
- 97 אביב עולה (שיר) . . . . . יצחק פינקל
- 98 השרשרת לא נותקה לעולם . . . . . יצחק זיזיב
- 103 הרברט סמואל כהוגה דעות (על השלום העולמי) . . . . . גרשון א. חורגין
- 110 שינוי-ערכים בספרות העברית החדשה? . . . . . זאב ויסמן
- 116 לתולדות „הלבנון" הירושלמי (מאה שנה להופעתו) . . . . . א. ר. מלאכי
- 124 יום ליום (תמונות-הווי ממדינת ישראל) . . . . . מרדכי עובדיהו
- 127 מחודש לחודש . . . . . יצחק עברי
- (א) ש. ז. שור — נשיא ישראל; (ב) התפטרותו של ד. בן-גוריון; (ג) משפט שווייץ ורישמו; (ד) הסכם מצרים-ברית.
- הערבות ודברי בקורת:
- 130 (א) מפעל חייו של יצחק בן-צבי . . . . . חיים ליף
- 137 (ב) לואיס ליפסקי וציונות אמריקה . . . . . מאיר וכסמן
- 139 (ג) בשדה ספר . . . . . ל. שפאל
- 141 (ד) מפזורה למדינה . . . . . ינץ רמגל
- 142 הדים ובני הדים (בעקבות הספרות העתית) . . . . . ח. ל.
- 144 . . . . . ידיעות

„ בצרון ”
1141 ברודוויי
ניו-יורק

BITZARON

THE HEBREW MONTHLY OF AMERICA

Founded by CHAIM TCHERNOWITZ (RAV TZAIR)

Editors: NAHUM GLATZER (Contributing Editor)

HARRY WOLFSON, SIMON HALKIN (S. Israel)

HAYIM LEAF, Associate Editor

Managing Editor: MAURICE E. CHERNOWITZ

Twenty-Fourth Year of Publication

Vol. XLVIII SIVAN-TAMUZ, 5723 (May-June, 1963) No. 6 (238)

ISRAEL FIFTEENTH ANNIVERSARY ISSUE

CONTENTS:

The Dilemma Now Confronting Zionism <i>Nathan Rotenstreich</i>	81
Mood In Brown (Poem) . . . . . <i>Gabriel Preil</i>	86
A Letter to the Lord (Bitzaron Hebrew Short Story Contest) . . . . . <i>Story Eleven</i>	87
With the Rise of Spring (Poem) . . . . . <i>Irving J. Finkel</i>	97
The Unbroken Chain of Jewish Settlement In Eretz Israel . . . . . <i>Itzhak Ziv-Av</i>	98
Herbert Samuel's Concept of World Peace . . . . . <i>G. A. Churgin</i>	103
Changing Values in Contemporary Hebrew Literature . . . . . <i>Zev Weisman</i>	110
The Centenary of "Levanon", First Jerusalem Hebrew Periodical . . . . . <i>A. R. Malachi</i>	116
Scenes From Current Israeli Life . . . . . <i>Mordecai Ovadyahu</i>	124
The Month In Review . . . . . <i>Itzhak Ivry</i>	127
(a) Zalman Shazar — President of Israel; (b) Ben-Gurion's Resignation; (c) The Trial in Switzerland; (d) The Egypt-Soviet Pact	
EVALUATIONS AND BOOK REVIEWS:	
(a) Itzhak Ben-Zvi, Statesman and Scholar . . . . . <i>Hayim Leaf</i>	130
(b) Louis Lipsky and American Zionism . . . . . <i>Meyer Waxman</i>	137
(c) Book Notes . . . . . <i>Leo Shpall</i>	139
(d) "From Dispersion to Statehood" . . . . . <i>Y. Ramgal</i>	141
Echoes and Comments . . . . . <i>H. L.</i>	142
News and Events	144

BITZARON
1141 Broadway
NEW YORK
MU 6-7680

בַּעֲרוֹן

נוסד עלידי חיים טשרנובוין (רב צעיר) ז"ל

חוברת ו' (238)

סיוון-תמוז, תשכ"ג

שנת כ"ד (כרך מ"ח)

על מבוכתה של הציונות בזמן הזה

מאת נתן רוטנשטרייך

1.

אין לך פגישה בין שני יהודים ציוניים, וקל וחומר אין לך ויעוד רשמי או רשמי למחצה, שאין דנים בהם בשאלת מקומה הציבורי של הציונות בחיי העם היהודי בדורנו. אך ככל שנשמעים בפגישות ובוועודים אלה דברי מבוכה ענייניים ורעיוניים, הרי חיש מהר תופס הדיון בשאלות המיבנה האירגוני את מקומו של הדיון בשורשי הבעייה והמבוכה.

אולם כאשר ניתנת הדעת לא על עניינים שבמיבנה אירגוני אלא על עניינים שבמבוכה שברעיון, שוב אין זה ברור מהו טיבה של המבוכה הזאת ומה הם שורשיה. טעות חמורה תהיה זאת אם דיון אירגוני, ותהא רמתו אשר תהא, יתפוס את מקומו של הדיון בשורשי התופעה.

2.

כאשר מדובר עתה במבוכה, והדאגות והחששות הכרוכות בה, הרי מופיעה היא לפנינו מכמה בחינות:

(א) הקמתה של מדינת ישראל נראה בדין כשלב אחרון במאמציה של הציונות המאורגנת, כהשגת מטרתה הרשמית, זו המטרה שנתנסתה בתוכניתה הרשמית של הציונות, בתעודות היסוד שלה ובגיבושיה המדיניים בשלבים קודמים.

הקמתה של המדינה נראה איפוא כהגשמה של הציונות ואין מנוס מכך כי המגשים יהא תוהה על מקומו שלו, תפקידו וטעם קיומו לאחר שהגיע לכלל הגשמת מטרתו.

ב) אין להטיל ספק בכך שגוף מציאותה של מדינת ישראל נעשה לגורם המלכד של העם היהודי בדורנו, ואולי לגורם המלכד המובהק של העם. לפרקים נוטה אתה אפילו לחשוב שגוף מציאותה של המדינה הוא הגורם המלכד היחיד של כל הקיבוצים היהודיים הפזורים על פני העולם. ליכוד זה לובש צורות רבות ושונות — מדינית, לשונית, כלכלית ותרבותית — המאפיינות את המציאות הקיבוצית היהודית בדורנו. יש וזיקתו של אדם יהודי למדינת ישראל באה אפילו במקום זיקתו לקהילתו המקומית שלו, כלומר יש ויחידים לא מועטים אינם קשורים לקיבוץ היהודי שבמקום שהם יושבים בו והם קשורים ורואים עצמם קשורים למדינת ישראל. כנגד זה יש וזיקתו של אדם למדינת ישראל היא גורם המעודד והמדרבן זיקות לקהילות, לבתי־כנסת ולדפוסים שונים של התארגנות יהודית מקומית המצויים בפזורים הגלות. דברים אלה אמורים גם אם אין להעלים עין מכך שפה ושם מצוייה התחרות בין מטרות שבמרכזן עומדת המדינה לבין מטרות הקשורות להתארגנויות המקומיות של היהודים. דברים אלה אמורים ביחוד בהתחרות כספית, ואעפ"י שהתחרות כזאת היא עובדה אין לומר שיש בה כדי לערער את גוף הקביעה היסודית — כלומר שהליכוד היהודי בדורנו קיים ועומד במידה מכרעת בכוח הזיקה של היחידים ושל הקיבוצים למדינת ישראל. ולזיקה זו ביטויים רגשיים וכספיים. ומתגלים בספורים בארץ, או במעשי תמיכה מדיניים אם בזירות ארציות שונות ואם בזירות בינלאומיות.

ג) כשהדברים אמורים על שאלת "הזיקה" אין להסיח את הדעת מכך שלמדינה צרכים מסויימים, בייחוד בשטח המשקי ובשטח העלייה, שסיפוקם תלוי במידה לא מועטת ביהודי הגלות ובנכונותם לעמוד לימינה. נמצא, שהקשר היסודי והמהותי בין יהודי הגולה לבין מדינת ישראל בחינת גורם מלכד היהודים ומקיים את מציאותם הקיבוצית — קשר זה לובש לעיתים קרובות ביותר צורה שאינה בעלת אופי רעיוני, קל וחומר שאינה קובעת הליכותיהם של היהודים בחיי יום־יום שלהם. קשר זה לובש בעיקר צורה של תמיכה אירגונית וכספית שיהודי העולם תומכים במדינת ישראל, תמיכה שבמישרין או תמיכה שבעקיפין. המדינה מצד מעמדה וצרכיה הממשיים אנוסה לעיתים קרובות לפרוט את הדינר הגדול של הזיקה אליה לפרוטות של תמיכה ולתת עדיפות לעניינים שבטווח קצר על פני עניינים שבטווח ארוך. וכן גם אינה תוהה על טיבם של התומכים ובטיב הרקע הנפשי והרעיוני המעוררים למעשי התמיכה. מה גם שאיש לא יטיל ספק בכך שרובם של התומכים תומכים במדינה לשמה, משום שהיא נראית בעיניים — ובדין — בחינת הישג קיבוצי־יהודי מובהק ומשום שהיא נתפסת על ידיהם כגורם מלכד את היהודים על פיזוריהם. והיהודים רוצים בליכוד זה, כי רוצים הם במציאות יהודית־קיבוצית משותפת והם עצמם, מכוח עצמם, אינם מסוגלים

ליצור אותה. אך יש לראות גם את צידו השני של המטבע: הדגשת עניין התמיכה, שהיא ביטוי ממשי ויומיומי של הזיקה למדינה, משחררת במובן מסויים את יהודי הגולה התומכים במדינה מן הצורך לתהות על עצמם, לתהות על חייהם שלהם מבחינה יהודית ולתת ביטויים לזיקתם למדינה מעבר לתמיכה בה. נמצא שהמדינה מסייעת להם ליהודים בכיוון שאינו רצוי לה מבחינה היסטורית, כלומר מסייעת היא להם להסתלק מחשבון נפש של עצמם וליתן את דעתם על התמיכה במדינה כשהיא נתפסת כמעשה לאומי עליון, ואין ספק שיש בה בתמיכה זו משום מעשה מסוג זה.

ד) הפאראדוקס הגדול הוא בכך, כי בניגוד למה שציפו לנו רבים, ולמה שאפשר היה לצפות בדין — לא נעשתה מציאותה של המדינה לגורם ממריץ את היהודים לעלייה בהיקף רחב מתוך התעוררות של עצמם. עלו למדינה יהודים שלא יכלו להתבולל, אם אנו נוקטים בלשון הנודעת של הרצל, עלו אלה שנשמט הקרקע מתחת לרגליהם אם בארצות אירופה שאחרי מלחמת העולם השנייה ואם בארצות האיטלאם. אך אם נשאר בגבולות לשונו של הרצל נהיה חייבים לומר, שלא עלו למדינה בהיקף ניכר יהודים אלה שאינם רוצים להתבולל, אם כי אין להטיל ספק בכך שמצויים יהודים לא מעטים שעל פי תודעתם שלהם אינם רוצים להתבולל. הללו מצויים גם אם באורח חייהם היומיומי מועטים הם סימני ההיכר של המורשה היהודית, שהיא כמובן תריס בפני ההתבוללות. אם נראה את הדברים נכוחה נהיה חייבים לומר שלמרבה הפאראדוקס נעשתה המדינה לגורם משריש יהודים במקומות שהם יושבים בהם ולא נעשתה לגורם המוציא יהודים ממקומות אלה. סיבתו של פאראדוקס זה נעוצה בכך שהיהודים סומכים על המדינה שהיא תשמור על קיומם ותהיה התריס האחרון בפני התבוללות שלימה, רוצה לומר, שזיקתו של היהודי אל המדינה נחשבת בעיניו כמחיצה בינו לבין הסביבה המתבוללת. אם אנו רואים את הדבר כך, כי אז נהיה חייבים לומר שמעמדה המהותי של המדינה בחינת גורם מלכד את היהודים היחידים ואת הקיבוצים היהודים משמש סיבה (ותהא סיבה חלקית, אם כי חלקיות זו שיעורה ניכר ביותר) להעמקת האינרציה של התמדת השהייה בגלות, ואין לה באופן מכריע המשקל של גורם מתסיס וממריץ לקראת היציאה מן הגלות. אין לנו אלא לומר כי המדינה והציונות עצמה, משלמת כאן את מחיר הישגה.

3.

מאחר ועניין העלייה הוא אבן-בוחן לשאלה הכללית אין לתמוה על כך שמרכז הכובד של הדיונים בסוגיה זו של היחסים בין המדינה לגולה, או של המעמד הציבורי של הציונות בדורנו, הועתק לשאלה של העלייה לארץ ישראל של היהודים המצויים, או הנדרשים, לעלות בכוח התעוררותם שלהם ולא מפאת הלחצים של הסביבה העויינת. אין לתמוה גם על כך שגוף קיומה של המדינה נראה כטעם מספיק להתעוררות כזאת של העלייה לארץ. אולם אם אנו בוחנים את המציאות מצידה החברתי והנפשי כי אז נראה, שהמציאות טפחה על פניה של

הנחה זו, דוקא משום אותו פאראדוכס שעליו ביקשנו להצביע בדברים הקודמים. כאשר מבלטים את מקומה של המדינה מצד היותה גורם מעורר לעלייה מעלימים עין מן ההקרנה האחרת של המדינה, הקרנה בכיוון הפוך דוקא. כלומר: המדינה כגורם מלכד מאפשרת להם לחיות כיהודים על פי תפיסתם בתוך הגלויות או מאפשרת היא להם לשגות ולחשוב כי אומנם חיים הם כיהודים בתוך הגלויות — והלא אנו יודעים יפה ששגיון הוא גורם חברתי בעל משקל לא־מבוטל. נמצא שההשפעה של המדינה אינה בעלת משמעות אחת ויחידה, והרבה תלוי בקולטי ההשפעה. ואילו הללו, קולטי ההשפעה היושבים בארצות החופשיות של המערב, מפרשים את ההשפעה בכיוון המאפשר להם להכות שורש נוסף במקומות שהם יושבים בהם, והם עושים זאת מכוח ההשפעה של המדינה ואינם מגיעים להיעקרות משום המדינה. כללו של דבר, מבוכתה העיקרית של הציונות בדורנו נעוץ בכך שלמדינה בחינת תופעה מרכזית בחיי העם יש רב־גוונות של השפעות ואין כיוון השפעה אחד עומד יחיד ומסלק כיווני השפעה אחרים.

4.

אך אם כך נראים הדברים מן ההכרח שמסקנתו של ניתוח זה תביא אותנו לראיית שורשי הבעייה. המדינה לא קמה מעצמה והיא לא קמה אך ורק בכוח התחלשותו של הישוב היהודי שישב בא"י לפני קום המדינה. ביסוד המדינה עומדת תודעת הגלות של היהודים, והמדינה עניינה העיקרי הוא לבטל את הגלות ולפתור את בעיית הגלות כיוצרת את תודעת הגלות הנלווית אל המציאות. גם כאשר אנו מעיינים במציאותם של היהודים באירופה המרכזית והמזרחית שלפני מלחמת העולם השנייה, כלומר כאשר אנו מעיינים במציאות שהיתה בה אפלייה גלויה כלפי היהודים, רדיפות של האוכלוסים היהודים, ואפילו רדיפות שרדפו את היהודים הממשלות והמדינות — הרי גם לגבי מציאות זו לא היה מוצדק לנקוט עמדה של שלילה כוללת, אף כי בפועל נקטו רבים מטעמים נפשיים והיסטוריים ברורים עמדה זו. שלילת הגלות המוצדקת אינה בעיקר שלילה של המציאות היהודית על סיגנון חיה, אלא שלילת מעמד התלות הטבוע במציאותה של הגלות, תלות היהודים בסביבתם, העדר אחריות ציבורית של הקיבוץ היהודי כלפי עצמו ועובדת היותו סמוך על שולחנם הציבורי של עמים ומדינות שביניהם ובתוכם יושבים היהודים. תמורת עצמאות כביטוי לקיבוציות ולאחריות קיבוצית, תמורת עצמאות כניגוד לגלות — מוכן היה הדור היהודי ההוא לוותר על בית ומשפחה, על סגנון חיים, על הרגלים ועל אינרציה. ללא תודעת גלות ובקשת השתחררות מן המציאות של הגלות לא היתה קמה עלייה לא"י שהיא תופעה של הגירה סגולית, כלומר — כהגירה לשם עצמאות קיבוצית לאומית ולא הגירה לשם רווחה, כנהוג אצל הגירות המופנות לארצות מפותחות או מתפתחות.

עניינה האמיתי של הציונות בדור של המדינה ועל רקע קיומה הוא בכך, כי אין היא גיוונת עוד מתודעת הגלות של היהודים היושבים בארצות הרווחה ובארצות של הליבראליזם הכלכלי, החוקי והמדיני. אין הציונות עצמה מעוררת

את תודעת הגלות ע"י העמדת היהודים על קיומו של ההבדל הסגולי בין מעמד של עצמאות קולקטיבית של הציבור למעמד של חירות אזרחית אינדיבידואלית בארצות המעניקות חירות זו. כאן אי אתה יכול לומר אלא זאת, שמבוכתה האמיתית של הציונות היא מבוכה לגבי נקודת המוצא של עצמה, כאילו רצתה הציונות לקיים את עצמה ולא רצתה להיות ניוונת מן השורש של עצמה. הוא השורש של הגלות. ודאי שהציונות בדורנו תואמת את המדינה מבחינת צרכיה ומבחינת היותה מייצגת את עצמאותו הקיבוצית של העם היהודי, אולם אין היא מעמידה במידה מספקת על הניגוד השורשי שבין המדינה כמעמד שבו מגולמת עצמאות לאומית גילום היסטורי וממשי מול מציאות שהיא גלות גם כאשר יש בה זכויות ליחידים וזכויות להתארגנויות של יחידים.

כאשר תוהה אדם על השאלה אם יש עוד סיכוי לציונות בדורנו הרי הוא אנוס להגיע למסקנה שסיכוי זה תלוי בכך שהציונות לא תהסס לחשוף את שאלת היהודים גם בארצות הרווחה, אעפ"י שרבים מבין יהודים אלה אינם רוצים להודות בכך שקיימת שאלת יהודים שלהם עצמם — והם אפילו מתמרמרים ורוגזים כאשר מעמידים אותם עליה. אם תאחו הציונות בסיכוי זה יכולה היא, ואין מנוס מכך, להיות אך תנועה של מיעוט, תנועה של אנשים היודעים כי בגלות הם וכי שאלת היהודים היא שאלתם שלהם ולא רק שאלתם של היהודים הרחוקים בברית-המועצות או בארצות האיסלאם. לציוני יכול להיחשב רק מי שרואה את עצמו שרוי בגלות והרואה את מדינת ישראל כפתרון לגלות, לא רק גלות היסטורית של העם באלמוניותו, אלא גם גלות אישית שלו עצמו.

ובהקשר זה אפשר לומר: אם תהיה לו לאדם תודעה זו, כלומר תודעת הגלות, הוא יוכל ויהיה רשאי לראות את עצמו כציוני אפילו אם אינו עולה לא"י מטעם כלשהו, כלומר שאל תודעת הגלות השורשית תתלווה תודעת הכישלון האישי שלו עצמו התלוי בכך שאין הוא נאחו בפועל בפתרון לגלות הטבוע במדינת ישראל. אולם שיקול-הדעת הפסיכולוגי יצדיק את ההנחה כי אם תהיה מצוייה תודעת של הגלות תביא היא גם לעלייה ולא רק להרגשת כישלון או חטא על אפס-עלייה. מבחנה האמיתי של הציונות המאורגנת ושל הציונות כרעיון הוא בעניין זה של יצירת הלך-הרוח שיהא יונק מתודעת הגלות.

אך דווקא במקום זה יש לומר את האמת לאמיתה, שהציונות כתנועה מאורגנת העדיפה אף היא את הצרכים של הטוחח הקצר על פני הצורך שבטווח הארוך. חייבים אנו לומר, שלא זו בלבד שהציונים מפחדים מפני המסקנות המתחייבות מרעיונם, פחד זה אינו נדיר; הם מפחדים אף מפני הרעיון של עצמם ונוטים לתת לרעיון פירוש מימי המרוקן אותו מתוכנו.

אם כאלה הם פני הדברים, או אז נשאלת השאלה היש עוד סיכוי לכך שתחודש הציונות בחינת תנועה ראדיקאלית, אשר ביסודה תפעל תודעת הגלות הכללית והפרטית של נושאייה. המתבונן במציאות אי אפשר לו שלא להיתפס לספק ביחס לסיכוי זה. ספק זה מבוסס בכך שרואה אתה אך סימנים מועטים

לתשומת-לב לכיוון זה של הדיון וכנגד זה רואה אתה סימנים מרובים לניסיון להעתיק את מרכז-הכובד מן העניין שבמהות לעניין שבשולי הדברים. ואעפ"י שיש מקום לספק, אי-אתה רשאי לומר שאין כלל ועיקר סיכוי לחידושה של הציונות. טעמו של הסיכוי הוא בכך, כי גלות היא מציאות וכוחה של המציאות הוא לפרקים גדול אפילו מכוחן של מיני אשלייה ומראית-עין המצטיירים כאילו היו מציאות. המנסה לברוח מן הגלות ולהישאר בתוכה — נשאר בתוך הגלות. זוהי המציאות לאמיתה. לפיכך ניתן להיאמר ששריר וקיים כוחה של המציאות בחינת גורם פוקה עינים, ומשם ששריר וקיים כח זה, חזקה על העינים שתפקחנה. השאלה העומדת בפני הציונות בדורנו היא התהיה היא בחינת משקפיים לפיקחתן של עיניים אלה? כאן נעוצה המבוכה האמיתית ואפס הבטחון העצמי של הציונות.

גוֹנֵי הַיּוֹם

מאת גבריאל פרייל

הַמֶּגֶף הַחֲשֵׁמְלִי הַמוֹאֵר

שׁוֹב אֵינּוּ מִצְהִיר דְבָר.

בְּרִחּוֹב עוֹבְרַת תְּמִיתָה חוֹמָה

שֶׁל לֶחֶם אָפוּי וְעֶרְמוֹנִים.

אֲכַטּוֹבִים רַץ מְנַצֵּנִי, כְּחִיה

הַשְּׁלוּחָה מֵיעֲרוֹת חוֹמִים.

וּפְעֻמוֹנֵי כְּפָאִים מְרַמְיִים

אֵת הָאֹוִיר הַחוּם, מִתְאַבֵּךְ

בֵּין כְּתִלֵי הַדְּמָמָה.

מכתב לאלהים

או

יסכה ממדרוני הגלבוע

מאת סלע בחר

א.

בהרי הגלבוע יש סלע ובסלע ניקרה ובניקרה יש מכתב כתוב לאלוהים בידי ילדה ששמה יסכה.

תמירה וגאה ויחידה היתה עולה יום-יום אל מעלה ההרים, ומשגיחה היטב שלא יראנה רפי הרועה ולא יגלה את סודה, כי שעת מנוחה היא לילדים, שעת חום-הצהריום. שם היתה עולה להתגעגע על הוריה ששלחו אותה מארץ פולין הנה. "כי אבי ציוני גדול", הסבירה. ואך זה לא עשה רושם על בני גילה. ובלבה התייה חשאית: למה באמת שלחו אותה הנה? וספק נקר במוחה אם אמנם אוהבים אותה — — —

ב.

אט אט הבחינה יסכה, ככלב בוחן בעליו החדשים, כי בני עשר ומעלה בארץ זו אינם כמו בני-גילם בפולין. מלים כמו "שנאת-ישראל", כמו "ציונות" אינן תבלין לשיחת יום-יום, ו"גלות" — תהיה לה — — תחדל לה — — מה איכפת? האנשים העמלים והאוכלים לחם-עוני הם יותר מכל ציונות, האדמה שמסקלים יום-יום כדי לעדרה ולהצמיח עליה ירקות ועצים היא יותר מהרצל, המנוחה ורוח השלווה היורד איתה — היא התפילה, היא השירה. ולשון אחרת מפעמת את המקום: שבת היא שבת, ושבת — כל יום מנוחה. המלה "תודה", אמרה אנה, היא מלה "בורגנית", ואם מוכנה את להרכין ראש בהכנעה אמרי: יפה. אמרי: זה מוצא חן בעיני, אך לא תודה.

אמרה אלה, אמר דן, אנחנו מתחילים חיים חדשים, בזקיפות קומה ואין אנו זקוקים ליחוס אבות — — —

נאום יוחנן הקטן, אשר פני כרוב לו:

— למה זה הגדיים כולם דומים, ולמה הילדים כל אחד שונה? למה לא יהיו כולם שווים?

יחוס משפחה — מה הבדל, כולם שווים במעלה, ורב אינו תואר כבוד כלל. ובית-כנסת אין.

ידוע ידעה הילדה כי הוריה לא היו מקדמים בברכה את כל אלה, אך תמיד זכרה את דברי אמה כי חוט-סתרים נמשך מלב אם אל לב בניה אל כל אשר ילכו, ואם יכאב לה ליסכה יכאב לב האם. ולכן כבשה את בכייה לבל תשמע אמה.

* * *

כאן אין בוכים.

אפילו כשמת הילד הנפלא לא בכו האנשים. נכון — התעצבו, אך לא בכו.

יותר מכל רצתה לדעת הילדה החדשה אם הוריו גם הם חסכו את הדמעות ואפילו על קברו. מה נורא לחשוב על הורים שיכבשו דמעות על ילדם המת. טוב שלא נקראו הילדים ללוויה וישאר הכל חידה.

ויסכה לא היתה מעודה בבית-קברות.

על ראש ההר, לרגלי הסלע שלה שחמדה מכל הסלעים, שם בכתה יסכה והספידה את עזרא הילד כחול-העינים שארסו של נחש שם קץ לחייו.

שם קוננה וקבלה והתנחמה. "השם נתן והשם לקח" — לחשה וחזרה על המלים שידעה מימי ילדותה, כדי שתבין אותן בעצמה.

ותזכור את בכי אמה בשבתות בבית-הכנסת. "על צרות ישראל", היתה מסבירה לה, "של ימינו אלה ושל כל הדורות. ואמה, זוכרת היא, חגיגית, בשמלת משי מרשרשת, ושרשרת-זהב עונדה צוארה.

אז תפן אל התווה ודברים בפיה: הלא תראני, אלהים, אני מוכרחה להיות שונה במדרון-ההר, אחרת ילעגו לי, ולי אין לאן ללכת מכאן — לי אין אומץ-לב כמו לאליעז המתפלל גם כשילדים מלעיגים עליו, ועוד טרם אדע להסביר במה אאמין ולמה? עשה את ימי כברק שיעברו ואהיה כמלכה על מחשבותי, ועד אז אנא שמור עמדי את סודי — — —

את כל זה רשמה במכתבה לאלהים והחביאה אותו בנקרת הסלע אשר בגלבוה.

ג.

"בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ", למד המורה לתנ"ך: לא האלהים שאת חושבת, פנה אל יסכה החדשה בכיתה. כך ודאי לימדו אותך שהוא יושב בשמים וכל-יכול.

זו לה הפעם הראשונה ששמעה יסכה דברים נוראים כאלה על אלהים. ולמה יגיד זאת דווקא שמריה המורה, האהוב עליה?

— ואיך אחרת? מלמלה, וצחוק רם של ילדה שמנה עלה גם כבה מהר, ובלבה עלבון.

מנין לו מה מחשבותי על אדני, חשבה לעצמה. כלום נתכוון לאמר שיש שני מיני אלהים?

אתמול אמר לה נער אחד שהטבע הוא אלהים.

— ושם אחר למה? שאלה. ובכורי מחשבה חדשה צצו בלבה: מסתמא הם סבורים שאין אדני קיים כלל — — —

ד.

הרועים בהרים עוררו את קנאתה של יסכה יום-יום. מה מאד היתה רוצה גם היא להיות רועה! מה משמחים אותה הכבשים הפזורים בין הסלעים ותרים אחרי עשב, שהוא קלוש בעונה אחת, ורווה בשנייה וזרוע פרחים. פה אין קולעים זרי פרחים כמו בפולין, אך כאן, בעברית, יפים יותר שמות הפרחים: צבעונים וכלניות, רקפות, ודמומיות — ש"טפת-דם" (המכבי) היא כינוי החיבה שלהן. ואמנון-ותמר פרחי-הקטיפה, ודודאי-אהבה. כן, גם דודאי אהבה.

— אל תאכלו מן הדודאים, לבל תהיו חולי אהבה, וצחוק עליו פורץ:

פחד החיים עמד מולה אכזרי ומבהיל. מחוץ לשדות־חופש אלה יש עיר כולה חידה ומסתורין, והמחשבה שהיא תטמא את ידיה בכסף מבהילה אותה. והיא מעודה לא קנתה עוד דבר — — —

ז.

ליהודה היה יומן. והיומן בתיבה נעולה תחת מטתו. — מה יכול לכתוב שם יהודה השתקן? תמהו הנערים ובמבט־עיניהם ברק זומם.

יום אחד פשטה השמועה בחבורה שהצילו את חייו של יהודה — — כי ביומנו, שנים פתחו, היה כתוב שבו ביום „יאבד את עצמו לדעת“.

— כמובן שלא היה עושה זאת, טפשים שכמותכם, — הבטיחם שלום הפשטן והגבון שביניהם. והנה הגיעה יללת יהודה:

— איך זה נועזתם להתפרץ בכח אל מזוודתי ולקרוא דברים בלי רשות! ? מהם הסכימו לו ומהם לא הסכימו. ומשהו נאחו באוויר שקרב את הלבבות. כל אחד ראה את עצמו אשם.

ח.

... ואיש אחד היה — במורד, בקיבוץ, חנוך שמו, אב לאחד הילדים. והוא אמן, והוא משורר.

אין זאת כי נענה לנהייה מסתורית של אנשי המקום הזה לחיי־נשמות, ובא הנה, וכל הרוצה היה בא להתחמם לאורו ולקטוף מפרי חכמתו.

בערבים היה חנוך עולה ומספר לילדים בצריפים לפני השינה מסיפוריו, המתובלים סממני דמיון ומדע, על פלאי הרגע והנצח, וקריאת „עוד“, או צחוק־פתאום, היו נשמעים מבעד לקירות־העץ של החדרים. ועל אנשים סיפר, על הליכותיהם ומחשבותיהם — — והוא עצמו כל הליכתו אומרת חופש־אדם וכבוד־אדם. שירת רוחו בעצם היותה הורגשה בחלל האוויר ודפקה על הלבבות אף בהעדרו.

קסמה לו הלשון העברית לחנוך שגדל על שירתם של גתה והיינה, והלך וגילה בה אוצרות יופי חדשים. כאשה הנצחית גורל אחד בעיניו ללשון ולאשה: „אמור לה את יפה והיא תלך ותיף“...

את יסכה הוליך אל שערי האמנות, וצרור מפתחות הפקיד בידיה אל חדרי הפנים שלה, ואת חושיה חدد לתהות על הטעם הטוב ועל המופלא שביצירה, ככתב־הרזים אשר ניתן ליחידים לפענת.

ט.

— אל תלכי לבדך בהרים, הזהירו את יסכה. הלא שמעת על הגמלה המטורפת שנמלטה מן הכפר הערבי, נואקת בלילות ורצה ומתרוצצת כל היום מסלע אל סלע? והערבים נוהרים מנגוע באחותם למדבר פן תמיט רעה עליהם — — —

— בודאי חטאו לה. אפשר שגולו ממנה, או החליפו את הוולד, כמו שעשו השכנים שלנו פה לזלפה הפרה וגם היא בכתה הרבה.

המלים האחרונות שלה נשמעו ממרחק, בדרכה למקומה הסודי אל הסלע שלה, בו חבוי מכתבה לאלהים, ואבנים קטנות סותמות על פיהו — — — בדרך אולי תפגוש את האשה אשר גילתה לה, ליסכה, את סודה: שהיא מגדלת ערוגה של סגליות ריחניות, במקום חבוי מקומר בין סלעים. שם היא באה עם אהובתה ומגישה לו מנחה מפרחיה. וסגלית אחת בחולצתה, שריחה כבושם המעולה ביותר.

י.

— הזבל הזה, הכריזה חנה, כשהורידה משיני־הקלשון מקצתו בין אצבעותיה, הוא הבושם המכובד ביותר בכל העולם!
— אם אנחנו חושבים על התועלת שבכך, כן, אבל לא כן באמת, — אמרה יסכה, ונבהלה למראה הערימה הגבוהה של הזבל המהודק והפולט את חומו וסרחונו עד בחילה.

חס לה מהגיד זאת, כי חנה הנה נשקה את הרגב שרוכבה בידה בטרם יתערב עם האדמה היבשה. היא הילדה שאמרה לה פעם שאין קודש בעולם, הכל רק פשוט. מעין זה השמיע שלום על היופי: אין עינים יפות או לא־יפות. עינים הן רק כדי לראות בהן בלבד.

יא.

— את רוצה להיות חברה שלי? — שאלה הדסה את יסכה, שעה שחפרו גומות ושתלו בהן אורנים קטנים במדרוני ההר.
— אני רוצה, אמרה ברגש, ולבה מלא שמחה על המלה חברה, שכאילו ברית נכרתה ביניהן ועדים השתילים אשר יהיו לעצים. והכל היה ברגע אחד נפלא יותר וכדאי יותר.

הן תקעו את ידיהן המעדרים באדמה ובשבתן על ריבוע הפלדה צחקו צחוק־ילדות מצטלצל ונחמד מכל צחוק בעולם כולו.

יב.

הרקודים במעגל שם באולם השכנים היו תמיד נמשכים עד כלות הכוחות, לקצב מפוחית־פה צרודה, נושפים, מיוזעים ופורשים לבסוף בדומיה, כעלובים, איש איש למקומו, כמו באו לפרוק עול וכבר מעמיסים עול שני, ויסכה קיוותה כל פעם לראותם מעתה מבודרים, שמחים, אוהבים — כראוי לאנשים מבוגרים. וסבא וסבתא אין במקום הזה.

* * *

בלילה אחד חם ובהיר לא יכלה יסכה, ואיתה חברותיה השלוש, להירדם. ברמזי תנועות ולחשים קמו ויצאו האחת בעקבות השניה על קצות אצבעות, בשביל המוביל אל הבמה אשר במעלה ההר. וה"במה" חלקה, ישרה, כמו עשויה במתכוון לקהל שחקנים. עוטות סדינים הן מרקדות והן הקהל. והצללים מרקדים שקופים לאור הירח.

— אי ואבוי אם יראו אותנו, יחשבונו לרוחות ולשדים, — אמרו עמירה וחנה.

— אכן נקרא לזה ריקוד-השדות, הסכימו הדסה ויסכה, והן פושטות את הסדינים ושוב מתעטפות, והרי הן ברבורים עולים מתוך בריכות-שחור, וחבצלות צחורות, כמהן כאלות קדומות, בקיפולי הבדים הלבנים.

ואיש לא בא לא להשתחוות להן ולא להפריע.
עם בוקר, לצלצול הפעמון, קמו מתוך עצלות, ובחיפזון, דבר לא נאמר, ומחשבה משותפת בלב כל אחת מהן: חבל שהלילה נגמר — — —

יג.

ריבה היתה מלאת שמחה ומרץ. סמל הבריאות אמרו עליה.
ומה התפלאה יסכה כשריבה העליזה נתגלתה לפניה באחד מטיוליהן באור חדש.

— בואי ונצא לטיול ארוך, אמרה. אני אהיה מורה-הדרך. לא אגלה לך לאן אוליכך עד שנגיע ותראי בעצמך.

הלכו והלכו, ונראו בעיני עצמן כנקודות שתיים לגבי רום מעלתו ההר. והנה ריבה רצה ממהרת קדימה. עולה על כמה מדרגות משתטחת על ריבוע השיש החלק ונצמדת אליו בידיה כזיקית.

— מהו המקום הזה? — שאלה יסכה ורטט חרדה בקולה שהמקום עורר בה.
— תחת מסד-השיש הזה, — הסבירה ריבה בקול מסתורי, — שוכבים אנשים מתים, הרוגים, וזו מצבה. אני אהבת את השקט המיוחד שבכאן. הוא בא מבפנים. בואי, עלי ותקשיבי. בואי ואספר לך חלום נהדר שחלמתי. יותר מדי יפה הוא מלספרו במלים מפני האורות והצבעים והנגינה שהיו בחלומי כשעליתי במדרגות המתפתלות: כאילו מן המקום הזה — עליתי ועליתי בלי סוף, עד שכבר לא היה לי כוח יותר, והמדרגות לבנות ונקיות-נקיות ומלאכים משני הצדדים כל הדרך. את מאמינה במלאכים?

— כן, אני מאמינה.

— בטוח, זה סימן שאמות צעירה.

— את מצחיקה אותי, — מלמלה יסכה.

ובלבה פחד נורא שמא לא חלום הוא אלא חזיון-אמת — — וריבה ממשיכה את סיפורה:

— כשהגעתי למדרגה האחרונה מיד פגה עיפותי ונגינה וקול פעמוני כנסיות, כאלה ששמעתי בימי ילדותי ברוסיה, נשמעו פתאום לפתע.
והיא שואלת:

— כלום היית בכנסיה של נוצרים?

— כן. פעם. עם עוד ילדים, ואחר-כך נשכתי אצבעי עד זוב דם — — —
— מדוע?

— כי אסור. ואני עדיין יכולה להריח את הריח המזור. יש אומרים — זה ריח הקטורת של הקתוליים. אך בקרבי הוא חי כריח התפילה שלהם. אני הלכתי לבית-כנסת עם אמי.

— ואצלנו במקומנו לא היה בית-כנסת יהודי. ספרי לי איך זה נראה בפנים?

— פשוט. אנשים ותפילה וארון־הקודש. ונשים בקומה השניה והילדים משח־קים על המדרגות.

בדמיוני חשבתי תמיד שבארץ־ישראל אמצא בית־כנסת של כסף וזהב, כמו בית־מקדש, ששבילים יובילו מכל מקום אליו, ומדרגות רחבות תהיינה לילדים לרוץ כמה שרוצים, לעלות ולרדת ולהתחלק על המעקות — — — אך בואי ונלך מן המקום הזה!

— בית־מקדש. — חזרה ריבה. — כך אקרא למקום הזה שלי, כסמל שבו סוד חיים ומוות.

— ולי בית־מקדש אחר, — גילתה לה יסכה. סלע. אך לא כשלך חלק וחיוור ועצוב. שלי מחוספס, פראי ועליו, שם בראש ההרים. ואם גם יונתן נפל חלל על יד סלע זה גם אז הוא לא עצוב, כי אני לא רוצה למות.

בדרך חזרה עלה באפן ריח של בית־חולים שבקירבת מקום. אילן עתיק עמד לצד הדרך. וריבה מתה צעירה.

יד.

— אני מנחשת שיהיו לך הרבה ילדים, אמרה אחת אל השניה. אמרה השניה: הראי את כף ירך ונראה כמה קווים מתפלגים מן המרכז ונדע. — שנים. שני ילדים לך, שלשה או ארבעה לך, אם תחשבי את הקו הקטן הזה, ולך — אחד.

— אני כלל לא בטוחה שאני רוצה ללדת.

— כשתגיעי לכך תרצי.

„כשתגיעי לכך” — והמרחק נצטייר ליסכה כמלוא פסיעה.

* * *

אלפא היתה בת־המקום ולפניה דרך אחת בלבד: כאן נולדה, כאן תמשיך וכאן ימשיכו ילדיה וילדי ילדיה.

אלפא יודעת לאחוז בנשק עוד מילדותה. אביה השומר לימד אותה.

המלה „גבורה” טבעית כאן כאוויר לנשימה, מבלי שיקראו אותה בשם. המלה

„פחד” כמוה כפחד לבטא אותה. יותר מזה: היא סמל הבושה.

יסכה לא יכלה לראות את עצמה עם רובה בידה, והתואר גיבורה לא לקח

את לבה. אולם ידוע ידעה שמוכרחים להילחם כשאויב מתנפל — לא לשם גניבת ענבים בכרמים — אלא כדי לכבוש את הכל — —

אלפא יודעת שאין אמונה אלא אחת: באדמה שעליה היא יושבת. ויסכה

שנעקרה פעם תלך ותיעקר שוב ושוב. ואמנם עכשיו כמה אמונות מעורות בה:

מדעת ושלא מדעת. והיא כשתיל הזה שהצמיחה, ששורש לו למטה ועושה פרי למעלה, והגוע איהו?

טו.

בשורת הפורענות ריחפה באוויר.

הידידים השכנים עוטי הכפיות והעביות היו פתאים לאויבים. לא מזמן כיבדו

את אורחיהם באוהלם מתוך גיגית אורז ובשר-כבש והחליפו מתנות לאות-ידידות. ידווה הלב שנשמעו למזימתם של מסיתים עוינים מזרחרי-ריב לטובת עצמם. ובא הד לשאלתה של אלפא הילדה: ומה כשיבואו לקחת מכם את האדמה אנשים שלא עבדו אותה? כולם, כמובן, יגנו. ואמנם כולנו הגנו מקטן ועד גדול.

* * *

ריקמת הימים ששיבצה צבעים חדשים יום-יום הגיעה לקיצה. ילדי המקום המשיכו לשבת על אדמתם, האחרים נשלחו אל כל אשר נשלחו. אגדת ההרים נתפרקה ברגע אחד. התמוטטו קירות-הערש לעמק, וחדלה המחיצה בינה לבין החוץ. חץ פלח את לב האגדה, כחץ שפלה, דרך קירות הקרשים, את לב הילדה בתמונה שמעל המטה.

טז.

שוב לשון חדשה, לשון העיר. הנער עם הפרחים בסל היה הראשון שעשה רושם על יסכה, ברחובות העיר. — מנין לך כל אלה הפרחים? — משום מקום, ענה, עבודתי היא למכור אותם. בקונדסנות הוציאה יסכה ממחטה מימין מכנסה, התירה את קישורי הממחטה בה היו צרורות פרוטות מספר, ופרשה על כך ידה. — בחר לך את הכסף, אמרה בבת-צחוק. והנער בחר בשבילה שושנה אדומה, הגיש אותה לה ואמר: מתנה.

והנה אשה מופיעה, בוחרת זר ונותנת לידו כסף.

כאן קונים פרחים, כאן קונים גם ילדים.

בבית-הילדים שבקצה הרחוב מצאו תינוק מונח על הסף, עם ערב נורא לחשוב: אשה רעולת צעיף שחור, אמרו, הניחה אותו ונעלמה — — — בכל מקום נקלעה יסכה עם אנשים עצובים; מוסד לאנשים עיוורים, לילדים חרשים-אלמים כמותם לא ראתה במדרון ההרים. ובתי-משפט אף לצעירים. כמוהם בגלבוץ אין.

הבחור הצעיר שהיה מנגן בכנור סובל היה תמיד. «כמו בטוהובן». אמרה שרה חברתה מן הכפר, כך נאה לאחד שמנגן — — —

ובחורי-העיר, כמוהם כבחורי הכפר ביישנים עם הנערות ואינם «אחריהן» לנשקן כשם שהזהירו הילדות אחת את השניה — — —

אלא כאן מדברים הרבה על הכל, הזהירה את עצמה יסכה ואנחנו לא למדנו לגלגל בשיחות מסוג זה. כאן השיחה אינה נובעת מאליה כי יש ליצור אותה כל פעם מחדש. קטעים קטעים ולא חשוב ההמשך.

ולנגד עיניה קבוצת צעירים וצעירות מן העיר שפעם הגיעו רגלי בשעת סופה גדולה. אנשים אז נמלטו לשדות הפתוחים, והם האורחים צנחו עם צעירי המקום לרגלי ההר ושרו שירים נמוכי-קול בלווית מיתרי מנדולינה. על דמעת

אמא שרו שנתגלגלה מעינה „כי את רוחה העצבתי“ — — אלה היו צעירים שהתכוננו לעזוב את העיר ולחיות בכפרים.

ועתה אמר לה ליסכה דוד הכנר :

— תורך את לספר על עצמך.

— על עצמי, אמרה בצחוק-לא-צחוק. אני יכולה לספר הכל בשני רגעים. ואשר לא אמרה היה זה — שרחובות העיר הסלולים לפנייהם והאנשים סביב אינם לטעמה לשם שיחת רעים.

כשנשארה יחידה נשמה לרווחה, והיתה מכונסת כשבולול בתנך עצמה. ואולם לא היתה מרוצה מעצמה.

שרה אחות ריבה סיכמה: לא לימדו אותנו ולא כלום כיצד להיות נשים — — —

* * *

כל אחד כאן כמו שנים: הוא עצמו ועוד מישהו. וראו: האנשים בבתי-הקפה, היושבים לראווה, מהם משוררים, מהם שחקנים וסתם אנשים — כולם נשמות תוהות, המבקשות מפלט מן הבדידות והשיעמום. כל העיר מסכנה ועזובה.

וילדי העוני — כנגינת לוואי לכל — ברחובות ובסימטאות, ובכל עת — כשומרי הזמנים. הם היחידים שאינם עצובים, ואינם יודעים עצבות מהי.

בהם נקשר לבה של יסכה לאהבה. ביניהם ראתה את עצמה אחות למדבר, שנתגלגלה כמוהם מדור קדמון של יושבי באהלים.

— מה תביאו את היקר ביותר לביכורים?

— אני אביא את אחי החדש שנולד, שאני אוהבת מן הכל, — אמרה סתורה ועיני שהרזאדה שלה מבריקות מבריקות.

ריח הגמלים של גופם, ברחצה אותם, וצבע השמש השמור בהם מקדם היו לה ליסכה כריחם וצבעם של פרחי-קדומים שנשמרו בהרים, ולא היתה העיר אלא מקסם-שווא.

* * *

לא מפחיד יותר להיות כאן לבד. עתה עליה להקשיב לאיטה לשלווה האחרת של מדבר-העיר, לקולות הדקים הבאים וחודרים מעצמם בקצב של שירים.

והנה קול תפילה בא, מגיע מבית-כנסת סמוך, אשר בעיר הערים, בירושלים. קול מרתק, מעורר, מעלה דמעות. כאילו בא להזכיר משהו שלבה חפץ בו והזניח.

אך לא כן. קול תפילה זה איננו הקול שזכרה מילדותה, לא זה שעליו התגע-געה בדמיונה. הוא עצוב ובכיני ומבהיל, לא מלטף ומרגיע, או אולי לבה איננו שומע כמו?

יח.

לאט לך, הזמן, הגתה יסכה, עלי לחשוב בשקט על הרבה דברים, הלא תראני, אני מוכנה — — —

איני מוכנה להיות בת שמונה-עשרה. וזוועה לחשוב על עשרים ויותר. ואולי, הרגיעה את עצמה, אחרי עשרים יודעים יותר טוב איך להיות צעירים? ותזכור חלום ובהלומה עליה ללכת וללכת, ואי הגבול? ובהלומה חית-יער מוזהבת, מתנהלת לאיטה קדימה. אין זאת כי אם רוח טובה היא שנתחפשה להדריכה — והן תועות השתים בסבכי-היער, ובהגיען לקצה היער היתה בת-החלום לבדה, ומכאן אינה זוכרת אלא דלתות רבות מסתובבות ומשתלבות אחת בשניה, אשר כמוהן לא ראתה עד כה, ואיש בכל דלת מופיע ונעלם, כבמשחק-מחזובואים.

איש ואיש אומר דבר מה, או מכריו ואין הדברים ברורים. רק אחד בהם מופיע וחוזר ולוחש. היא ידעה שתזכור ותכיר בבוא היום מה דבר הלחש ההוא הכמוס והמופלא, ומה מלמלו הרוחות לה.

ידעה: מכאן עליה להשלים את הדרך בהקיץ — — —
יש ללמוד, ללמוד וללמוד.

יט.

להוריה של יסכה ארכו מאד הימים עד שהגיעו אל משאת נפשם — לארץ-ישראל, ומשהגיעו הפך כל העבר „פרוזדור הגלות“, כדברי האב, לשעה המתנה אחת בלבד — לשם כניסה להיכל הדרור.

אולם אחרים היו פני הדברים כשעמדו מול פני הבת שגדלה והיתה לנערה. ויסכה לא יסכה שהיתה, ותהום רבה ביניהם: מבט-עין בלבד של האב אין כוחו יפה עתה למשמעת, ודבריו מעוררים מרד נעורים כבוש. היא שהיתה „מאמינה“ בין בלתי-מאמינים נראתה עתה ככופרת במעמד הוריה.

יסכה ראתה את עצמה כאחת שגדלה ולמדה דברים חדשים. ואף הוריה ראתה כאילו עמדו על מקום אחד כל אותו הזמן והאשימה את עצמה שלא שיתפה אותם אל עולמה. הם שהיו עתה בבחינת המציאות של דמיונה שהשתעשעה בו בגעגועיה — לא התאימו לתמונה של עכשיו. זה היה בעבר.

ואך היו רגעים שאצילות אישיותם היציבה והמוצקת פנצח עצמו עוררו בלבה יראת-הכבוד הראוייה להם, כי הם הדת והם התקווה והאמונה השלימה.

טענה הנערה: דעת היא לאו דווקא בתפילה הרגילה, ואני בדרכי שמרתי את האמונה בלבי — — —

אבא הפציר: דת היא זו שבמסורת אבות ואם פגמת בה — נפגמת. עיקום אחד מוליך אל שני ומטה האדם מדרך המוסר ו„דרך-ארץ“.

אלה היו דברים קשים, ולא רק לבתו הוא היו מכוונים דברי האב-הרב, כי אם אל כל „תועים“, אשר לאח-כך הלך ביניהם ודיבר אליהם כדבר אב רחמן לנבוכים — — —

אמא כאבה, אבא בכה.

— אתם שלחתם אותי ולא הייתם כאן, — הוכיחה הבת.

ואמא שומעת ומבינה, ומחרישה.

כ.

רחוק מנוף-התנ"ך, בקומה גבוהה מול חלון ישב הילד שמואל, ששמו כשם סבו, וחיבר את מכתבו הראשון בשפת התנ"ך. מקפל הוא ומקפל את הנייר עד שעשהו קטן מאד. העיף הנייר דרך החלון והודיע: הנה שלחתי מכתב לאלהים, כי סוד לי שרק לו אני יכול לספר. והוסיף על דברו וסיפר: כי גם אנחנו, הגרים בשמים, וכדי להגיע לארץ עלינו לרדת הרבה מדרגות — לא נוכל להבין מתי יגיע המכתב לידו אולם השם, שהוא בבת אחת בכל מקום — מיד ימצאנו. וברגע זה הוא כבר יודע מה שספרתי לו.

זה כל-כך פשוט.

ויסכה אמו הולכת בעקבות הילד ומגלה את עצמה ואת תום-אמונתה. הולכת היא ומתירה אשר נסתבך, הולכת ואוספת אשר אבד לה. וכך תספר לו לשמואל הבן:

בהרי הגלבוע, שם הזמן נצחי ואינו משתנה מימי קדם, יש סלע טמיר, ובסלע ניקרה. ובניקרה מכתב גנוז לאלהים שכתבה פעם ילדה, ושמה יסכה.

אָבִיב עוֹלָה

מאת יצחק פינקל

לנכדתי מנוחה באהבת-נפש
ליום ההולדת הראשון

עֵצוֹן סְרוּק, אֲדַמְדָּם,

מְקָרֵן שְׁמֵשׁוֹת תְּכָלוֹת

מֵאֵזֶן פְּעָמָיו נִפְעָם

בֵּין זְרוּעוֹת עֲצוּרוֹת נְשִׁימָה.

אָבִיב עוֹלָה, מִמַּפָּס

מִבְּקִיעֵי מְלֵט זְהוּב

וּמִצְחֹק תְּעֵצוֹן הַשְּׁקוּף.

וְהַזְרוּעוֹת צְמוּדוֹת תְּלוּם

השרשרת לא נותקה מעולם

מאת יצחק זיריב

במשך כל הדורות היו איכרים יהודים בארץ ישראל. יהודים לא חדלו לעבד את אדמת מולדתם גם אחרי החורבן. עקבותיהם אבדו בערפילי ההיסטוריה אבל אין כל ספק, כי תמיד, בכל הזמנים ובכל התנאים ישבו באחת מפנינות הארץ יהודים על אדמתם.

לא רק פקיעין

בתקופת הציונות מקובל לומר כי יהודי פקיעין מעולם לא נטשו את כפר מולדתם. השם פקיעין היה לנו לסמל.

אך בני הכפר ההררי לא היו יחידים.

בכל קצות הגליל היו פוזורים פלחים ורועי צאן יהודים.

עוד לפני למעלה מ־125 שנה נמצאו יהודים, בחצביה, בין הדרוזים, «והם אנשים חזקים אנשי חייל ועובדי אדמה כגויי ההר, גם בנותיהם דרועות צאן ורומח בדיהן», כך כתב עליהם חוקר הארץ יהוסף שווארץ לפני כמאה שנה. לפני למעלה ממאתים שנה כתב ר' שלמה עבאדי מכפר־ייסוף בסביבות עכו: «ואותו כפר נקרא כפרישוב המוזכר בזהר, ובו שובע גדול — ומצאנו שם כמה עשרות בעלי בתים והם יושבים בטוב ובחירות גדולה, ומלאכתם היא זריעה וקצירה».

בגנוי הזר משה מונטיפיורי נשתמר מכתב משפּרעם, «וכלנו עובדי אדמה היו עבדיך».

80 יהודים ליד נצרת

במאה הט"ו מצא תייר יהודי מהאי כרתים כשמונים משפחות יהודים בכפר קנה ליד נצרת.

נוסע יהודי מאיטליה פרט במכתביו מקום מושבן של 750 משפחות יהודים אשר מצא בארץ בראשית המאה הט"ז בתוך קרוב ל־150 ישובים מפוזרים בכפרים כגון: עין־זיתים, על־מא, כפר־ענן וכו'.

סיפוריהם של עולי רגל יהודים הם המקור היחידי, והוא דל, על יהודי ארץ־ישראל בדורות הקדומים. עולי רגל יהודים אלה היו באים למקומותיה הקדושים של ארץ הקודש. הם היו באים מכל תפוצות הגולה, מפרס ומצרים, מאיטליה ומפולין, מתורכיה ומתימן. מעט מכתביהם שנשתמרו במקרה מספרים על גדידת יהודים על פני הארץ.

בראשית המאה הי"ב מוצא הנוסע ר' בנימין מן העיר טודילה הספרדית, שלושה יהודים בבית גוברין, יהודי אחד צבע ביפו ועוד יהודי צבע בורעין, אבל כחמישים יהודים בעל־מא אשר בסביבות גוש־חלב בגליל.

הכפר על הג'רמאק

מאות שנים אחרי כן עלו יהודים שוב לגליל. הם יצאו בעקבות בני הכפרים העתיקים. השר משה מונטיפיורי מצא כפר יהודי קטן על הג'רמק בקרבת צפת. מייסדי הכפר היו בני משפחת בק מצפת. הם הקימוהו בשנת 1836 לערך, בתוך ההוד הפראי של הררי הגליל. „בניתי לי בתים לשבת — כתב ר' ישראל בק — עשיתי לי גגות, פרעתי שדות, ועוד בשנה הראשונה אכלתי לשובע מזרע הארץ. בשנה השניה היה לי בקר וצאן, וגם ביתי היה פתוח לרווחה“. הכפר על הג'רמק נתקיים רק שנים מעטות. הפחה המצרי, אשר שלט על הארץ והאיר פניו ליהודים, נסוק בפני התורכים, וערביי הסביבה פרעו בכפר והרסוהו.

ארבעים שנה לערך עברו עד אשר נתחדש היישוב הכפרי בגליל. יהודי צפת ניסו להקים את הכפר גיא־אוני במורד הר הכנען באדמות „געאוני“ הערבית — ונהרסו במלחמתם בטבע. יהודי רומניה באו אחריהם לאדמה העזובה והקימו את ראש פינה, יהודי פולין ירדו למי־מרום לקראת הדרמה הגדולה של מלחמה בקדחת של ביצת החולה.

200 כפרים — תכניתו של השר משה מונטיפיורי

המאמצים הראשונים לחדש את היישוב החקלאי בארץ קשורים בשמו של סיר משה מונטיפיורי, אציל יהודי מאנגליה שהיה מפורסם במסעותיו. השר משה, כפי שנקרא בחיבה בעולם היהודי, הפך אגדה עוד בחייו הארוכים. תמונתו היתה תלויה בכותל המזרחי בכל בית יהודי. על שמו נוסדה קרן למען ישוב יהודים על האדמה. בשליחות שהטיל על עצמו הוא התייצב בפני שליטי מצרים למען השג מידם הסכמה לתכניתו להקים מאתים כפרים של יהודים בארץ. היה משהו סמלי, הקשור באדמה, אף בשמו — מונטיפיורי. משפחה יהודית אשר היגרה לאנגליה מאיטליה, שמרה על שם אשר פירושו באיטלקית: הר הפרחים.

יש משהו סמלי גם בקשריו המשפחתיים עם בית יהודי מפורסם אחר בגולה. נתן מאיר, הרוטשילד הלונדוני הראשון, גשא לאשה את אחותה של יהודית מונטיפיורי, אשתו ובת־לוותיו התמידית של השר משה.

מסעו הראשון לארץ חל בשנת 1827. לפני למעלה ממאה ושלושים שנה. הנסיעה נמשכה יותר מארבעה חודשים — חודשי טילטול ויסורים. אכן, רק מסעו השני, בשנת 1839, פתח פרשה ארוכה של נסיונות ושל חיפושים אחרי אכרים יהודיים ואחרי אדמה ואחרי הסכמת מושלים. לאחר ששה חודשים ושבעה־עשר ימי מסע מאנגליה לארץ־ישראל, הגיעו השר ואנשי הפמליה שלו רכובים על סוסים לצפת. כאן הוא מצא את משפחת בק על הר הג'רמק. כאן הוא מצא גם כן רצון עז לעבודת אדמה בקרב יהודי צפת וטבריה. הרב ר' אברהם דב מאוברוך, מראשי צפת, כתב לו תזכיר כי „בשמחה רבה נכונים רבים לעבוד את האדמה ולשבור לחם“.

המו"מ המדיני הראשון

לאחר מסע על פני הארץ, גמלה בליבו התוכנית להתייצב בפני מושל

מצרים מוחמד עלי באלכסנדריה ולבקשו להחכיר לו, למונטפיורי, קרקע למאה או למאתים כפרים. „אם יסכים לעצתי, — כתב הוא ללונדון, — אייסד בשווי אי"ה לאנגליה חברה לעבודת אדמה בא"י ואעורר את אחינו באירופה, לעלות לארץ“.

המסע הסתיים במשא ומתן מדיני — בוודאי ראשון במינו בזמן החדש — בין נציגו של העם היהודי עם ראש מדינה השלטת בארץ ישראל. המשא ומתן התנהל באווירה ידידותית, אבל לא השר היהודי ולא מושל מצרים יכלו לנחש, כי מקץ שנה יגרשו התורכים את המצרים מן הארץ.

„מזכרת משה“ — קרן ההתיישבות היהודית הראשונה

במסעו השלישי, עשר שנים ויותר לאחר המו"מ עם המצרים, רוכש השר בוסתן גדול בסביבת יפו. תכניתו היא להעסיק עשרים משפחות של יהודים מיפו בעבודת אדמה בפרדסו. הפרדס לא השקיט את רוחו הסוער של השר היהודי. הוא עדיין חולם על כפרים ממש. כל ביקור בארץ מוליד תכניות חדשות. בביקורו הרביעי הוא מכנס את נכבדי ירושלים ומשכנע אותם להתמסר לעבודת אדמה. הפעם יודע השר לספר על אגודה אשר קמה בטבריה. על היהודים בצפת המבקשים מאיתו אדמה, על הוראות שניתנו על ידו למצוא ולרכוש קרקע. בצאתו נתן הוא הוראה לעושי דברו לאסוף שלושים יתומים בכדי לחסנם לעבודת אדמה. ואמנם גם בצפת וגם בטבריה נוסדו אגודות אכרים. הם עלו לאדמה חכורה, אך במהרה נשאה אותם הרוח. מגפת הבקר שברה אותם. ואילו את היתומים בלעו חומות ירושלים.

השנים חולפות. הנסיונות נכשלים זה אחר זה. אבל ריח האדמה שעלה באפם של היהודים הכלואים בין חומות ירושלים ובסימטאות צפת הצרות לא הרפה מהם שוב. הרבנים כותבים אל השר, כי היהודים מואסים בלחם עצלות. השר פונה אל ועד שליחי הקהילות בלונדון בהצעה להקים קרן של מיליון לירות שטרלינג למען התיישבות חקלאית בארץ. הרעיון נקלט. אפילו העתונים הגויים קוראים לנוצרים לתת ידם לקרן הנקראת על שמו של השר „מזכרת משה“.

פתחתקוה — על הירדן

מן הארץ מתחילות להגיע אל השר בשורות טובות. קרל נטר, סוחר צעיר מצרפת, הצליח בשליחות חברת „כל ישראל חברים“ לחכור מידי ממשלת תורכיה אדמה לבית ספר חקלאי — ושטר החכירה ניתן לו ל-99 שנים; יהודים ירושלמים מייסדים אגודות לעבודת אדמה ומבקשים להקים כפר — ושמו פתחתקוה — על הירדן בסביבות יריחו; — מצפת מגיעה אל השר אגרת חתומה בידי 141 יהודים ואף הם מבקשים להקים כפר.

השר בן התשעים ואחד יוצא למסעו האחרון לארץ.

באים אליו יהודים אשר כמותם לא ראה מימיו. יהודי קווקאז. הם עומדים לפניו זקופי קומה, בני חייל בלבושם הצ'רקסי, ומבקשים רק דבר אחד — אדמה. בלונדון הוא מגיש תזכיר להנהלת הקרן. התזכיר אופטימי. השר רואה בעיניו חקונות את ארץ ישראל הצעירה. אך ההנהלה אינה נחפזת לפעולה.

בימיו האחרונים עוד מרבה השר שיחה עם מזכירו הנאמן ד"ר אליעזר הלוי. המזכיר שואלו, אם השר זוכר את אותו צעיר ירושלמי, מרדכי סלומון אשר הגיש לפניו תזכיר על הקמת כפר גדול בסביבת יפו? ובכן, בנו של אותו צעיר זכה להיות בין מקימי כפר יהודי על גהר הירקון: פתח־תקוה, אותו הכפר אשר יהודי ירושלים בקשו להקים בסביבות יריחו ולא הקימוהו בגלל הפרעות השלטון התורכי.

האחד, אשר סלל דרכים היסטוריות

השר משה מונטיפיורי לא השאיר אחריו מפעל כמו זו שהורישה לארץ משפחת גיסו רוטשילד. אבל אין ספק, כי בתקופה של עשרות שנים היה הוא האיש אשר הקדים בנאמנותו לרעיון עבודת האדמה בארץ ישראל את ההתפתחות ההיסטורית. כאשר מת השר משה, ביולי 1885, בן מאה ושתים שנה, כבר התקיימו על אדמת הגליל ראש־פינה ויסוד המעלה, ובסביבות יפו פתח־תקוה, וראשון לציון, ונס־ציונה וגדרה, ואילו זכרון יעקב בשומרון חיברה מחצית הדרך את הגליל עם השרון, וכל הכפרים הצעירים הללו קמו מתוך התעוררות פנימית של יהודים אשר הקימו וקיימו אגודות להתנחלות וליישוב הארץ אשר שמה של אחת מהן עתיד להיפך סמל לנוער היהודי, והיא אגודת ביל"ו.

סדרי הגאולה של הגאון הטראגני — ר' עקיבא שלזינגר

קרן נטר יסד את בית הספר החקלאי, כמו שהשר הקים את הקרן להתנחלות חקלאית "מוכרת משה" לפני שהיה בארץ ישוב חקלאי. שניהם הקדימו את המאורעות. הם לא היו יחידים.

בתוך הישוב היהודי בן עשרים האלף בערך, תססו רעיונות מהפכניים. בין חומות ירושלים שהיו נסגרות על בריח מפני שודדי לילה, התהלכו מרדנים. בחדרו המבודד ישב הגאון הטראגני ר' עקיבא יוסף שלזינגר. הוא מאס בכס הרבנות ועלה להטיף לגאולה שלמה מירושלים.

הוא קבע סדרי גאולה. תחילה יהודה, אחר כך הגליל, ואחר כך עבר הירדן, וקבע כי איכרים יהודים ייצאו להתנחל מאה־מאה משפחות כל מאה על דיגלה, כולן חמושות נשק "כדי שתהיה חיתת אלוקים על הסביבה". הכפרים צריכים היו להתנהל כפי שעתידיים היו להתנהל ישובי "חומה ומגדל" אחרי עשרות שנים. כל עשירי יצטרף לפלוגות הגנה, שומריאל בפנים ולוחמיאל בשדות.

אנשי "כולל הונגריה" החרומוהו, וניסן בק, אשר עבר עם אביו ישראל מן הג'רמק לירושלים אחרי הרס הכפר בן־בלי־שם, היה שולח את חבריו לשמור על הרב מפני התנקשות.

הפלת העברי הראשון

בדידותו מאונס שכפו עליו מנדיה, עשתה נפשות לעבודת אדמה, כמו שכל רעיון גדול מתפשט ומתפרסם על אף דיכוי ובגלל דיכוי. בעודו מוחרם, התגנב הרב אל מעבר החומות, ובחברת ידידו הגביר ההונגרי דוד גוטמן — מי שעתיד

היה להיות כעבור ימים בין שלושת מייסדי פתח-תקוה — יצא לחפש אדמות בסביבות חברון. יריביו הוסיפו לנדונו ולהחרים, והרב סיים את חייו מוחרם על ידי הכוללים ונערץ על ידי הדור הצעיר.

מסביבתו יצאו הראשונים אשר הלכו אחרי קול האדמה, ובודדים היו ראשונים אלה. כך הלך מרדכי סלומון לסביבת עקרון של היום. הוא היה הפלח היהודי הראשון בתקופתנו. מן הבדידות בכפר הערבי היה הפלח הראשון מתכנן בשביל השר משה מונטיפיורי תכנית גדולה של „כפר משה“, עד כדי גידול דגים בעמק אשר יוצף מים — תכנית של בריכות דגים מלאכותיות שהתגשמה לאחר מאה שנה.

משק עברי ראשון בהר

כך הלכו יהושע ילין וגיסו שאול יחזקאל. אשר בעזרת הקונסול האנגלי פין הקימו לפני יותר ממאה שנה משק עברי ראשון בהר, בסביבות מוצא של היום. קונסול אנגליה זה רצה לשים קץ לחיי הבטלה של מקבלי „כספי החלוקה“. בכספי צדקה שהופקדו בידו רכש הוא חלקת אדמה בכפר ארטס בקרבת ברכות שלמה אשר שם השתרעו לפי המסורת גני שלמה המלך. על אדמות אלה הושיב פועלים להצילם מן הבטלה. מפעלו ב„ברכות שלמה“ הביאו גם למוצא.

אך מאמציו לא נשאו פרי.

רק הועבר מן הארץ והכל נחרב בידי הערבים. שאול הבגדדי מאן לעזוב את ההר, וכאן, על משמרת ההרים, בודד במוצא, מת.

ראשוני הראשונים יצאו מן „הכוללים“

מתוך „הכוללים“ בצפת יצאו י"ז האלמונים לגיא-אוני. הם נשברו ונשכחו. מירושלים יצאו מייסדי פתח-תקוה אשר תולדותיהם נרשמו בספר תחייתה של האומה. חברה ירושלמית זו בחרה, כאמור, את השם פתח-תקוה — שם ציורי שאין כמותו לסמל תקוות בראשית.

הם יצאו אל בקעה ברוכת מעיינות בסביבת יריחו, אבל התורכים הפריעו; אחר כך הצפינה קבוצה ופנתה אל אדמות תל-דוראן בדרך מיפו לעזה, אל גבעות שטוחות צמאות למים — והפחה התורכי הפריעם גם כאן. לבסוף הלכו העקשנים אל הביצה אשר על הירקון. שם, בתוך השממה, מצאו רק משפחה ערבית אחת אכולת קדחת. כאן הפחה לא הפריעם. וסוף סוף נגאל השם פתח-תקוה ומצא את תיקונו. השנה היתה שנת תרל"ט (1878), ארבעים שנה אחרי כפר העברי הקטן בהרי צפת.

גם אדמות תל-דוראן נגאלו בידי יהודים. 12 שנה לאחר קום פתח-תקוה נוסדה באדמות אלו מושבה יהודית אחרת, היא רחובות. שום התחלה התיישבותית לא נולדה כמקרה בודד בפני עצמו. רעיונות ושאيفות, נסיונות ואנשים ממקומות שונים ומוזנים שונים נפגשים בדרכי ההיסטוריה. מפגשים כאלה מולידים את המעשה ההיסטורי.

הרברט סמואל כהוגה דעות

(על השלום העולמי)

מאת גרשון א. חורגין

מוקדש לידידי ר' שניאור זלמן אש
למלאות לו שבעים שנה.

א

הרברט סמואל היה מבני העלייה של המאה העשרים. הוא חונן בפיקחותו של מדינאי מובהק, בטעם טוב של סופר ומחשבה ערה של הוגה דעות, רגיש לבעיות המדע והאדם. מידות נפשו משתקפות בדעותיו כי הדעות הן אספקלריה מאירה של האיש. את המדיניות תפס מבחינת המוסר, ואת המוסר — כעניין מדיני, המדינה באה לעולם להנאתו וטובתו של האדם. האדם לא נוצר על מנת להיות עבד נרצע למדינה. חותמה של הגות רוחו היתה האמת ויושר ההגיון. המדרש והמעשה עלו בנפשו של סמואל בקנה אחד. תוכו היה כבדו.

הרברט סמואל, "הנציב הראשון ליהודה", לא היה ציוני רשמי. אבל לבו רחש חיבה רבה לעמו ונשא את שם ישראל ברמה. היה לו לסמואל יד ושם ב"הצהרת בלפור". הוא נשא-ונתן עם רבי המלוכה האנגלים בדבר מדינה יהודית, ולא "בית לאומי" בלבד, ועשה נפשות לרעיון הציוני בין אנשי השם באנגליה. סמואל הלך לסן-רימא וסייע בידי ווייצמאן וסוקולוב ז"ל באישור המאָנדאט¹ ונתרצה לליוד ג'ורג' למינויו כנציב הראשון ליהודה, אף על פי שראה מראש שדרכו זו לא תהא סוגה בשושנים.

צרי יהודה וישראל שבפקידות האנגלית הדריכו את מנוחתו ושמו מכשולים ואבני נגף בדרכו. למרות נכליהם ירה סמואל את היסוד לבניין מדינת ישראל במשך חמש שנות נציבותו בארץ. ימים קשים היו לו ימי שבתו בארץ. קשה היה להניח את דעת הכול. מטעם זה עלה עליו שבט הביקורת. ההיסטוריה תוכיח על דרכו הנכונה כנציב הראשון ליהודה. אין להסתיר פנים משגיאות שנכשל בהן בבניין הבית הלאומי. אבל מטבעו של אדם לשגות אף על פי שהכוונה טובה ורצויה. תולדות האדם זרועות שגיאות שבצידן רצון טוב ומחשבה שלא תמיד היא מצטרפת למעשה. סמואל הגה טוב לעמו ולכל המין האנושי. מטעם זה הירבה לעסוק בבעית השלום העולמי וחיסול המלחמות בין עם לעם. שלום ומלחמה הם שני פניה של המדינה.

ב.

תעודתה של המדינה היא ביטוח חיים טובים של אמת, צדק ויופי לכל אזרחיה. על המדינה, מוטלת החובה להרחיב את שיעור האפשרויות שתכשרנה את כוונותם של חיים של טעם וטובה לכל אחד מבני המדינה. חיים של טובה וטעם פירושם תיקון הנפש ותיקון הגוף. תיקון הגוף כולל עניינים כגון עבודה מתאימה בתנאים נאותים, בריאות הגוף, ביטחון, ממשלה של העם בעד טובתו

של העם. תיקון הנפש מקיף עניינים כמו בריאות הרוח, תרבות, חינוך ואמנות לעם כולו, ולא למעמד בעל זכויות מיוחדות בלבד.² מדינה שאינה שואפת לשיפור חייהם של כל האזרחים, בין שועים ודלים, מדינה פראית היא, שאין עליה חותם של תרבות אנושית.³ ישנם מדינאים ורבי המלוכה הסוברים שאין המדינה באה לעולם אלא על מנת להרחיב את גבולותיה על חשבון מדינות שכנותיה. המדינה צריכה לעסוק בכיבושים ולהשיג בית בבית". הכיבוש לשם מה? לכבודה ולהדרה של המדינה. הכיבוש, סוברים הבריות הנ"ל, יפה לעם וקונה לו שם "טוב" בהיסטוריה. לאמיתו של דבר — אומר סמואל, ההצלחה והכבוד המגיע לעם מכיבוש אינם אלא עננים מדומים ואינם מרימים את קרנם ואינם מעלים את רמת חייהם של האזרחים ואינם מביאים לידי טובת הכלל.

ישנם אנשי מדינה, והם חיים וקיימים כיום במדינות רבות, המדמים בנפשם כי תעודת המדינה לשמור בשבע עיניים שלא תקופחנה זכויותיהם של בעלי המעמד הגבוה, שהם בעלי הון או בעלי יחוס. המדינה לדעתם, לא באה לעולם אלא להנאתם ולטובתם של בני מרום עם הארץ. שרשן של הדעות האלו על תעודתה של המדינה, אינו עולה ממיעוט מחשבה או מקוצר דעת. מקורן של דעות־שטן אלו ביצרים רעים הדוחפים את האדם להוד וההדר של מצעד ניצחון, לרצח ולשוד ולרדיפה אחר הכבוד. סמואל הוא תמים־דעים עם פרויד הסובר שיצרי ההרס שבאדם מסכנים את העתיד של קיומו בעולם.⁴

סמואל, שאומן וחונך על דעות המוסר של היהדות, קובע תעודה נעלה למדינה. את יסודה יש לנעוץ במוסר בלבד. מדע המדינה מן הראוי שיתמוך את יסודותיו במוסר. חובות המדינה אינן שונות מחובות הייחוד כלפי זולתו. היחיד צריך לשאוף לחיים שיש בהם טעם, הנהגה ישרה עם הבריות ואהבה לזולת. צא ולמד, מהי המדינה? אין היא אלא קיבוץ של יחידים רבים. מטרת המדינה המורכבת מיחידים מן הדין שלא תהא שונה ממטרת חייהם של היחידים שלה. כשם שאנו מחייבים את היחיד שיתנהג כבן־תרבות, בדרך־ארץ זוטא, שהוא כלל ההליכות והנימוסים שבין בני אדם; ובדרך־ארץ רבה, שהוא כלל המידות שבמוסר, כך מחובתה של המדינה לנהוג כן. המדינה צריכה לשאוף, כאמור, לעיל, לטובת כלל אזרחיה בכל תחומי חייהם, אבל ישנו גם צד אחד לתעודת המדינה, הצד הבינלאומי.

ג

רעה חולה היא הדעה המתהלכת בין העמים הגורסת שאין לעם או למדינה חובות מוסריות כלפי עם אחר, או מדינה אחרת. ביחסים בינלאומיים כמעט שאין המוסר קיים כלל. החזק הוא הצודק, הערום ובעל המזימות והתככים הוא החכם, המשפט הוא בידי האגרוף והוא ישפוט בין עמים. כל השונה באנטרופולוגיה של הפראים יודע שגניבה וגזילה אסורות בין בני השבט בינם לבין עצמם, אבל מותרות לגבי בני שבט אחר. מצב כזה היה שריר וקיים באירופה, ולא־כל־שכן באפריקה, או באסיה סמוך למלחמת העולם הראשונה והשנייה. עדיין לא פסו

לאומנים מקרב האומות בימינו המאמינים בכל לבבם ב"אגואיזם הלאומי הקדוש". לא עברו שנים רבות מיום שהיסטוריון פירסם ברבים שרק עם אחרון האדם תחוללנה מלחמות מהארץ. חוקי הטבע — דרש אותו חוקר ההיסטוריה ברבים — מחייבים את המלחמות. ניטשה בזמנו היה שונה שמחובת הגברים ללמוד מלחמה. הנשים תלדנה אנשי מלחמה. לשם כך נוצרו. ההכנות למלחמה הן מעשים בכל יום. התנפלות עם על עם אינו נחשב כפשע, כעניין שאינו מוסרי. כך דרכה של המדינה להילחם או להיכון למלחמה. אנשי מלחמה אלו, והמדינאים המסייעים להם, מוצאים אסמכתא לדבריהם במשנת הגל השונה: "המדינה היא הכוח והסמכות המוחלטת עלי אדמות. היא אידיאה אלוהית בלבד ארצי. המדינה היא מטרה בפני עצמה. רק היא בלבד פוסקת — בעניין תעודתה. זכויות המדינה נעלות מזכויות היחיד. המדינה פטורה מחובות המוסר". דעות אלו — מורה סמואל — נתנו רשות למשחיתים לעשות הרע בשם המדינה הקדושה.⁶

אם תשא ותתן עם בעלי הדעות הנפסדות האלה ותוכיח להם, שהשכל הישר שולל אותן, או ישיבו לך, שאין מחובתה של המדינה להתנהג על פי דרך השכל, כל שכלתנות פסולה בעיניהם. הרגש או האינסטינקט העיוור הם נר לרגלם. טובת הכלל כקליפת השום וכאין וכאפס בעיניהם. הם מבקשים דבר שבגבורה, מאבק לניצחון. כך היו דעותיהם של הפאשיסטים והנאצים. גם בימינו עוד חיים מנהיגי מדינות שכל שאיפתם היא רק הוד והדר ופאר ארצם, יהיו הקרבנות מה שיהיו.

כל הדעות הכוזבות והמסוכנות לאנושיות האלה מקורן בתורות שונות של פילוסופי גרמניה וצרפת, המרימים על גס את האלימות, את "האינטיאציה" ואת המדינה, שהיא עניין מיוחד מחוץ ליחידים המהווים אותה. המושג המופשט של המדינה נחשב להם כעניין שאין לחלוק עליו. לפי נוסחת סמואל, סכנה כרוכה במחשבה מופשטת המתקבלת על הלב כמציאות. המדינה אינה עניין מופשט. היא קיבוץ אנשים ונשים שעשו אגודה אחת לשם גישומה של מטרה מבוקשת המצריכה פעולות ומעשים. מושג המדינה כעניין בפני עצמו אינו אלא פרי דמיון ממיט צרה ושואה על הבריות.⁷

ד

יש מדינאים הבאים בטענה שנראית שכלית יותר מבעלי הדעות הנ"ל. הם שונים שהמדינה מחוייבת להגן על עצמה בפני אויבים מבפנים ומבחוץ. הם רואים סימן ברכה במלחמות. ממלחמות לומדים הבריות מידות טובות של הקרבה עצמית. אדם מחרף נפשו למות בעיר בעד מולדתו בשדה הקרב. המלחמות מביאות את ההתלהבות המקרבות את הבריות לפעולות משותפות ועזרה הדדית בינם לבין עצמם. כשתשקוט הארץ ממלחמות או מהכנות למלחמות, תשקע המדינה במ"ט שערי עצלות ואזלת-יד. המדינה תתנוון ואנשיה יהיו רפויים ובשעת סכנה ימלטו על נפשם מקול עלה נידף. אומץ לב, גבורה ומעשים נועזים יחדלו מבין הבריות. אמת הדבר — אומר סמואל — שסכנה מעוררת את הבריות. מעצלותם וכופה עליהם מעשים ופעולות של אומץ לב,

עצה וגבורה; אבל למה הדבר דומה? לאנשי עיר ששורפים את בתיהם באש על מנת שיתעוררו בני המקום ויערו נפשם למות להצלת הנפשות שנלכדו בין להבות האש שפרצו בבתיהם.

הפורענות, היסורים, החורבן והמוות שמלחמות מביאות לעולם יכריעו את הכף לטובת השלום. יש מעט שכר במלחמות היוצא בהפסד עצום. על היסורים שבמלחמות, אומר סמואל, יש להכריז, לא הם ולא שכרם המדומה. על צד האמת, עיין בתולדות העמים ותיווכה שלאחר כיבושים ונצחונות גדולים חדלו הבריות ליצור חדשות בתרבות האנושות. היוונים חדלו ליצור אחר כיבושי הגדולים של אלכסנדר מוקדון. הגרמנים עשו חיל בתרבות בזמן שהיו מפוררים למדינות קטנות בסוף המאה השמונה עשרה ובתחילת המאה התשע עשרה. ההיסטוריה מורה, שתקופות של שלום אינן תקופות של בצורת תרבותית. כלום נזקק אדם לשדה קרב על מנת להראות מסירות־נפש? רבות הן האפשרויות וההזדמנויות לפתח באדם מידות תרומיות בזמן של שלום. חיי שלום צריכים גם כן למסירות־נפש ולמידות טובות ונאות. יש כר נרחב להתעלות נשמתו של האדם ועידון רוחו בחיי שלום יותר מאשר במצב של מלחמה.

יש מדינאים אחרים — אומר סמואל — המלמדים זכות על המלחמות על יסוד משנותיה של האיבולוציה. מלחמה, אומרים מדינאים אלו, היא דרך הטבע לנשל את החלש ולהעבירו כליל מהארץ. הם מביאים משלים ודוגמאות הלקוחים מן האחו, מן הביצות, היערות, הימים והנהרות ומורים על מלחמת הקיום הנוהגת בין בעלי החיים השונים. ישנה גם תחרות אפילו בין הצמחים, הכל נלחמים על קיומם ומבקשים מקום „תחת השמש“. אם בעולם החי והצומח כך, במאבק הקיום של בני אדם, שצרכיהם מרובים ויצריהם תוססים בהם ומבקשים שובע רעבונם — לא־כל־שכן. בעלי המלחמה האלה מוצאים אסמכתא בתולדות העמים. אומה קמה על חברתה ונלחמת עמה לשם קיומה. בקיצור, טוענים הבריות האלה, חוק טבע הוא להילחם להיאבק, וכל החוק זוכה.¹

על טענותיהם של מזכי המלחמות על יסוד משנת האיבולוציה, משיב סמואל, שהמלחמות בעבר ובהווה אינן מזכות או מקיימות את החוק ואת המוכשר או המסוגל להתקיים. אדרבה, חרב כי תעבור בארץ פוגעת יותר בחזקים והמוכשרים שבין הבריות ומניחה להם לחלשים, נכי הגוף והרוח לשבת בבית. החוק והצער נופל בשדה־הקרוב והחלש יזכה בקיום.

הרבה מלחמות נלחמו העמים זה בזה. כלום נשלו את החלשים מן התברה? אדרבה, המלחמות יפות לצמיחת החלשים. הן מביאות מהומות ומטילות אימה על הבריות ומערערות את בריאות הגוף ואת בריאות הרוח. המלחמות הורידו את דרגת התרבות של ארצות רבות וגרמו לשחיתות המידות בין הבריות. תוצאות המלחמות הן על הצד השלילה. לא מהן יבנה וישגא המין האנושי. המאבק בטבע לשם קיום הוא על פי הרוב בין יחידים ולא בין

המינים. בין בני האדם המאבק אינו בין יחידים, כי אם בין עמים ומדינות. מאבק כזה לא יביא טובה לעולם.

בעלי המלחמה המסתמכים על עיקרוניה של האיבולוציה טוענים שהמוכשר ביותר במאבק יזכה לקיום. כלום יש לשאול אותם — „המוכשר ביותר“ הוא גם הנאה והטוב ביותר? נניח שהמוכשר ביותר הצליח ושב בשלום משדה־הקרב. למה מוכשר הוא? למעשים טובים, מידות מהוגנות? הוא מוכשר להרוג ולכבוש. ממוכשרים כאלה לא תצמח ישועה למין האנושי הכושר לכבוש אינו דומה לכושר לעלות בעולם התרבות. הכובש את יצריו הרעים נאה הוא לחברה יותר מלוכד עיר. צא ולמד את „הטובה“ הרבה שבאה על האנושיות בעקבותיהם של הכיבושים של הטורקים והטאטארים. כלום עמדה ממלחמות אלו רווח והצלה למין האנושי? כלום הטורקים והטאטארים הם המוכשרים ביותר ולהם בלבד זכות הקיום בעולם? מלחמותיהם של העמים האלה הביאו חורבן ופורעניות לעולם. „עם תרבותי הוא עם כובש“, אמרו הגרמנים, כלום היו הטורקים והטאטארים עמי תרבות? איזו הנאה הביאו העמים האלה לעולם? כלום הם גזע נבחר, גזע של אדונים? אמור מעתה שתהליכי האיבולוציה מכשירים את הבריות לכל המגונה! למכוער ולמושחת.

הגע בעצמך, טוען סמואל, שהארץ תעבור לידיהם של המוכשרים ביותר במאבק הקיום. הם יישבו כל סיכסוך על ידי הכוח. התוצאות תהיינה עגומות ורעות. כל דאלים יגבר והחוק ישלוט בעולם. שליטה כזאת תהיה שליטה של שודדים ומרצחים. כך הוא לעת עתה מצב הדברים בין עמים ואין ביניהם ובין שודדים ולא כלום. ישנה כיתה אחת בין המלחמה הנשענים על משנת האיבולוציה שמודה שהמלחמה אינה עניין ביולוגי. המלחמה היא בעצם תוצאה ממלחמת רעיונות הרווחים בין קיבוצי אדם שונים. התנגשות בין רעיונות יפה הוא מפני שהרעיון הטוב לבריות והמועיל לחיים ידו תהיה על העליונה במאבק הזה. אף דעה זו נפסדת היא טוען סמואל. הסתכל בתולדות המלחמות בין הנוצרות והאיסלאם, למשל. המוסלמים חסלו בארצות אירופה, שהיא נחלתם של הנוצרים בלבד. עיין בתוצאות של המלחמות האלה ותמצאו שהן רעות. באירופה לא חלו שינויים לטובה אחר שגורשו הערבים מספרד והטורקים נהדפו מווינה. ספרד היא כיום ארץ מפגרת, שרמת החיים שבה נמוכה מאוד. אוסטריה ירדה מגדולתה. העמים הבלקנים שגרשו את הטורקים לא נתעלו בתרבות, או בכלכלה. כשלוננו של הרעיון האיסלאמי לא הרים את קרנו של הרעיון הנוצרי. אומנם היו קצת תוצאות חיוביות ממלחמות, כגון התפתחות התעופה ושיפורים בטכניקה, אבל המחיר היקר ששילמה האנושיות בעד הטובות האלו יוצא בהפסדם העצום לאנושיות.

טענות האנשים הרואים ברכה במאבק והתנגשות אינן פוסקות. האנשים האלו מורים על ארצות כמו אמריקה ואוסטרליה. החזקים באו ונישלו את הפראים תושבי המקום, ישבו תחתם והרימו את קרנה של התרבות האירופית ביבשות הנ"ל. המעיין בתולדות יישוב הארצות יראה שלא היה כל צורך

במאבק עם יושבי הארץ. הארצות האלו היו כמעט בלתי מיושבות והיה מקום רב ללבנים החוקים להיאחו שם מבלי לנשל את התושבים מאדמתם. או לערוך עליהם מלחמה. דרך התיישבותם של האירופאים באמריקה ובאוסטרליה היתה בלתי מוסרית, ובלתי אנושית. התרבות בארצות הנ"ל כתומה בדם תושבי המקום.⁸

ה

ישנה אסכולה פסיכולוגית השונה, שמלחמה טבועה בטבעו של האדם, שטבע זה אינו משתנה. מלחמות חוזרות ונישנות אחר שנות שלום. האדם לא יחדל ממלחמות על שכניו. מטעם זה, סבורים בעלי דעה זו, יש להוודין על מנת לקדם את פני הרעה. ולא זו בלבד, אלא מן הראוי לערוך מלחמות-מנע בכדי להימלט מהצרה. אבל אנשים אלו מסרבים לקבל את הדעה שמלחמת מנע אף היא מלחמה ולא תציל אומה משפיכת-דמים.

אין רגלים לדעה שמלחמה טבועה בטבע האדם ושאין טבע זה עלול להשתנות. בטבע האדם יש צד טוב, הוא נוטה לעיתים לא נדירות לשלום, לאחווה ולעזרה הדדית בין הבריות. סמואל סובר, שהאדם אוהב את השלום יותר משהוא מבקש מלחמה. ההנחה שטבע האדם אינו משתנה אין לה שחר. אילו היה טבע האדם עומד בעינו מששת ימי בראשית כי עתה היינו כפראים מקריבים שבויי מלחמה לאליהם, כובשים את תושביה של ארץ מנוצחת לעבדי עולם או הורגים אותם כפי שהיה נהוג בימים כשהאדם היה נער. הרבה מנהגים רעים ואכזרים פסו היום ואינם, פרט לנאצים שאין לדון מהם על כל המין האנושי. סמואל שואל: מהו בעצם טבע האדם? דוק ותמצא. שאינו אלא סך-הכל של השקפותינו, דעותינו ויחסינו לעולם ולזולתנו. הניסיון מורה כי ההשקפות, הדעות והיחסים משתנים בין בני האדם, שינוי זה מגיע להם מניסיונות חדשים המאירים את עיניהם של הבריות. מעטים בימינו האנשים, בין עמי התרבות המאמינים בכשפים, אובות וידעונים. הרבה השקפות ומנהגים מובאים בספרי ההיסטוריה על עמי הקדם. ההשקפות והמנהגים האלו אבדו ואינם ואין להם מהלכים בחברת האדם, מכאן שחלות תמורות בטבע האדם. מתמורות אלו צפויה טובה לאדם.

מוסר הראוי לשמו, מוסר אנושי, אינו מצדיק את המלחמות. המלחמה רעה לכלל כולו וטובה וברכה בה רק לרכושנים העוסקים בתעשיית כלי הזיין. הם מועט שבמועט. רוב הבריות ניוזקים ממלחמות שאין עמהן אלא מוות וחורבן, יגון עמוק של אבות אמהות, אלמנות ויתומים. חובה על כל אדם בעל רצון טוב לחפש דרך כיצד להסיר את השנאה והאיבה בין העמים. מחובתה של הפילוסופיה להוקיע לעיני כול את טימטום המוחות, ועקמומות הלב אשר ביסוד הדעות של בעלי המלחמה. בעלי המלחמה אינם שונים מרוצחים וחמסנים הכלואים בבתי הסוהר, יש לבקש דרך להשליט את השלום בין העמים, אליו נשאו לב נביאי ישראל וכל שוחרי טוב לאנושיות מאז ומקדם.

הרב רט סמואל אינו מתייאר מן השלום. אמונתו רבה כי שלום בין העמים אפשרי הוא. הוא מונה שלושה עיקרים שיאפשרו משא-ומתן של שלום בין הלאומים. העיקרון הראשון מכיר בשוויון העמים, כגדול וכקטן. לפני כס המשפט הבין לאומי אין לבכר את המדינה הגדולה שהשפעתה רבה בעולם על פני מדינה קטנה שהשפעתה בעולם מועטה. העיקרון השני ליסוד השלום אוסר על מדינה אחת להתערב בענייניה הפנימיים של מדינה שנייה. חובות המוסר הקיימים בין יחידים אינם שונים מחובות המוסר הקיימים בין העמים. כשם שאסור ליחיד להתערב בחייו הפרטיים של חברו, כן אסור זה חל על המדינה. העיקרון השלישי מדגיש את חובותיהן של כל המדינות לשמור על ההתחייבות של חוזים ואמנות. אומה המפירה חוזה מעוותת את המשפט הבין-לאומי ומביאה לידי חשדים בכוונותיה ומשרה פחד בלב שכנותיה. מכאן פתח פתוח לפורעניות ולמלחמות.*

תנאי יסודי לשלום — אומר סמואל — הוא פיתוח וטיפוח הרצון הטוב. בתחום זה יש בכוחה של הדת לעשות נכבדות לטובת השלום בין לאומים. מחובת הדת לחנך את בני עדותיה באהדה לכול. לדאבון לבם של ידידי הדת לא היו פעולותיה בעניין זה נעשות בלב שלם. יש שמנהיגי הדת נתנו את ידם לבעלי המלחמה והתפללו לנצחון. הדת, לדאבונו התרכזה יותר מדי בתחום היחיד והוניחה את רשות הרבים, פעולה הדדית, בלב שלם, של כל הדתות לטובת שלום בעולם היא מהעניינים הדחופים ביותר בשעה קשה זו לאנושיות.

יש בהגותו של סמואל על השלום מהמיצת הנפש המרגישה בצערו של העולם. כיהודי הוא אסיר-תקווה לעתידה של האנושיות. הוא חזה ימים של שלום בין לאומיים, אשר יגיע להם כאשר תמלא הארץ שכל ישר ורצון טוב.

- 1) Herbert Samuel, Groove of Change. Bolbs & Merrill. New York, 1940. 171—213 ע'
- 2) Herbert Samuel, Practical Ethics Thornton & Rutterwirth London, 1935. 131 ע'
- 3) Herbert Samuel, Liberalism. Grant Richards, London, 1902. 4 ע'
- 4) שם, ע' 359—360
- 5) Herbert Samuel, Belief and Action, Bolbs & Merrill, New York, עמ' 175, 1937.
- 6) Liberalism, 8—9 ע'
- 7) Practical Ethics, 222. 8 ע'
- 8) Practical Ethics, 130 ע'
- 9) Liberalism, 335—362 ע'

שינויי ערכים בספרות העברית החדשה?

מאת זאב ויפמן

א

מה הם תווי דיוקנה החדשים של הספרות העברית הישראלית? מהן התמורות שנתחוללו בה בשנים האחרונות? מהי זיקתה של ספרות זו לכלל המתרחש בחברה הישראלית? המנסה לעקוב אחר התפתחותה של הספרות העברית בישראל בתקופת השנה האחרונה ולסכם לעצמו קווי התפתחותה האופייניים, יעמוד תוהה נוכח שתי מגמות מנוגדות: התרחבות והתפשטות לעבר תחומים חדשים מחד והתרופפות הזיקה החברתית והתגמדות-רוחנית, מאידך. דומה, פועל כאן מעין חוק כמותי: ההדירה לתחומים שיד הספרות העברית בדורות הקודמים לא הגיעה כמעט עדיהם — כגון המחזה והתסכית — באה על חשבון העמקת השרשים והאדרת הפארות. מכאן שמלאכתו של המעריך לא תהא קלה כל-עיקר ושוב לא יוכל לפתוח סקירתו על-פי נוסח ביאליק „בשירתנו הצעירה“: „ילת תנים מצד זה וריקוד שעירים מצד זה: אין ספרות עברית! ובינתיים עלו בגננו הנטוש כמה ספיחים משובחים... ששלושה מהם ברכו עתה את שירתנו הצעירה“... וכל-כך למה? ראשית, משום שספרותנו החדשה לא צמחה בגן נטוש וכבר קדמו לה דורות של יוצרים עברים ברוכים בסוגי הספרות הרבים. והשנית, קם דור של סופרים ומשוררים מבני-הארץ שיקשה לבחור מהם דווקא „שלושה ספיחים משובחים“, אם גם לא צמחו לנו לאחרונה „שמשונים“...

אף נוסח ברנר ל„הערכת עצמנו בשלושת הכרכים“ — אינו יכול לשמש לנו פתיחה נאותה, שעה שרבים בעלי-הלכה ובעלי-אגדה בשדה ספרותנו ולא ניתן להקיש ולמצות הערכת עצמנו לא עפ”י יוצר מרכזי אחד ולא על-פי שלושה כרכים. ואף-על-פי-כן נראה לי כי עצם הצגת השאלה של „הערכת עצמנו“, היא השאלה המרכזית, המציקה והמעוררת את מחשבותיהם ואת הגיגיהם של רבים העוסקים בספרות, אם כיוצרים ואם כקוראים ומבקרים.

המעיין במאסף ג' (תשכ”ב), שיצא על-ידי אגודת-הסופרים בישראל והמהווה כעין כנסת דברי סופרי א”י בשנת ה-15 לקיומה, יתקשה לתת תשובות ברורות לשאלות אלה. אכן, טיבו של „מאסף“ שהוא מאסף ולא ממיין, הוא מאסף מן המצוי בשדה-הספרות ואינו בורר מן המינים על-פרי סוגיהם, מגמתם או טיבם האסתטי. „מאסף“ אפילו יהא ספר עבה-כרס, הלקט שבו אינו משקף בהכרח את מלוא דיוקנה ואת מכלול סגולותיה של ספרותנו. אחד הדברים המתמיהים למשל, „במאסף“ זה הוא העדר כמעט מוחלט של יצירותיהם של דור הסופרים הראשון מבני-הארץ, זה המכונה ב„זארגון“ שלנו „דור הפלמ”ח“, החל מיוהר סמילנסקי ומרדכי טביב, דרך מ. שמיר המגדים והשחמים ועד למשוררים חיים גורי וע. הלל ואחרים. דווקא שורה זו של יוצרים מהווה את הגשר מדור „היחדו“ (שלונסקי,

גולדברג, אלתרמן) ועד לדור "העכשיו", ודווקא ביצירותיהם ניצטלבו התמורות. אף אותם שנודמנו כאן לאכסניה אחת והם בני דורות שונים בספרות העברית, למן בורלא והזו ועד דן פגיס וגבריאל מוקד, לא באו לשם "שבת אחים גם יחד", אלא יותר בכחינת ו"יתרוצצו הבנים בקרבה". לא-יפלא-על-כן כי על-אף היות "מאסף" זה אכסניה אחת, הרי שניכר מיד כי אורחים שונים נטו ללון והדברים מתגלים לא-רק שעה שקורא הנך את המאמרים על פני הספרות ומגמתם, אלא אף כשבוחן הנך את חרוזי השירים עצמם.

לא הזכרתי מאסף זה על-מנת לפסלו במומים שבו, והרי מצוי בו רב מן היצירה הברוכה ומן ההגות, אלא באתי לבחון ולהדגיש באמצעותו, שאף הוא על-כל המצוי שבו, אינו עשוי לגאלנו מן התהייה ומן המבוכה האופפת אותנו בגשתנו לדון בבעייות שהצגנו בראשית רשימתנו.

ב

מהו מוקדן של בעייות אלו, שהנן ספרותיות בגילוייהן, אך במהותן מושרשות הן במעמקי ההווייה החברתית על רבדיה ההיסטוריים והפסיכו-סוציולו-גיים? יש רבים הרואים מוקד זה כשינוי הערכים בחברה הישראלית. כאן, טוענים הם, נעוץ שורש הניגוד בין התפיסות השונות על דיוקנה ועל יעודה של הספרות העברית וכאן עגון הציר לתמורות המהפכניות שהתחוללו בה בשנים האחרונות. קביעה כללית זו, מחייבת שתי בחינות עיקריות, האחת מעין היסטורית-סוציולוגית והשנייה מעין רוחנית-ספרותית, למען נוכל לעמוד על מידת אמיתותה ועל כוחה לפרש את התהליכים המורכבים, המצטלבים ביצירה הספרותית הישראלית.

הבחינה ההיסטורית-חברתית מהי? בחינה זו מדגישה את התמורה המהפכנית שחלה במיבנה החברה הישראלית לאחר קום המדינה ובזיקתו של הפרט אל חברתו ואל יעדו ההיסטורי-לאומי. אילו נוקט הייתי בשפת-דימויים "ביולוגית", הייתי אומר, שחלה מעין מוטאציה רוחנית בחברה הישראלית ובאדם הישראלי עקב המעבר מן השלב של המאבק לעצמאות לאומית של קדם-מדינה, אל השלב של חיים במדינה יהודית, על דפוסייה הממלכתיים. את מקום ההתנדבות והחלוציות, שאיפיינו את החברה הישראלית בתקופת ההתיישבות והמאבק על אוטואמאנציפאציה לאומית, הולך ומשתלט תהליך הנורמאליזאציה, שבא לאחר שנדמה שהמטרה הלאומית-המדינית כבר הושגה.

לכאורה, אין רע בנורמאליזאציה, כי הרי רצינו ושאפנו לחיות חיי עם על אדמתו, ככל הגויים, ואף פארנו שאיפה זו בעבר כבשורה וכ"שינוי-ערכיני" בישראל; אך ככל שהולכים ומתקרבים אנו אליה, מתברר שיש אף פנים אחרות לנורמאליזאציה זאת. הבחינה החיובית שבה, זו הנוגעת במעבר מאנורמאליה של חיי היהודים בגולה לחיי עם חופשי בארצו, היוצר את יצירתו בשטחי החיים השונים — טרם נתגשם; ואילו הבחינה השלישית שבה, זו של התרופפות ההזדהות של הפרט עם המסורת התרבותית-הלאומית שלו ועם דרכי עמו, הולכת ומתפשטת. תהליך חברתי ורוחני זה, שהוא פרי ההתפתחות ההיסטורית הלאומית שלנו,

הקשור במעבר לחיים ממלכתיים, הולך ומשתלב בתהליך רחב יותר המקיף כיום חלקים נכבדים מן העולם המודרני, אותן מגמות המבטאות את משבר האמונה החברתית-הרוחנית שלאחר שתי מלחמות עולם ושל חברה החייה בצילה המאויים של הפצצה הגרעינית, ואתן מגמות של התעצמות הטכנוקראטיה כגורם לאוטומי-זאציה ביחסים החברתיים ובניכור האדם ביחס לעצמו.

שלוש המגמות האלו שמנית, מתגבשות יחד לחויית-יסוד אחת המשוקעת בנפשו של המכונה בן „הדור המודרני“. דור זה אצלנו, שצמח כבר כאזרחי מדינה יהודית חופשית, אך נוכח כי השגת המדינה לא הביאה את המשיח ולא קירבה את הגאולה המקווה (כשם שאף תנועות אחרות משיחיות, לאומיות וחברתיות — לא עשו זאת), מנסה לנער מעצמו את האחריות כלפי המשכיות, שהיא לאומית וחברתית, משום שאינו מאמין בעתיד היסטורי שהוא הוא מעמיד את „עכשיו“, כחוייה אישית אכזיסטנציאלית, בתוך עולם לא-היסטורי ולא-מוסרי, ועל כן אף לא-חברתי, כי הרי תפיסה היסטורית הינה במהותה תפיסה חברתית.

הנה כך מנסה לנער מעצמו כבלי רציפות ואחריות היסטורית אחד מדובריה של הספרות העברית המודרניסטית:

— „אם אומנם קיים תוכן היסטורי ממשי, עומד וקבוע או דינאמי — ומשתנה, ששמו „יהדות“, מעבר לקונטקסט האמונה הדתית, ואנו מצווים לשאת בהמשכיות שלו, אשמה בוודאי הספרות העברית המודרניסטית בשבירת הרציפות ההיסטורית. אך אם אין משמעות למושג „יהדות“ מעבר לקונטקסט הדתי, האמנותי, של דבקות בכוח אלוקי, אין אנו אשמים בלא-כלום... שהרי אין אנו יהודים דתיים“, — (גבריאל מוקד: „ספרותנו הצעירה בראי סוציולוגי“). אכן זוהי הפילוסופיה על ההיסטוריה והמסקנה הספרותית שהוא מסיק מכך היא: „אם-כן עלינו לומר את הדברים במלוא האומץ, המרחק בינינו ובין הספרות הרבנית, דרך משל, הוא רב יותר מן המרחק בין קאמי ובין התחלופה של הספרות הצרפתית...“

לא הבאתי ציטטין אלה בכדי להתווכח עם תפיסתו השוללת של ג. מוקד, או כדי להצביע על סתירות המצויות בתוך מאמרו; מנסה אני לעקוב אחר השרשים המצמיחים הוויית דור מודרניסטי זה, כדור וכיחידים המחפשים ביטוי ספרותי לישותם ויחסם לעולם. ואומנם, גילויים אלה של פסיכולוגיה-חברתית, שהם פרי עולמנו המודרני, מתגלמים בשפת הספרות המודרניסטית הן בתכנים והן בלבושים. רבה החזרה אחר מוטיבים-מודרניסטיים (ניהליסטיים), לאו-דווקא יהודיים-ישראליים והתירור אחר שפת-דימויים חדשה או מתורגמת, שתגלם את הניהיליזם הרוחני הזה. עימותם של מגלמים ספרותיים אלה עם אותם של דור הסופרים הקודם, עשוי להעמידנו על התמורות וללמדנו על דרך ההשתקפות החווייתית והאמנותית השונה. הנה כך מגיבים שני משוררים עבריים בני שני דורות שונים בספרות העברית (שבערך דור חוצץ ביניהם), על חויית האדם המודרני בעידן הטכנוקראטי, שלו שותפים הם עתה, בזמן ובמקום. אך אותו ניסיון היסטורי, מביא למסקנה שונה:

„אבדה המשמעות של הדברים,
 ללא מלים פורחות האותיות.
 נהפכנו בתוכנו לזרים,
 לבלי ראות כי מאתנו זאת
 וכי במו ידינו אס נקים
 עצמנו — גם תבל תקום להיות. .... (ש. שלום : אות הזמן)

אכן נשמעת הקינה על השתלטות הטכנוקרטיה על נפשו של האדם כי כך פותח הוא את שירו : „אך משולש, ריבוע ועיגול נותרו מכל מראות היקום החי“... חוויית-האדם המודרני של ניכורו לעצמו, נשמעת כאן ; אך גם בוקעת האמונה כי בידי האדם לשנות חוקיות מכושפת זו ובידיו לבנות לו את עולמו. לעומתו — יהודה עמיחי, אחד מחלוצי הספרות המודרניסטית בישראל שר :

בצער עמוק וביגון עובר
 אנו מודיעים שאנחנו מוסיפים
 לחיות. וגם כך, וגם בשמחה.

— וכמו העננים על פני הרקיע הריק,
 של ליל החורף הזה
 אנחנו נדחקים רדופי רוחות על פני האדמה,
 לא הרים ולא בתים ולא ידי אדם מושטות
 יעצרו אותנו, ולא אבנים שנגמלו מן השדה,
 אבל בצער רחוק ומתרחק אנו מוסיפים לחיות
 במקומנו, וגם כך, וגם בשמחה. (מודעת אבל)

אין כאן יאוש, יש כאן העדר מוצא והעדר אמונה, האדם ניתפס כאובייקט טכני, כמעט, הנידחף על-ידי רוחות (אפשר הוא מעין טיל?). עובדת-חיו של האדם, אם בצער ואם בשמחה, אינה משנה ולא כלום. האמצעי היחידי שנותר לו — הוא הקומוניקציה. הוא משדר ומדיע על חיו, אך אינו מכוונם ומעצבם. הווייה זו, של ניתוק היסטורי-רוחני, או נכון יותר — חברתי-רעיוני מהווה את הקוטב האחד של ההווייה האכזיסטנציאלית המודרניסטית, את הקוטב האחר מהוות הספקנות והכפירה באמונה בעתיד אחר. נבואת ישעיהו על אחרית הימים, שהיפרתה רוחם ודמיונם של דורות משוררים עבריים „אאמינה גם בעתיד, אף אם ירחק זה היום, אך הוא יבוא — ישא שלום, אז וברכה לאום מלאום“ הפכה מעין פארודיה צינית בשירו של י. עמיחי — „מעין אחרית הימים“ :

— — — תל הגזיים (המאוחדים) ינהרו לירושלם
 לראות אם יצא תורה ובינתיים,
 היות ועכשיו אביב
 ילקטו פרחים מסביב.
 וכיתתו חרב למזמרה ומזמרה לחרב

וחזור חלילה ושזב בלי הרף.
אולי מכיתותים והשחזות הרבה.
ברזל הריב בעולם יכלה.

הרי שחוויות התקופה המודרנית, זו של המלחמה הקרה, וביחוד המישקע החווייתי של מי שחי בארץ של שביתת-נשק מאימת, מצא את ביטויו בשירו של עמיחי; אך שוב במחזורית מכושפת, ללא מוצא שהוא. נקטעה הזיקה לעבר, זולת השימוש בביטויים מקראיים על דרך הפיכתם ושינויים הפארודי, ולא נפתח פתח-תקווה לקראת העתיד, אם לאומי ואם אנושי.

ג

לא הבאתי ציטטין אלה כדי לפסול ולבטל זכותו של משורר זה מלבטא את חוויותיו הוא כפי שהנן מתהוות אצלו במציאות עכשווית. זכותו של הדור הזה לחיות את חייו הוא בכינות וזכותו ליתן להם ביטוי, אף אם מהווים הם סטייה מדרך האבות וכפירה במוסר אבות. הן כך שרה משוררת ישראלית צעירה בדבר נושאי התקוות הלאומיות והאנושיות שלנו בכל הדורות, בשירה "ביאת המשיח":

— — —
"לילה תמים חיכו על פתחם
משיח לא בא אליהם לנחוחם,
שנא משיח ככל אדם
יען הפך דיבורו וניחם"

(דליה רביקוביץ — ביאת המשיח)

אך נשאלת השאלה: האומנם "שינוי ערכין" יש כאן? הנושא עמו דור מודרניסטי זה, המורד בחטאת אבות ובמוסרו, בשורה חדשה? כאשר יצא מ. י. ברדיצ'בסקי בסידרת רשימותיו ל"שינוי ערכין" היה בכך לא-רק ביקורת ושלילת ערכי-החיים של היהדות המסורתית בגולה. אלא אף קריאה לרינסאנס לאומי ולהומאניזם יהודי חדש. — מהי בשורת ההומאניזם החדש הנישאת בעולם הספרות העברית המודרניסטית, למעלה מיובל שנים לאחר קריאה זו? מה הם ערכי-הרוח החדשים והאמונה החדשה שנוצרו עקב תמורה זו ומרידתו של דור חדש זה בקודמיו? דומני, כי אין כאן שינוי-ערכים ומעבר לערכים חדשים; אין כאן מעבר מאידיאולוגיה אחת סוציאלית, או לאומית, לאידיאולוגיה אחרת. יש כאן, אולי, ביטוי לשמיטת ערכים ולכשלון בהגשמתם בחיים. יש כאן ביטוי של יאוש מאמונה בסולם ערכים כלשהו. כך שר אחד המשוררים העבריים הצעירים בני דור זה:

צא מאיצטגנינות שלך, מסדר
המזלות פלואי הגלגלים
שלא לך דלק, שקול אות המאזנים,
עיפת. מבטיך העולים
לאשמורת-בינים
למרחקים אשר אינך מוצא

חוזרים ריקים אל תוך עיניך, צא,
והיאסף אל תוך החשיכה
שבין המאורות,
לסוב כבוי, תוך גלגל דמך.

(דן פגיס : צא מאיצטגנינות שלך)

השירה האינדבידואליסטית "העכשוית", מנסה להתמודד עם בעיות הזמן, איש איש עם בדידותו וניכורו, ולכן אינה מסוגלת אף ליצור ערכים חדשים יפים יותר או אמיתיים יותר.

הספרות העברית של המאה האחרונה, בתווי-דיוקנה הסגוליים, היתה מבשרת הבשורה החדשה הלאומית-חברתית והאנושית והיתה צמודה לדופק תנועת הגאולה הלאומית שלנו. מאז דורו של ביאליק ועד דור מלחמת-השיחור, נתקיימה זיקה כמעט בלתי-אמצעית בין יוצרי ספרותנו ובין ערכי הרוח והחיים של תנועת התחייה בישראל על תכניה הלאומיים-תרבותיים והחברתיים-רוחניים. הצורות והדרכים נשתנו ונתגונו, המוטיבים התחלפו והעשירו, אך הזיקה היסודית הזאת — לא נטרופפה.

דרכה של ספרות-לאומית שהיא מזמנת ומפגישה דורות שונים יחד, אין הדורות בספרות באים בזה אחר זה, אלא נפגשים זה עם זה. אנשי ה"יחדיו" שמרדו בדור ביאליק, נפגשו עם דור ביאליק ונפגשים עם אנשי ה"עכשיו", המורדים כעת בהם. אל לנו לשכוח, כי בד בבד עם מרידתו הרוחנית של דור זה, ממשיך לפעול דור סופרים ומשוררים עבריים מבני-הארץ, שיצירתו החלה עוד ערב הקמת המדינה (יוהר, שמיר, מגד, שחם, גורי ואחרים) ונמצא עתה בעצם אונן הספרותי. בשבילו סולם הערכים החברתי, על אף נסיונות התקופה ואכזבותיה — עדיין ניצב וראשו מגיע השמימה. יש עולים בו ויש יורדים... בשבילו, הזיקה ההיסטורית, לא רק למפעל התחייה הלאומי, אלא למסורת התרבותית של העבר — לא הופרה. אין על-כן שחר למחשבה הרוצה לראות שינויי-ערכים בספרות העברית כתוצאה מן התמורה מיהודי לישראלי, או ל"כנעני"... אומנם, שירת ה"עכשו" היא שירת תמורה וסטייה, אך אין תמורה ללא המשכיות היסטורית ואין מרד בספרות ללא שיבה אל ערכי-רוח שנתלבנו בכור הדורות. יש להגיה, כי אף הניהיליזם המודרניסטי הישראלי יתגבר על תעיותיו ומשוגותיו שלו וסופו שישתלב במסורת ההיסטורית-ספרותית שלנו.

ניו-יורק, סיון תשכ"ג

לתולדות „הלבנון“ הירושלמי

(מאה שנה להופעתו)

מאת א. ר. מלאכי

הופעת „הלבנון“, העיתון הראשון בארץ-ישראל, חלה בימי ריב בעדה האשכנזית בירושלים, ולא בין עדת הפרושים והחסידים (כפי שכתב ז. רביד במאמרו על „הלבנון“ ב„הדואר“), כי אם בעדת הפרושים עצמה. ראשיתה של מחלוקת זו נעוצה בשנת תרי״ח, שאז התהוותה אופוזיציה להגמוניה של ר' ישעיה בארדאקי ור' שמואל סאלאנט ולהנהגה הרשמית של העדה שהביאה להתפוררות כולל הפרושים והתפצלותו לכמה כוללים. בראש אופוזיציה זו עמד ר' מנחם מנדל ירושלימסקי, שבירושלים היה ידוע בשם ר' מנדל יאנובר, תלמיד חכם ועסקן חרוץ, בעל יוזמה ומרץ, והוא חתנו של ר' אליהו דייכס, מגאוני ירושלים ומתנגדו של ר' שמואל סאלאנט.

כחמש שנים הבהבה אש המחלוקת עד שפרצה בשנת תרכ״ג באון וחצתה את העדה לשתיים. הרבנים ומנהיגי העדה מצד אחד, ור' מנדל יאנובר ואנשיו מצד שני.

זמן מועט לפני פרוץ הריב פתחו שלושה אברכים ירושלמיים, והם: יחיאל ברי״ל, מיכל הכהן ויואל משה סאלומון, בית-דפוס בירושלים. היה זה בית-הדפוס השני בירושלים, כי משכבר הימים היה קיים בית-דפוסו של ר' ישראל ב״ק, שבראשית שנות הארבעים העביר את בית-דפוסו מצפת לירושלים, וכדי לחזק את ידיו נתנו לו רבני הספרדים והאשכנזים הסכמות והזהרות על השגת גבול בפתיחת בית דפוס חדש בירושלים.

בפתיחת בית הדפוס של שלושת השותפים העמידו את עצמם כמתחרים לב״ק ופרצו בזה את הגדר שגדרו חכמי ירושלים בפתיחת בית-דפוס. הם עשו זאת בהסכמתם החשאית של רבני הפרושים ומנהיגי העדה, שחפצו להוציא את המונופולין על בית-הדפוס מידי ר' ישראל ב״ק, שהיה מנהיג החסידים בירושלים.

עבודה רבה לא היתה למדפיסים החדשים, ובהיות שלשלתם היתה נטייה ל„השכלה“ והראשון שבהם — ברי״ל — כבר ניסה לכתוב כתבות ב„המגיד“, עלה בדעתם להוציא עתון שימלא את חוסר העבודה בבית-דפוסם. בר״ח אדר תרכ״ג יצא הגיליון הראשון של „הלבנון“, שהכיל ארבעה עמודים בתבנית פוליו, שמחציתו היתה מוקדשת לחידושי תורה ומאמרים תורניים, ונקראה בשם „כבוד הלבנון“. אחר כך הגדילו את מספר העמודים, מארבעה לשמונה. העיתון יצא „לאור לעת עתה פעם אחת בחודש“, כפי שנאמר בכותרת, ומטרתו — להיות „מבשר שלום ירושלים, משמיע חדשות מארץ הקדושה בכללה, מודיע נעלמות מארץ סוריא וארץ תימן ומדינות הודו“ וגם להביא „חידושי תורה מהיושבים

לפני ה' בהררי קודש", ולתת בכלל "כל דבר אשר ישתוקק איש מישראל לדעתו". חידושי התורה הכילו מחצית הגיליון וחלק זה נקרא, כאמור, בשם "כבוד הלבנון".

בית הדפוס כהעתון היה סיוע רב למנהיגי עדת הפרושים ובפרוץ המחלוקת היו שניהם כלי־שרת להם. בבית־הדפוס החדש נדפס הקונטרס "אמת ומשפט" נגד ר' מנדל ירושלימסקי וסייעתו, וב"הלבנון" הגיבו העורכים על ריב זה לטובת ההנהגה הרשמית, עד שהעתון היה בטאון חצי־רשמי של ההנהגה הרשמית של הפרושים. ובית דין הגדול של האשכנזים גם נתנו את הסכמתם על בית־הדפוס והעתון. בתעודתם שנדפסה בראש הגיליון הרביעי של "הלבנון", והם גדולי רבני ירושלים בימים ההם, ר' משה יהודה ליב מקוטנא (בעל "זית רענן" ו"תפארת ירושלים"), ר' מאיר אירבוך ור' שמואל סאלאנט, הם אומרים: "מה מאוד שמחים אנחנו ונהנים ממלאכת מחשבת המופלגים הנכבדים יקירי ערך הנזן[כרים] אשר הקימו דפוס חדש בציון למען הטריף לחם חוקם ביגיע כפיהם. ותעלה לראשם ברכותינו כי יראו פרי בעמלם, ובקשתינו אשר לא ישיגו גבולם בכל עניין אשר יתחילו להדפיס פעה"ק לבלי יוגרם להם היזק ח"ו. כן בקשתנו, כי אחינו יחזיקו בידם בדבר הוצאת מכתב העת הלבנון היוצא לאור מאתם". היה בתעודה זו משום חיזוק ידיהם של השותפים והעורכים־המוליים וגם הסכמה רשמית מצדם על מפעל זה, שבמובן ידוע הפך עניין ציבורי. בהזרתם על השגת גבולם "בכל עניין אשר יתחילו להדפיס" התכוונו גם להוצאת עתון, כאילו ליבם ניבא להם שגם ר' ישראל ב"ק יגש להוציא עתון שני בירושלים. בראשית הקונטרס "אמת ומשפט", שבו הובא כתב־החרם על ר' מנדל ירושלימסקי, שחתומים עליו עשרה מגדולי ירושלים ((ובראשם הר' משה יהודה ליב מקוטנא, ר' מאיר אירבוך, ר' יוסף זונדל מסאלאנט ור' נחום בהרמ"א לוי), יספרו החתומים גם על ההכנות להוצאת ה"חבצלת" על־ידי ר' ישראל ב"ק, ובסוף הקונטרס כבר יודיעו על הופעת הגיליון הראשון של מכתב־עת, ה"חבצלת", ככלי מבטא של ר' מנדל ירושלימסקי וסייעתו, ומטרתו "להפיץ כתבי עמל ואוון, מרמה ושקר". בהזכירם את שמו של ר' ישראל ב"ק, הם מוצאים לנחוץ להוסיף שהוא "מכולל חסידים ואליונער". בכך הדגישו שסיעת האופוזיציה התקשרה עם החסידים. הם גם מזכירים לגנאי את ראשי סיעה זו: "מנדל יאניוועך ומשנהו שמואל שלמה מהוראדנא (מקובנה) והזקן ר' ליב יעבץ¹ ובן משק ביתו ליבוש כהן² הדיוט מואלקוויסק (פולין) התחברו והשתתפו עם המדפיס" וכו'. בכך התכוונו גם לבטל את תביעותיו של ר' ישראל ב"ק על בעלי הדפוס החדש שהם משיגים את גבולם, ועורכי "הלבנון" אמנם יצאו בהתקפה נגדית על ר' ישראל שהוא משיג את גבולם.

ה"חבצלת" התחילה להופיע באב תרכ"ג, חמשה חודשים אחרי הופעת הגיליון הראשון של "הלבנון".

(1) הוא סבו של הסופר ר' זאב יעבץ.

(2) הוא אבי אפרים כהן, מנהל בתי הספר של "עזרה" בארץ־ישראל.

בראשית הופעתה כבר היתה ה"חבצלת" מתחרה מסוכן ל"הלבנון" והיא גם הדהימה את מנהיגי העדה, כי סיעת האפוזיציה מצאה בה במה להילחם נגדם. ר"י ב"ק גם מצא מקום לגבות את חשבונותיו מן המדפיסים החדשים משיגי גבולו, להתקיפם בעתונו ולעורר דעת-הקהל נגדם. ב"חבצלת" גם ביטלו את "הלבנון" במליצות וחרחיל-לעג, בלי להזכיר את שם העתון. ובעלי "הלבנון" ענו על חרפתם במשל-חידה על "ארז הלבנון", ושאר מליצות, וגם הם לא הזכירו את שם העתון המתחרה. אולם סיעת האפוזיציה התחילה להלחם ב"הלבנון" בגלוי, פגעו בו בספר "דמעת העשוקים" שאזכיר להלן, וחתרו תחתיו במכתבים שהפיצו בחוץ-לארץ, והשפיעו הרבה לרעת "הלבנון".

בקונטרס "אמת ומשפט", שזכר למעלה, יצאו הרבנים ומנהיגי העדה גם נגד ישיבת "עץ חיים" שנוסדה בימים ההם על ידי ר' שאול בנימין הכהן, הרב דראדושקביץ וחבריו בגבאות בית תלמוד התורה, ר' יהודה ליב יעבץ ור' אריה ליב הכהן, שהיו מסיעת ר' מנדל ירושלימסקי. לביסוס הכנסות בית תלמוד התורה והישיבה קנו חצר גדולה, לשם הגרלת הבתים והזוכים בהם יקדישו אותם לבית תלמוד התורה והישיבה. הם הדפיסו תכנית ההגרלה, אבל כיסוד הישיבה, לא היה גם מקנה החצר והגורלות לרצון מנהיגי העדה, ופירסמו פסק-דין בחתימת עשרה מגדולי הרבנים נגד הפצת הגורלות. פסק-הדין ושאר החומר בענין זה נתפרסם בעת שר' שאול בנימין הכהן התכונן לצאת לחוץ לארץ לשם הפצת הגורלות, וחפצו להוציא את הפנקסאות והגורלות מידו ולעכב את נסיעתו. לפי דבריהם, כמעט שהשפיעו על הרש"ב למלא את דרישתם, אבל "כאשר הלך מאתנו נפגע בדוב שכול מענדיל יאניווער ימ"ש הידוע ומשנהו שמואל שלמה מהוראדנא — — — ואך עתה למרות עיני ראשי העדה הק' אנשי אמת יראי ה' חזקו את לבבו ונתנו ידם עמו והיו לאחדים עד הדיחווהו לפי פחת. והוקן מוה' ליב יעבץ אולי לתומו עשה כי נפתה הוא לכל מתעקש והעורב יושב לו מצדו להעלות עשנו ולינוק מדמו, וסרבו נגד הפסק דין וחרחרו ריב ומדון". הרבנים אמרו להוציא את בית הת"ת מידי סיעת ר' מנדל, ובמקצת עלה הדבר בידם. בענין זה נמצא מאמר ב"חבצלת" בשם "דמעת העשוקים". אולם ר' שמואל שלמה מהוראדנא, בכינוי משפחתו בווארסקי, חיבר ספר "דמעת העשוקים" — תשובה לקונטרס "אמת ומשפט", שנדפס בדפוס ר' ישראל ב"ק בשנת תרכ"ד. בספרו זה יצא בדברים קשים נגד "הלבנון" בכלל, והוא גם מאשים את "משה מדפיס בעלי הלבנון". הוא רי"מ סאלומון, שהוא ממחררי הריב ומגדיל את מדורת המחלוקת.

כאמור למעלה, הפיצו ר' מנדל ירושלימסקי וחבריו מכתבים נגד "הלבנון" בהם השמיצו את עורכיו והזיקו לעתון. דבר זה ידוע מתלונות עורכי "הלבנון" שאביא להלן, ומדבריהם ניכר שהאמת בפיהם. בידי גם נמצא מכתב אחד בחתימת ידם של ר' מנדל ירושלימסקי ור' שמואל שלמה בווארסקי, שנכתב בימי עיצומה של המחלוקת בשנת תרכ"ג, ובו כמה פרטים בדבר הריב, מקנה החצר ועניין הגורלות, ונזכרו בו כמה קיפוחים שנתקפחו אנשי סיעת האפוזיציה,

שגרמו לריב והתפרצות המחלוקת, ואף על „הלבנון“ דובר בו. המכתב קרוע בראשו, ומהשורה הראשונה יכולתי להציל רק מלים אחדות, אבל לא את תאריכי היום והחודש. אולם מכיוון שמדובר בו על נסיעת ר' שאול בנימין הכהן, אני משער שנכתב בתמוז, ולא יאוחר מאב, תרכ"ג, שאז עזב רש"ב הכהן את ירושלים ויצא לדרכו לחוץ לארץ.

אני משער שהמכתב נשלח לשקלוב, כי ר' זלמן ריבלין, אחד מאלה שהמכתב נערך אליהם, היה תושב שקלוב. הוא היה בנו של ר' הלל ריבלין, מראשוני העולים לירושלים, ואחי ר' משה מגיד שנשלח מקהילת זילנא לנהל את עדת הפרושים בירושלים, ועלה בשנת תר"א בצוותא חדא עם ר' שמואל סאלאנט. ר' שלמה זלמן ריבלין הוא מחברו של הספר „דברי שלמה“, חידושים על גפ"ת שיצא אחר מותו על-ידי חתנו ותלמידו ר' אשר בר' יקותיאל זלמן לוריא (גם הוא עלה לירושלים), עם הגהות והוספות ממנו בשם „הגהות מהר"ל“ (ווארשה, תרכ"ח), וחלק שני — על עירובין, פסחים יומא, תענית וחגיגה, עם „חידושי מהר"ל“ מחתנו הג"ל (ווילנא, תר"מ). שמותיים של שני האחרונים, ר' נחום טרייווס ור' אליהו לוריא בלתי ידועים לי.

המכתב נכתב לפני הופעת „דמעת העשוקים“, והרי הוא תעודה ראשונה על המחלוקת מסיעת האפוזיציה ותגובתה ו„הלבנון“, ותעודה בכתב לתולדות „הלבנון“ הירושלמי בכלל.

בעז"ה, יום..... [שנת תרכ"ג] ליושבי ירושלים...

ברכות נשגבות, וטובות לרבבות, כנד נצבות, ליראי ה' חושבי שמו, יראת ד' אוצרים, נורי תפארתנו רוני ארץ מלכי רבנן הרב הגאון המפורסם מוהר"ר זלמן ריבלין נ"י, והרה"ג המפורסם מו"ה נחום טרייוועס נ"י והרה"ג המפורסם מוהר"ר אלי' לוריא הי"ו. כבוד ה' עליהם יחופף ועיניהם תחזינה משרים וצוי' קא מצויינין אגא ה' הושיע נא. פדה עמך מעזים צאנך מיד גוויים, ואז שפת אמת תכון.

כאשר הצקתנו רוחינו מזקנים שבנו השואפים לרוות נפשם האומללה למרחצאות³, ובחורף העבר התאספנו יחד לטכס עצה, ובאו כולם עה"ח כ"א א' בנדבתו מבלעו ריקו כפי כוחו, והנגידים שבפה נשאו לבבם בנדבות כהוגן, והשלושה מיטיבי לכת, לדרכם הטובה פנו, וקנו אחוזה ונחלה להכנסת ת"ת⁴ להקיל עול מאחב"י⁵ שברוסי' העמוסים לחיותינו בפקוח נפשות, וכוונת מחשבתם הרצוי הי' לעשות גורלות, ולמכור במדינת אשכנז כמבואר שמותם בהבוך⁶ וכל המאורע, ורוח קנאה לבשה בהווארשעווער⁷ לבטל הגורלות ושנאתם קילקלה השורה, וכינוי

(3) בחצר שקנו אמרו „לכונן גם בית-מרחץ“.

(3-א) על החתום כל אחד.

(4) תלמוד תורה.

(5) מאחינו בני ישראל.

(6) בהפנס.

(7) כלומר ראשי כולל ווארשה. והם: ר' משה יהודה ליב הרב דקוטנא, ר' מאיר אוירבך ור' נחום ברמ"א לוי. וראה „דמעת העשוקים“, דף ב', ע"א: „עוד שנאה תעורר מדגים שלא עממו עדיין אש שנאת הרבנים ממוני הארשא על מהר"מ הי"ו ועל הכותב“ וכו'.

שם לקרותינו ליטוואקעס היוצא משנאת לבבם אין לבאר, ועיניכם תחזינה מישרים הפלאנין⁸ הנדפסים שרק בעלילה באו והתעיבו להדפיס בפה דברי שקרים ולשלחם לחו"ל,⁹ ולא שבעה ברעה נפשם והשתדלו עוד לקבוע גם בהמגיד¹⁰ ההולך בכל קצוי ארץ, לחלל כבודם וכבוד כל כוללות פרושים הי"ו וכבוד אה"ק וכל יושביה ומשתררים בכ"ד.¹¹ ומה הם ולנו הלא מעת שנפרדו מכוללינו כולל פרושים לא נמנו עמנו להשתתף בשום צורכי רבים אף בפ"א¹². אף לא בצורכי בתי מדרשים, לכן ניתן כל דברינו ובקשתינו בהכוך וטענתינו בכתב, אודות מעות אונגריין ומעות ברעסלוי, ומעות פוזנא, ומעות אמעריקע, וכתב פשר שיש לנו על אלף וחמש מאות רוכ' לשנה שיתנו לכוללינו, ואודות ענייני מח"ק ובק"ת¹³, ועל עיכובם בלי לעשות לנו ב"ד¹⁴, ואודות החובות שלווינו בהיותנו בצוותא חדא, ועל כתבי עמל שהדפיסו, וגם על הרש"ס¹⁵ שכל החלוקות קטנות יבואו על שמו ואין אנחנו יודעים ורואים ממנו אף פ"א מכל הגשלה על ידו,¹⁶ ויתר הדברים אשר אי אפשר לפורטם, הכל שמנו בפי השד"ר, הרב המאוה"ג הרשב"ה הי"ו¹⁷ והעיקר לכופם להאוארשעווער ולהרש"ס שיעמוד עמנו לדין אצל רבני הספרדים¹⁸ הי"ו אשר אינם נוגעים בדבר, ואו יתראה כשמש בצהרים איך נרדפים אנחנו על צווארינו, וגזילות העניים בבתיהם, ודם נפשות צרות בכנפיהם.

זאת! ועוד אחרת נבקש מהרי ישראל: הן פה יצאו שלושה אנשים וכו' ובראשם יחאל בריל אשר הוא מכולל וואלין¹⁹ חתן יעקב ספיר ולא ספיר מעשיו, וידוע מעשיו התועבים בעודו הי' פה, ובצאתו לחו"ל הוסיף עוון על עונו, ולחלל כבוד אה"ק, כנדפס בהמגיד²⁰ מן ואו ניסן אשר מתפלל ומתאונן איך ניתן כתב

(8) התכניות.

(9) לחוץ-לארץ.

(10) פרסום פסק-הדין הנ"ל, בהמגיד" שנה ז', גליון 12 (כ"ח אדר, תרכ"ג).

(11) בכמה דברים.

(12) בפרוטה אחת.

(13) מחברה קדישא ובקור חולים.

(14) בית-דין. על ענין זה והקודמים, דובר גם ב"אמת ומשפט" וגם ב"דמעת העשוקים".

(15) הרב שמואל סאלאנט.

(16) ראה "דמעת העשוקים", דף ד', ע"ב: "וגם בזה אנחנו נירדפים שמעת פטירת הה"ג

ר' ישעיה (באראואקי) ז"ל יבואו על שמו כל החלוקות הקטנות נידבת נדיבים של ארץ מרחקים".

(17) המאור הגדול הרב שאול בנימין הכהן הי' ישמרהו וינצרהו.

(18) הראשון לציון ר' חיים דוד חזן, אמנם צד בזכותם ועמד לימנם ואחרי שסרבו

לעמוד לדין עם הרמ"מ ירושלימסקי בפניו וגם זייפו את חתימתו על מכתב בהכרמלי" גוד

רמ"מ ירושלימסקי, תמך בהם ופרסם בעתונים גילוי-דעת לטובתם בהמגיד" ובקונטרס "דברי

אמת", שיצא עלידי סיעת הרמ"מ.

(19) מקום מולדתו לא ידוע בבירור. בכמה אנציקלופדיות כתוב שנולד באחת המושבות

האנגליות בהודו, ולפי מקורות אחרים — נולד בפודוליה. כאן מקור ראשון שהיה ליד וואהלין,

אבל בהתחנתו עם בת ר' יעקב ספיר נספח לכולל הפרושים, ובצאת חותנו למסעיו בתימן

מילא הוא את מקומו כסופר "כולל הפרושים".

(20) במאמר "אוסטראליען", בענין ריבו עם ר' חיים צבי שניאורסון באוסטרליה. "המגיד"

שנה ז', גליון 13 (י' ניסן, תרכ"ג), וגם בגליון 10 של אותה שנה. וראה "דמעת העשוקים".

דף ב', עמוד ב', בהערה. ראה גם "אבן ספיר" חלק ב' עמ' ק"מ, קס"דק"ע.

שליחות להמתועב הנ"ל, והנותנים הרב דקוטנא, ר"ש סאלאנט, ובנימין דוד מוואלקאניק²¹ ועוד מהם, ולא לחינם הלך זרזיר אצל עורב (חמיו), אלא מפני שהוא מינו, אוי לנפשם, ואוי להשנים המתחברים להרשע ברי"ל הנ"ל בבית דפוס להדפיס צייטונג²² להשוות ירושלים עיה"ק לכל עירות שבאיראפיע במעשי הבלי עולם התוהו, אשר נאמר עליה כי מציון תצא תורה.²³ וכי זו תורה וזו שכרה! וכי לזאת נקראת ציון המצויינת בהלכה בצייטונג, ולזאת נקראת הר יראה והר הלבנון לקרוא גם לצייטונג לבנון והנותנים כח להס"א²⁴ ותולין באילן גדול, לחבר גם ד"ת²⁵ להצייטונג, ואי' במס' סוטה שאמר הקב"ה לדוד הע"ה זמירות אתה קורא לד"ת וכו', ואיך נדפסו בהצייטונג משני עבריהם מצד אחד הצייטונג ומצד השני הד"ת, ואחרי קרות החדשות אשר בהצייטונג אשר רק לזה מגמת הפרענאמראנטין,²⁶ נחשבו לנבלי חרש בראש כל חוצות²⁷, ואין כחינו אלא בפה לבקש מכבודם הרמה בלי להשליך תפארת ציון ארצה, ולאמר למשחיתים הנ"ל הרף ירך ולא ירעו ולא ישחיתו עוד בהר קדשו להדפיס עוד צייטונג בעיה"ק ירושלים תו', ואם לא יוסרו באלה ימחו מספר חוקי חיים אשר ינתן מקופה לכל או"א²⁸ מכוללינו, ואם רצונם לישוב על אדמת הק' על משמרתם יעמודו לשקוד חצרות בית האלקים, ולא לבלות ימיהם בהבלי עולם התוהו, אשר לא ישחרו אף לבא לביהמ"ד²⁹ להתפלל ואם גם בשלום רי"א³⁰ לא יוסרו ישלחו גזרתם ע"פ³¹ תבל לאסור איסור עולם בגזירת עירן לבל יקבל שום אחד מאחב"י שבגולה הצייטונג הנדפס בעיה"ק ירושלים, למען שלא יתחלל כבוד ירושלים, כי ידענו גם ידענו ברבות הימים בהתיסד גזעם ושורשם ע"פ תבל בפרענאמראנטין הרבה, אז יהי' השעה משחקת להם לבטא במדקרת חרבתם הצייטונג שלהם למי אשר לא יתן יד לפושעים הנ"ל, ובפי רשעים תהרוס קרי', כי ידוע שלחמינו ממרחק נדבת אחינו שבגולה יבואו, וא"א³² היות מלתא דשווי' לתרווי' לכל השוכנים בה, כי כל אחד מושך על צידו, הטוב לזה רע לזה, וכ"א³³ קרוב לעצמו עד חיי' יגיע. והמשחיתים הנ"ל אצים להעשיר ולהרוויח ולא יחושו לכבוד העיר ויושביה, ויקבלו מכל או"א להדפיס זע"ז³⁴ ומכולל על כולל וכדי בזיון וקצף יוצמח מזה ח"ו. והם המה שהדפיסו הכתבי עמל ושטנה עם הי"ב חתימות.

(21) צריך להיות מוילקאמיר, והוא ר' בנימין דוד מוילנא הד"צ בירושלים.

(22) עתון.

(23) ראה „דמעת העשוקים“, דף ב', ע"א, דף ד', ע"ב.

(23א) הסטרא-אחרא.

(24) דברי-תורה.

(25) החתומים.

(26) מעניין, שאותו ר' שמואל שלמה לא הקפיד לפרסם חידושי תורה ב„חבצלת“ לשנת תרל"ט. גם פרסם מאמרים תורניים בשם „שמע שלמה“ ב„המסדרונה“ של ר' חיים הירשנזון, וחיבר ספר „עמודי שש“.

(27) כל אחד ואחד.

(28) לבית המדרש.

(28א) בשלום ורחמים (?)

(29) עלי-פני תבל.

(30) וכל אחד.

והמדפיס הרב הישיש המופלג מוה' ישראל ב"ק ג"י אשר יש לו הסכמות מכל גאוני ספרדים ואשכנזים היו' אשר הי' לפנים בפעה"ק, באשר שהוא זכה לראשונה להכין דפוס בירושלים אשר לא הי' מעולם דפוס בעה"ק, ויגע וטרח ללמוד פועלים מאחב"י מלאכת הדפוס להיות להם למשענת לדי חיותם, " לכן זיכו לו הגאונים הנ"ל שלא ירים איש את ידו מבלעדו להכין דפוס אחר, " וכן הרב ר' ישראל הנ"ל לא רצה לעשות מחשבת פיגול ולהעלות על מכבש דפוס קודש כתבי עמל ושטנה באומרו איך אעשה הרעה הגדולה הזאת וחטאתי לאלוקים. ובטחוננו ברוב צדקתם ורוב טובם שישמו מקום לדברינו אלה הנאמרים באמת ורחמים, למען אהבת ציון ולמען יושביה השוכנים עליה ודורשים שלומה. ויותר ממה שכתוב כאן יבינו מעכ"ת, וגו' " מדעתם הו', ויקיים בנו מ"ש " (בטוב צדיקים תעלוץ קרי' ובאבד רשעים (הנ"ל) רנה, ושישמע בקול משמיע שלום מבשר ישועה ולזכות ולראות בבנינה בב"א. "35

דברי עמוסי' התלאות המשמיצים רנה ותפלה בכל מקומות קדשינו ולפני כותל המערבי אשר לא זזה עדן שכינת עזינו להפגיע בעד אחב"י שבגולה אשר חיינו תלויים בם, והם במי שאמר והי' העולם, הבאים עה"ח ודשה"ט "36 באהבה רב ובלונ"ח. "37

נאם מנחם מענדל במהר"מ זלה"ה ירושלימסקי.

נאם שמואל שלמה מהוראדנא

נאם, ונאם "38.

30-א) זה על זה.

31) ראה דברי חתנו ר' ישראל דוב פרומקין, במאמרו "אבל כבוד", על ר' ישראל ב"ק, ב"חבצלת" שנה ה', גליון ב' (ה' כסלו, תרל"ה): "ויותר משלשים פועלים יהודים עשו במלאכת דפוסו בימים החולפים, ויביאו טרף לביתם ביגיע כפיהם".

32) בענין זה ראה מאמר "והייתם נקיים מה' ומישראל" מאת מו"ל "הלבנון" "הלבנון" שנה א', גליון 10 (ח' חשוון, תרכ"ד), במאמרם זה הם מסירים מעליהם את אשמת השגת גבול ר' ישראל ב"ק, ומאשימים אותו בהשגת גבולם, שקיבל להדפיס את הספר "נדיב לב" של רח"ד חזן, שהם התחילו בהדפסתו. גם בנוגע ל"חבצלת" אמרו: "והנך חוטא ולא להשתכר בהחבצלת (אוולת) שאתה מדפיס (עם ריעיך הידועים בשמם בקונטרס אמת ומשפט) אף אחר ראית ההסכמה שנתנו לנו הגאונים ב"ד הגדול של אשכנזים ש' ברישום אחר לא יהיו להדפיס מה שאנחנו החלנו להדפיס — ומי לא יודע כי האולת שלך לא תואיל לך, ואך אותנו זויק לפי שעה". הם גם האשימו את ב"ק שזייף את ההסכמות, והביאו גביית עדות מאחד המסכמים ר' שלמה לוי, שאמר להם "כי זכור לו שנתן לו פעם אחת הסכמה אך רק על הסגת גבול איזה ספר שהדפיס". הם גם הביאו העתק ממכתבו של ר' ישעיה בארדאקי אליהם משנת תרכ"ב, שבו יביא את דברי ב"ק שתמך ידו "בכתב חומר על דבר הקמת בית דפוס בארבע ערי קודש בלעדו". ההסכמות נדפסו בספר "עבודת הקודש" להחיד"א, הספר הראשון שב"ק הדפיס בבית דפוסו בירושלים (בשנת תר"א), ואינו עתה לפני כדי להכריע. ראה גם מאמרו של ר"ל טובר: "לדברי ימי הדפוס בארץ ישראל" בקובץ "ירושלים" לזכר ר"מ לונג, ירושלים, תרפ"ח, עמודים קע"ט-קצ"ב.

33) מעלת כבוד תורתם.

34) מה שכתוב (משלי, י"א, י').

35) במהרה בימינו אמן.

36) על החתום ודורשי שלומם הטוב.

37) ובלב ונפש חפצה.

38) שתי חתימות חסרות. ואולי היו צריכים לחתום ר"ל יעבץ ור' לייבוש כהן. חברי

רש"ב הכהן בגבאות הישיבה והם חתומים על תוכנית ההגדלה.

מתוך מכתב זה מובנים לנו תלונות עורכי „הלבנון“ בכלות השנה הראשונה, בעמדם ב„פתח הלבנון“ — שם המאמר — בגליון י"ב (ח' בטבת, תרכ"ד): „תחת קוינו טוב נחלנו צער ויגון מבית ומחוץ — מבית נאספו עלינו עושקי אדם הבוכים בדמעות עשוקים,“ ויום ולילה חורשים עלינו מזימות ופורשים רשתות ללכדנו — — — ועליו יציץ הזדון ויפרח האוולת.“ — — — כן מחוץ יצאו מהם נצבים רהבים ושטי כוזב אנשים צבועים אשר כח פניהם להם לבוא במחתרת לחדרי לבבות התמימים, ואלה יסובכו מעיר לעיר במדינות רוסיה ויהמון לפני הרבנים התמימים לאמר לא עת לחשות. הבה נתחכמה להפיל הלבנון באדיר בטרם יגדל ויגבה קומתו ושלוחותיו יעברו ימים. הן טובת ירושלים כי הגדות מבהילות תכסנה אותה, וכבודה באמת הסתר דבר. ואלה נוטעי בהר הלבנון יודיעו כל הנעשה בירושלים ובאדמת הקודש. התעמולה הזיקה הרבה ל„הלבנון“ אבל בין כה וכה היה הגליון הזה אחרון ל„הלבנון“, כי עמו נפסקה הוצאתו על ידי הפחה שנודע לו שהעתון מופיע בלי רשיון מהממשלה בקושטא. כעבור שנה חידש ברי"ל את הוצאת „הלבנון“ בפאריז, שהופיע שם עד מצור פאריז במלחמת צרפת ואשכנז בשנת 1870. הוא חידש אותו אחר-כך במינץ, שיצא בהוצאת הד"ר מ. לייהמאן, עורך ה„איזראעליט“. בשנת תרמ"ג, בעלות ברי"ל עם האכרים מרוזנוי לארץ-ישראל, להתנחל במושבת עקרון שהבארון רוטשילד ייסד בעבורם, נפסק שוב „הלבנון“ וחידשו בשנת תרמ"ו בלונדון.

אחרי „הכרם“ של נפתלי הלוי היה „הלבנון“ העתון העברי השני שהופיע בבירת אנגליה. אבל רק גליונות אחדים הופיעו ממנו. באמצע כתיבת מאמר-ראשי נפח ברי"ל את נפשו, בראשית חשון תרמ"ז, והוא בן ג"א שנה במותו. ואלה תולדות „הלבנון“ בגלגוליו מירושלים עד לונדון.

39) רמז לספר „דמעת העשוקים“ לרש"ש בווארסקי, ששעריו השלישי והרביעי נקראים „עושק משפט“ ו„עושק אהב“.

40) ה„חבצלת“ וראה לעיל הערה 32.

תמונות־הווי ממדינת ישראל

מאת מרדכי עובדיהו

עם בני עמי המזרח המתעורר

שלל אורות ססגוניים בטעם מזרחי עוטים בהילה רומאנטית־אכסוטית את אלפי המסובין במסיבת־הגן הממלכתית. לכבוד אורחי חו"ל, ביום העצמאות למדינת ישראל.

בראש הקרואים — מאות אושפיון, נציגים דיפלומאטיים מקבלי מילגות והכשרה מקצועית, מבני אפריקה ואסיה, שהתנערו זה לא כבר לעצמאות והמתעדים לקראתה.

צלילי־עוז "תרועה־לישראל" לבן־חיים, ואחריהם — פרק מן "העולם החדש" לדבוריאק והעינים נאחזות במראה עולם חדש שמסביב: חברות־חבורות שלוחי עמי המזרח, שכנינו מקרוב ומרחוק, שנתקצו אלינו, ללמוד מדרכינו ומגסיונו הרענן

מתולות "הורה", הנרקדים בלהט ובחן־נעורים ע"י להקת "הפועל", וביחוד ריקוד ה"דאפקה", על צליליה וקצבה המזרחי, מסלקים חייץ אחר חייץ בין האורחים והמארחים.

ובגמר החלק הרשמי, לאחר לגימה בצוותא, בא קירוב לבבות, מתקשרות שיחות רעים.

מעגלים מעגלים משוחחים ישראלים, ותיקים וצעירים, עם יוצאי קניה וניגריה, ליבריה וסנאגאל, ילידי הפיליפינים וטאנגאניקה וזאנזיבאר. ראשית ההידברות — באנגלית ובצרפתית, אך הנה בת פיליפינים, שמראיה כסינית, פותחת לפתע עברית ובן־לווייתה עוזר על ידה. גם הבחור החינני מנאפאל מותר על האנגלית הרהוטה שבפיו ומעדיף לדבר עברית של "עולה חדש". מאוין לו, בארשת נבונה, דיפלומאטית מלידה, אדם ממושקף, שחור־פנים, ודומה, הוא מבין כל דיבור — ומחריש, כמצוות מעמדו הרם, ברוב ג'נטלמניות מגיש אורח עטוף־צבוענין, שחריצי־קעקע בלחיו — כוסות משקה קל לחבורת בנות, שמצחן משורטט ששר אדום לנוי.

צעירי קניה עליוזים מנסים להידבר עם בנות אפריקה הצרפתית בשברי לשון "פראנטש" ומשנתייאו מעמלם הם עוברים ל...עברית חופשית, וזו מקשרת בין שני המחנות. והישראלי הניצב בצד — לבו חם בו, כי הנה זכתה שפת־עבר להעניק מטבעות של חירות לבני־חורין, לשמש "קצינה מקשרת" בין עמים

ולאומים מרחוק נתקבצו אלינו... (ואימתי יבינו לרוחנו זו גם שכנינו מקרוב-
מקרוב?...)

בת-טאנגאניקה יפהפיה, שחזותה כבת-אירופה, ואכן מתברר, כי דם סבא גרמני
(טרום-טרום היטלרי...) זורם בעורקיה, אשת חבר הפארלאמנט ואם לשלושה
ילדים, שבאה לכאן להכשרה חקלאית, מלאה התפעלות מילדי ישראל, ה"צברים"
החמודים ועוקצנים.

מגשים עמוסי כריכים, מיצים ומשקאות קלים, בנאנות ופרייהדר הדורים,
מכל טוב תנובת הארץ, מובאים בשפעי-שפעים. (וירחב לב הישראלי — כי רחקנו
מאותם ימי-צנע, ודינו רב לנו לקיים מצוות הכנסת-אורחים מפרי עמלנו).
מתקרבות שעות-הנשף הקטנות ועדיין שיחות-רעים קולחות וקשה הפרידה.
סרנית ישראלית, צעירה שזופת-פנים (בת משק-עובדים?), נושקת פעם
ופעמיים לשפתי בת שחורה ונאוה, לבושת סארי, שנקודת-כסף משובצת באפה הקט.
— "זה המחזור השלישי שאני עושה עם האנשים האלה — ונקשרה נפשי בנפשם" —
אומרת היא לתומה.

שניים מניגריה ועמהם החמודה מטאנגאניקה רושמים לפנייהם נרגשים
כתובתו של זוג אמנים ישראלים — לביקור פרטי.

על הבמה — יוצאים בריקודי "הורה" ו"מאמבן" — קצינים ישראלים,
פקידות בכירות, עם צעירי אסיה ובנות אפריקה. זרועות-לובן משתלבות בחיבוקי
חום ושחור.

מחיאות-כפיים רוגשות, כפיים לבנות עם שחורות, חומות עם לבנות
מתלוות לקצב המרקדים, בחום, בתום. ומעל הכול — מרחפת מלה עברית תמה,
בעלת שתי הברות רכות: ש-ל-י-ם, מלטפת ככנף-עדנה ברכת רעות ושלום לקרוב
ולרחוק — ש-ל-י-ם פשוטו כמשמעו...

כי מציון תצא רפואה

לבית-החולים האוניברסיטאי בירושלים, למחלקת השיקום, הגיע לטיפול
רפואי, מי ששימש בימי המימשל המאנדאטורי הבריטי נציג אחת הצירויות
מארצות-השפלה, האיש, משותק למחצה, שהובא משדה-התעופה בלזיית אחות
מארצו, נתאושש עדי-מהרה מדברי-ההרגעה של הפרופיסור ופמלייתו.

בימים הבאים מצא עידוד ביחסם הנלבב של האחיות והאחים וכל שאר
צוות העובדים. כדיפלומאט ותיק השולט בשפות-אירופה העיקריות, מצא בנקל
שפה משותפת כמעט עם כל העובדים, יוצאי שבעים גלויות ועתה מיטיב הנך
לרדת לטעמו של מאמר חז"ל: "צדקה עשה הקב"ה עם ישראל שפיוזן בין
האומות"...

— שני דברים הביאוני לכאן — אומר בחיוך טוב האיש (בעל תואר
אצילות), מחסידי אומות-העולם — האימון הרב שאני רוחש לרופאים הישראליים,
ושנית — אהבתי לארץ הזאת, ובייחוד לאקלימה החורפית...

ואוהב אנוכי גם את בני העם הזה, הגיבור והעמל, ואף את — זימרת הארץ, את שפע הפירות שנתברכה בהם אדמתכם הטובה, ובפרט את התפוזים, שעוד מעט יבשילו בשמש-החורף הנחמדה שלכם...
ובחמדה גלויה הוא טועם מן הקלמנטינה הטרייה, מביכורי פרי-ההדר...

„בר-מצוה" אצל פֶּאָרְטִיזָאָנִים

— לחיים! — משיקים כוסיות מי שהיו פֶּאָרְטִיזָאָנִים. לוחמיי-ערות ומורדי-גיטאות, שנתכנסו מכל קצווי ארץ בשכונה התל-אביב, לחגיגת „בר-מצוה" אצל בנו של אחד מן החבורה.

האב המאושר, עמל-כפיים, אשר שם, בפֶּאָרְטִיזָאָנְקָה, הפליא לעשות בהעפת גשרים ובפיצוץ רכבות על מאות חיילי ס"ס, משמש באהבה ובענווה את מאות אורחיו, אחים לסבל ולנשק, שמהם תופסים עתה מקום נכבד בציבור ובמדינה.

חתן החגיגה, הצבר ה„בר-מצוה", קיבל, כמנהג, הרבה מתנות ספרים, אלא שבולט בהם מקומם של ספרי-זכרון מן השואה — למען יידע וילמד הבן-יקיר את כל תהום הזוועה, וכן את רום הנס, ובאילו דרכי-פלא ניצלו הוריו מגוב-ההשמדה.

אכן, את מעשי-הפלאים האלה ילמד הנער לדעת לא רק מן הספרים הללו. הוא עד-שמיעה להם גם כאן, בזרמי השיחות וקטעי הזכרונות הפורצים מפי המסובין.

הנה פלוני, מהנדס ואיש-ציבור נודע, טופח בחיבה על שכם אבי הנער, „בעל-השמחה", ואומר לו בהתרגשות שבגילופין, לאחר שהערה כוס י"ש רחבה, כמנהג הימים ההם, ביער:

— התזכור, אחא, כיצא שוגים היינו בחלומות קודחים, שם, בגיא-ההרג, איך „נשתגע" ונצא מן הכלים, אם אמנם יקרה הנס הגדול והנורא, ואנחנו נבלה אותם, את המרצחים... והנה, רואה אתה, החלומות לא שוא דיברו, והנס הגדול אירע, ואנחנו זכינו והגענו למדינת ישראל, ואנחנו בילינו את היטלר ואת גבלס ואייכמן, ואנחנו זוכים לגדל בנים לתורה ולחופה ולמעשים טובים... לחיים...!

מחודש לחודש

ש. ז. שזר — נשיא ישראל

ש. ז. שזר, נשיא ישראל החדש, הוא מיחידי הסגולה שבדור התחייה, חולמי חלומה משחר ילדותה ונושאי דגלה ברמה כל שנות חייהם. בראשית דר' כו — אמונת אומן, חזון משיחי ואהבת ישראל. בשלוש אלה דבק מאז עם כל תמורות הזמן ותהפוכות הגורל היי-הודי, ושלושתן במרכז ענייניו וכיסור-פיו, גם אם גדלו ונסתעפו מאוד לרוי-חב ולעומק.

מיהדותו נבע הסוציאליזם שלו, וכן גם מאהבת הצדק ומשאיפת החירות שניטעו בלבו כמורשת אבות ושמצאו את אישורם בהווה הדווי והסחוף של העם הרוסי ושל בית ישראל הנרדף על צוואר ברוסיה הצאָרית. החוש ההיסטורי, רוחב האופק ועוז המעוף שניחז בהם — הוליכוהו לחקר התנ"ך, התנועות המשיחיות בישראל, הקבלה והחסידות. אף הוא נתברך בגדולה שבמתנות, שהיסטוריון יכול להתברך בהן: בראייה היסטורית שיש בה משום חשיפת יסודות אמת ויִשור עקמומיות שעל פני השטח ומתן פנים חדשות לתקופות שלמות ונכסיהן הרוי-חניים. ראייה כזאת של מגלה נצורות. אצל הארכיאולוג היא לפעמים עניין שבמזל, ואילו אצל ההיסטוריון בעל שאר-הרוח — עניין שבתכונות הנפש, מתנת אלוהים ממעל.

שאיפת המחקר ותשוקת הפעילות הציבורית ירדו אצלו כרוכות יחד. אלה שהביעו צערם על כך, שזו נכנסת לתחומה של זו, וזו גורעת מזמנה של זו — הסיחו דעתם מן העובדה, שאצל שזר שתיהן יונקות זו מזו ומתפרני-סות זו מזו, באופן שגידוליהן גידולים נאים וכולם שתולים על פלגי ההגיון והלב, התבונה והשירה כאחד.

סופר, שהפרוזה שלו אומרת שירה, הוגה, שמחשבותיו ספוגות מכמני הנ-סיון התרבותי והלשוני היהודי שנאגר מדור דור, איש הערכה הנבונה שב-נגלה ואיש האמונה שבמסותריין, אמן הפורטרט האישי ובעל דקות ההבנה

הפסיכולוגית — כל אלה חברו בו יחד למויגה שאין שנייה לה, מויגה של אישיות, שהופעתה אומרת כבוד לבית ליהדות רוסיה שממנו יצא לבית אבות ולבית ישראל כולו.

כאיש חזון וכאיש הרוח הריהו מה-לך, לכאורה, כשראשו בין הכוכבים. אך טעות היא בידי הסבורים, כי בין כוכבי-בוקר לכוכבי ערב אין לו לו שהות להסתכל בפני האדמה הזאת, ולהשתתף בפועל בעשייה. שכן מי שהיה אתו ביחידת-ההגנה אחת יודע, פי גם עם רובה ביד קלע למטרה ולא החטיא...

שזר הוא גם חכם הרזים המדיניים ובעל העין הפקוחה והמפוכחת. כבעל נסיון רב שנים בהנהגה ובהשפעה מדינית — אין הקרקע נשמטת מתחת לרגליו גם בשעה שהוא מוכן להרקייע שחקים, ואין לך הוכחה יותר טובה לכך מאשר נאומיו ומעשיו בימים הראשונים לקבלת התפקיד הרם של נשיא ישראל.

מעולם לא ביקש גדולה לעצמו. כאיש רוח יהודי וכאינטלקטואל אוני-ברסאלי לפי מיטב המסורת של דורות קודמים — ראה את עיקר סיפוקו בע-מל היצירה ובהתקדמות הפעילה לק-ראת משאת הנפש הרוחנית, הלאומית, התרבותית והחברתית, שהציבו למט-רה ראשי התנועה ובוניה. ככל ת"ח גדול — יש בו ענוותנות טבעית, בל-תימופגנת ובלתי מעושה, שצרכי הפו-ליטיקה ומסיבות הזמן לא ישנוה ולא יגרעו מחינה.

עם היבחרו לנשיאות ישראל — נתאחדו בו תורה וגדולה להוות מיווג נאה של שאר רוח, ענוות עולם ויסוד שבתפארת מלכות. מהיותו פל הימים בעל ערנות עזה ותחושה יתרה בשביל אחדות העם היהודי, על כל פארוי-תיו וענפיו, ובשביל נושאי דגל המור-שה העברית, על כל קנייניה במשך הדורות החוקים והקרובים בארץ וב-גולה. אין לנו אלא לברכו, שיתמלאו משאלות לבבו אלה ושיהיה לא רק

המדינה בפני האויבים הקמים עליה מסביב. בזאת יודו גם יריביו המדיניים הקיצוניים בישראל — בין במפלגות הנאבקות במפא"י ובין בפלגות שבתוך מפא"י. יש להצטער על פרישתו, גם אם אין גורלה של מדינה — לשבט או לחסד — יכול להיות תלוי בגורלו ובהכרעתו הפרטית של יחיד, ויהיה גדול בדורו פאשר יהיה.

עדיין הרכבה של ממשלת ישראל החדשה עניין הנתון למו"מ ברגע ששורות אלה נכתבות. אך ברור, שכיוונו של ראש הממשלה ההולך היתה שלא להפוך את הקערה המפלגתית על פיה ולעשות ככל האפשר למען מניעת זעזועים פנימיים במדינה, הז' קוקה ליציבות השלטון ולאחדות העם יותר מאשר בשנים עברו. יהיה אשר יהיה הרכבו הסופי של הקבינט של מר לוי אשכול, בנידון האמור: — ראש הממשלה הבא הוא בדעה אחת עם ראש הממשלה ההולך, וכל מרדפי הסנסאצ' ציזת המזדרים להתנבא על "מרד הצעירים" במפא"י — עתידים להת' בדות. סימן ראשון לכך: מר משה דיין כבר נתן הסכמתו להוסיף ולשמש שלושה חדשים כשר-החקלאות בממ' שלה החדשה.

משפט שווייץ ורישומו

משפטם של בן-גל ויוקליק בשווייץ הפך למשפטו של נאצר ומומחיו הגר-מניים. הנאשמים היו למאשימים. דב-רי הקטיגור והשופט השווייצ'י על תכ-ניות קאהיר להשתמש ברעלים של קובאלט והתובע הכללי בשחית אטומיים להכחדת ישראל — אי אפשר היה שלא יעשו רושם בכירות העולם. ובכללן — פמובן — אף בוואשינגטון. גם אלה שלא האמינו לגילויי-שירותי המודי-עין הישראליים — אין טעם, שלא יאמינו עתה לגילויים ולאישורים של השופט והתובע הכללי בארץ נייטראל-לית ודימוקראטית בשווייץ, העתידה רק "להפסיד לקוח טוב" פנאצר פתו-צאה מגילויים אלה. גם אלה פחוגי מזכירות-המדינה, שניחמו את הדיפ-לומאטים הישראליים בטענה, פי נאצר מאיים על ישראל במלחמת השמד רק "לשם תיצרונת פנימית בלבד", ואילו על צד האמת, פל מבוקשו הוא "לש-פר את גורל הפלח הערבי ולאחד את עמי ערב תחת דגלי-השלום והקידמה" —

אזרחה הראשון של המדינה לכבוד ולתפארת אלא גם אביהם של ישראל ושל כל בית ישראל לתפוצותיו, ויע-ניק לשרי המדינה מתבוננת לבו ולרא-שי יהדות התפוצה מפרי חזונו, למען ביצור המדינה וליכוד העם כולו.

התפטרותו של ד. בן-גוריון

כל הבא לפרש פירושים על נימוקי התפטרותו של מר דויד בן גוריון מראשות הממשלה, במקום שהמתפטר עצמו סתם ולא פירש, אינו אלא רכלן ומכניס תבן לעפריים. גראים הדברים, שלא גורם אחד בלבד, כי אם הצטב-רות של גורמים רבים ושונים היא שהביא את ראש הממשלה לידי כך, שעשה צעד זה בשעה חמורה ליישוב ולמדינה, כמי שאומן: נלאיתי נשוא טורחם ומשאם, המנהיג שחותם אי-שיותו ודרכו טבועים במדינת ישראל וצה"ל מראשית היותם; שאחו בהגה ספינת המדינה והיה ראש מגיניה מפ-ני פל צר ואויב — הסיר ידו מעל ההגה לא מטעמי גיל ובריאות, כי אם משום שהוא רואה הכרח לעצמו לח-דול מלטפל בכל העניינים השוטפים הפרוכים בראשות הממשלה. המתנחמים יתנחמו בזה, פי מר דויד בן גוריון ודאי יסייע ליורש מקומו, מר לוי אשכול, בעצה ובחזות דעת לכשיתב-קש על כך בשעת משבר הרת-גורל וכי מר בן-גוריון, בהיענותו להפצרת חבריו בהגנת מפא"י, אף ביטל הת-פטרותו כחבר-הכנסת ובזאת הוכיח-שאינו מוציא עצמו מהכלל, במקרה שיידרש לשוב לדוכן ראשות-הממש-לה בעתיד.

אך העובדה במקומה עומדת, שאין התפטרותו של מר בן-גוריון עניין שבהפגנה ועניין של פרישה לשעה קלה, פי אם צעד מחושב, הנראה כמ-עשה המכוון לאורן-ימים. במסיבות אלה יש לראות את החלטתו כאות לח-תימתה של תקופה וכציון לפרשת-דרכים שלפניה עומדים קברניטי המ-דינה ובבחרי הכנסת בשעה סוערת ומדאיגה בזירה הבינלאומית ובקרבת גבולותיה של ישראל. אמנם, יסודותיה של המדינה איתנים ורוח העם, היושב בתוכה, נכון הוא, אך אין לך עוד מנהיג בדורנו כמר דויד בן-גוריון המסמל את חזון חירות ישראל ותקומ-תה ואת משימת הגנתה וביצורה של

איך תוכל איפוא קאהיר לעמוד בפני פיתוי זה? אמנם. מוסקבה לא היתה נלהבת למראה האיחוד המצרי-סודי-עיראקי, שנאצר כבר ראה אותו קודם כמונח בקופסה, אך בינתיים נתפרדה התבילה ומוסקבה החלה משמיעה בשידוריה הערביים דברי ביקורת על מפלגות "בעאת" בעיראק וגם בסוריה, ואף התחילה מאיימת בשלילת כל סיוע מעיראק על דיכוי לוחמי החוץ פש הכורדיים, בראשות ברזאני, והדברים נעמו מאוד לאוזני השליט המצרי ועושי דברו.

תאמרו, נאצר אינו מוכן עדיין להחליף את עורו באדרת של קאסטרו וליות לגרור סובייטי לכל דבר? וכן תאמרו, שגוח לו לנאצר להוסיף לשחק את המשחק הנייטרליסטי בארצו ולסחוט מארה"ב. בריטניה, גרמניה המערבית ויאפאן מאות מיליוני דולרים נוספים בהלוואות ובאשראי פלפלי? כל זה אולי נכון. אך דבר אחד, שהבלטנוהו בהזדמנות קודמת, ראוי להיזכר גם הפעם: אין מוסקבה נוהגת להשקיע השקעות עצומות ולהיניח על קרן הצבי, ואינו דומה מקרה ארץ מצלי למקרה ארץ-היאור. זאת ועוד: אין מוסקבה מוכנה לחלק טילים — אפילו בלי קליעים אטומיים — לכל הדוגל בסיסמת "הנייטרליזם" של נהרו. בבוא העת, שבה יצטרך נאצר לשחרר את עציריו הקומוניסטיים, להכריז בגלוי על נאמנותו למוסקבה, ולעשות זאת בכבודו ובעצמו ולא על ידי שליח — כרושצ'וב הוא שיקבע את לוח-הזמנים ואת העיתוי הנכון — ולא הדיקטאטור המצרי. אך בינתיים ברור דבר אחד: פני נאצר למלחמה נגד ישראל עם שעת פושר ראשונה.

יצחק עברי

ייאלצו לבצע "הערכה-מחדש מכאי-בה", כמאמרו של דאליס המנוח. אלה שאמירתם היתה בבחינת פזמון-שיר, שמיטבו-כזבו, יצטרכו למצוא להם "פזמון" חדש. הנשיא קנדי לא יוכל להתעלם מהעובדות שהועלו וגם אושרו במשפט זה על ידי גורמים אובייקטיביים בהחלט. נקווה כי בשובו ממסעו באירופה יסיק מעובדות אלה, ומכמה עובדות חותכות אחרות, את המסקנות הראוייות.

הסכם מצריים-ברח"מ

הבולטת שבעובדות האחרות היא, ללא ספק, ההסם הכלכלי-צבאי החדש. שורת כרושצ'וב עם מרשאל עמאר, ראש צבאות מצרים וידימינו של נאצר. בין שנכונות הידיעות, שכרושצ'וב העביר רוב טיליו ומומחיו שהיו בקוץ בה בסיסים מצריים ובין שהן מוקדמות בחלקן, דבר אחד הוא בחזקת הוודאי: ההסכם החדש עושה את נאצר בלתי תלוי לחלוטין במערב מבחינה צבאית וטכנולוגית, ומשחרר אותו גם מן התלות בבוני הטילים הנאציים, שיעזבו את קאהיר אחד-אחד לא משום שהם נקראים חזרה לבון אלא משום שבקרוב יהיה שירותם מיותר. אם ברית המועצות מוכנה למסור טיליה החדשים ביותר למצריים — למה ישקיע נאצר עשרות מיליוני דולרים אמריקניים בפיתוח טילים על ידי מומחים שכירים מן המערב, שמהימנותם וגם הצלחתם בעתיד תלויה בספק? —

יתר על כן, ברית המועצות מספקת למצרים גם צוללות וקליעים ימיים ושאר כלי משחית מסוגים שונים, שאינם כלולים בתכניות "המחקר" של השכירים הנאציים. ועל כל אלה: רויה מגדילה את האשראי הכספי ואת הסיוע הפלכלי והתעשיתי למצרים.

הַעֲרָכוֹת וְדַבְרֵי-בִקְרָת

מפעל חייו של יצחק בן-צבי

מאת חיים ליף

א

המעייין בכתבי יצחק בן צבי ז"ל תעלה לפניו דמות של חוקר שקדן, חרוץ ודייקן, החושף פרשיות נעלמות או סתומות בקורות עמנו, בגיאוגרפיה של ארץ-ישראל, חברה, אוכלוסים, מדיניות עדות וכיתות וכו'. המחקרים לא נכתבו כלאחר יד. על אף חובותיו ועיסוקיו הרבים של בן-צבי בענייני הישוב ובתנועה הלאומית, הרי מחקריו הם פרי שקדנות קפדנית, שדרשו עיון מדוקדק, בירור וליבון כתבי יד, אגרות, תעודות וממצאים עתיקים, ניפויים ופיענוחם. חידה היא, מאין נמצא לו הזמן לאיסוף, מיון ואימות ידיעות ממאות ספרים וקונטרסים בעברית ובשפות לועזיות ולעסוק באיתור וזיהוי נקודות-ישוב קדומות ומאוחרות השנויות במחלוקת—מלאכה המצריכה זהירות, דיוק ובקיאות עצומה במקורות וידיעת הארץ מכלי ראשון, מתוך מגע ישיר עם האתרים הנידונים וחקר תנאיהם ונתוניהם ההיסטוריים, הגיאוגרפיים והגיאולוגיים. ומן החומר שצבר ברוב חריצות וידיעה רחבה, בנה בן-צבי בנייני מחקר המהווים תרומה רבת ערך ומשקל לידיעת ארץ-ישראל וישובה הכללי והיהודי במאות השנים האחרונות.

כשאתה מעלה על דעתך שחוקר זה הקדיש מרבית ימיו לעבודה מאומצת ורבת אחריות של בניין עם וארץ; של עיצוב צורות חיים חדשות, בירור וניסוח שיטות, השקפות ודעות בדרך להגשמת אידיאלים של אדם ולאום, כשהדרך זרועה מכשולים ואבני-נגף וסכנות אורבות על כל צד ושעל — הרי תגדל התמיהה על אותה שלווה נפש, שקידה, רצון ומרץ כביר שנתגלה באדם צנוע ומתון זה, שיכול היה בימי טובה כבימי רעה, בשעות נסיונות ומבחנים קשים, להיפנות למחקריו, כאילו אלה היו עיקר עבודתו ותכלית מעשיו. אין זאת אלא שהשלימות הנפשית ואיתנות הרוח היו הקו המכריע באישיותו של הנשיא ולפיו פעל בשטחים הרבים יהושנים של מחשבה ומעשה.

ואמנם מקור-השראה אחד המריץ וכיוון כוחותיו של בן-צבי בכל ימי חייו, בין עבודתו הלאומית-המדינית ובין פעולתו המחקרית, והוא — משאת-הנפש הגדולה של שיבת ציון. ומכיוון שקימום חיינו במכורתנו העתיקה, פירושה היה גם זיקה ליסודות הרוח ההיסטוריים, לחזון הנביאים הקדום, כשהוא ממוזג ומשולב בתורת אדם וחברה חדשה, הרי כל שריד מן העבר — מישוב עתיק, אם מתקופת המקרא, או התלמוד — עדות מוחשית היא לשורשינו בארץ, שמהם יצמחו וישגשגו חיינו בה מחדש. מחקר ארץ-ישראל על כן, עתיקותיה, ישוביה — כל המאורעות

שעדו עליה והתמורות שחלו בה — עניין הוא להווה ולמפעל התחייה שלנו. אף הגלים הרבים והזרים שעברו על ארצנו במשך מאות בשנים מאז גלינו ממנה — גלי אוכלוסים, קרבות ומשטרים — לא מחו את עיקבות בני האומה, אדוני הארץ לפנינו, וחותמם שהטביעו בה. על אף הרדיפות האכזריות, הפרעות ומסעות ההשמדה, קיימים היו ישובים יהודים באחת מפינות הארץ, ואף נמצאו בה צאצאי עמנו, שלא הלכו אף פעם לגולה, אלה המוסתערבים, שנאחזו בציפורניהם בארץ, נידבקו בה כזיקית זו אל הסלע, ושרידים מהם בילו את צריהם מאז החורבן עד תקופתנו החדשה.

ב

לא קשה להתחקות על המניעים שהביאו את בן־צבי להתייצב על דרך התחייה הלאומית וההגשמה החלוצית. בית אביו היה חדור אהבה לארץ־אבות. האב צבי שמשי (שימשלביץ), מורה וסופר עברי,¹ אצל מרוחו הציונית על הבן. בשנת 1891 ביקר האב בארץ־ישראל. בזיכרונותיו יספר בן־צבי איך נצטרפו הרשמים של האב מביקורו בארץ אל הדברים שקרא בתנ"ך ובאגדה, בספר יוסיפון וחבורותיו של זאב יעבץ על חיי ארץ־ישראל החדשה — עד שהיו לאחד: „ובספרו לנו, הילדים, על כל מראה עיניו ומשמע אוזניו, על חרבות ירושלים ועל המושבות החדשות, על פאר הכרמל והדר השרון — לא היו הדברים הללו חדשים ומתמיהים בעינינו, אלא המשך האגדה... הידועה מכבר והקרובה ללב.“

חוץ מבית אביו, השפיעו על בן־צבי הצעיר המורים העברים המצויינים בפולטאבה, ובתוכם הסופר א. ז. ראבינוביץ. הם נטעו בקירבו את האהבה לעמו ולארצו, אהבה זו לא פגה, גם כאשר הביט מסביב וראה, כי הנוער היהודי בורח מעמו ונותן את חילו לזרים. מעשה זה של צעירי ישראל עוד חיזק בליבו את הרצון לעשות למען השיחורר הלאומי והחברתי של העם היהודי.

בתרס"ד ביקר בן־צבי בארץ בפעם הראשונה. הוא היה אז תלמיד בית־הספר הממשלתי בפולטאבה. בן־צבי עבר את הארץ לארכה ולרחבה. לא כל מה שראה לקח את ליבו. הישוב העברי החדש היה קטן ודל באותם הימים. במושבות העבריות המעטות כמעט שלא היו מצויים פועלים יהודים. העבודה נעשתה ברובה על־ידי ערבים. רבים מן האיכרים נשאו את נפשם לחוץ־לארץ. אף־על־פי־כן לא התייאש בן־צבי הצעיר מחזון־נפשו ומיעודו. בנפשו גמלה ההחלטה לשוב אל הארץ ולהקדיש את כל חייו ליישובה ולבנייתה.

בשוב בן־צבי ממסעו היה אך כבן עשרים, אך כבר בגיל צעיר זה גילה בגרות שכלית, יציבות נפשית והחלטה עזה לבצע את יעודו החלוצי. הוא שיתף פעולה עם דוב (בר) בורוכוב ויחד ייסדו בתרס"ו את מפלגת פועלי־ציון באוקריינה. הימים ההם, מאביב תרס"ו עד פסח תרס"ז, חי בן־צבי חיי „מחותרת“ והסתתר מעיני המשטרה הצארית. מקיוב, שבה למד באוניברסיטה, במחלקה למדעי הטבע,

1. הוציא שני ספרים: זכרונות (הוצאת ראובן מס, תרצ"ץ) ו„מגילת יוחסין“, ת"ש. הוא בא לארץ בשנת תרפ"ג ופירסם מאמרים ב„העולם“, „רשומות“ ועוד. האב זכה לברך ברכת שהחייו כשנתמנה בנו לנשיא, והוא אז בן צ"ב.

עבר לגור בוויילנה. כל אותם הימים שקד על ענייני המפלגה ועשה לה תעמולה ונפשות; השתתף בעתונות המפלגה באידיש וברוסית ועסק, בפרוע פרעות ברוסיה, באירגון ההגנה העצמית של היהודים.²

בפסח תרס"ז עלה בן-צבי (ואז גם שינה את שמו).³ לאחר שישב זמן מה ביפו עלה, בפורים תרס"ח, לירושלים. מאז היתה עיר הבירה בראש ענייניו ונתן הרבה מזמנו וממירצו לתיכנונה ולתיקונה. בשנת 1910 סייע ביסוד "האחדות", בטאונה של מפלגת פועלי ציון, והיה אחד מראשי המשתתפים בשבועון הזה.⁴ שנה לפני כן היה בין מייסדי "השומר". באותה תקופה היה פעיל במפלגה, ער לכל בעייתו הישוב ושוקד על חיווק מעמד הפועל העברי במושבות היהודיות. בימים הראשונים התפרנס מעבודתו הספרותית ומהוראת שעורים פרטיים. על הרושם שעשה אז סיפר לאחר כך אחד מתלמידיו, ד"ר אברהם גרנות, מי שהיה נשיא הקרן הקיימת לישראל. ואלה הם דבריו:⁵

"זוכר אני את פניו החיוורים — כנראה היה אז חולה, והייתה מורגשת עייפות-מה אצל צעיר זה. איני יודע אם היה מורה ופדגוג מצויין, אך זוכר אני את סגולתו של מורי החדש כבעל-שיחה נחמד. הוא... היה מזכיר לי מורה אחר מימי ילדותי באודיסה, שהיה מלמדני עברית — ח. נ. ביאליק ז"ל... מפיו (של בן-צבי) לא שמעתי סיפורים של משורר שהתלהב מנוף הטבע, אבל בקולו העמוק היה מדבר על הארץ ועל מפעל תחייתה, על המעשים, הגדולים העשויים להתחולל בה במרצם של הפועלים, על הנוער הבונה. היינו שוכחים את הלימודים — גם המורה וגם התלמיד. וכשאני מהרהר כעת על אותן שעות, הריני שואל את עצמי: מה תפקיד מילאו שיחות אלה להתגבשות עולמי הציוני, לעיצוב יחסי אל אלה המקימים את ארץ-ישראל החדשה... רושם השיחות הללו נשאר חרות עמוק בלבי".

כאמור, שיתף בן-צבי את עצמו בעבודה זו של יסוד הגימנסיה בירושלים והורה בה עד 1912, שאז הלך לקושטא כדי ללמוד את תורת המשפטים. ככלל מעשיו, כך גם היתה השתלמותו במקצוע הזה אמצעי למטרה, שלה התקדש והקדיש את חייו — השתתפות בבניין הארץ במיטב כשרונותיו וכוחותיו. בשובו לארץ פרצה מלחמת העולם הראשונה. הממשלה הטורקית, שרדפה באף את הציונות, ושילחה מן הארץ את מנהיגיה, גזרה גזירת גירוש גם על בן-צבי, ויבל"ת חבירו ד. בן-גוריון. זמן מה עשה במצרים ואחר-כך הלך לאמריקה וישב בה שלוש שנים, עד שהתנדב לגדוד העברי וחזר עמו לארץ.

2. לאחר שגילתה המשטרה מחסן הנשק של ההגנה העצמית בביתו, אסרה את אביו ואת אחיו. אביו נשלח לט"ז שנה לסיביריה.
3. וכך גם ציין במשא "גנוזים": "את שמי זה — בן-צבי — קיבלתי ביום בו ירדתי מן האניה לנמל יפו בט"ו ניסן תרס"ז (1907)".
4. על רוב מאמריו חתם בכינויו "אבנר", מימי פעולתו הציונית-סוציאליסטית ברוסיה.
5. בספרו "אישים בישראל", תיאור דמויות, עמ' 265—271.

ג

נדמה, כאילו יד ההשגחה היה בדבר, שזימנה מספר מנהיגים ציונים מאירופה (כגון: ד"ר שמריהו לוי, הרב מאיר ברלין-בר-אילן), וכן גם עסקנים ואנשי רוח מארץ-ישראל בשנות מלחמת העולם הראשונה באמריקה (אליעזר בן-יהודה ובנו איתמר; ד"ר בן-ציון מוסינזון ושני נציגי א"י העובדת: ד. בן-גוריון וי. בן-צבי ועוד) — כדי להכשיר את יהדות אמריקה לקראת תפקידיה החשובים בימי ההכרעה לרעיון הלאומי. שלוש השנים שעשה בן-צבי באמריקה (1915-1918) היו שנות פעילות נמרצת בכל השטחים והצורות של החיים הלאומיים: בתנועת הקונגרס היהודי; ביסוד "החלוץ"; בהקמת ההסתדרות העברית באמריקה; בחיזוקה של מפלגת פועלי ציון ובאירגון הליגיון העברי. בימי שיבתו בארצות-הברית התגברה גם עבודתו הספרותית והמדעית. הוא הירבה לתרום לעתונות העברית ("התורן") והאידיית, ערך יחד עם ד. בן-גוריון את הקובץ "יזכור" לזכר חברי "השומר" שנפלו על הגנת שדות המולדת: ואת הספר "ארץ-ישראל בעבר ובהווה" ("ארץ-ישראל אין פערגאנגענהייט אין געגענווארט"). עד היום יכול ספר זה להיחשב בהיקפו, בעושר הידיעות על הגיאוגרפיה, ההיסטוריה, המדיניות, האוכלוסייה, המסחר והתעשייה של ארץ ישראל — לאחד מספרי-היסוד במקצוע הזה.

מובן מאליו שארץ-ישראל החדשה, זו שעתידה להיות ביתו הלאומי של עם עובד, יוצר וקובע את גורלו ההיסטורי — היתה בראש מחשבתו ופעולתו של י. בן-צבי בשלוש שנות ישיבתו באמריקה. ארץ-ישראל הפכה למערכת קרב בין טורקיה וצבאות אנגליה. הישוב היהודי, שמיספרו עלה סמוך לפרוץ המלחמה למאה אלף בערך, הלך הלוך והידלדל, הלוך וחסור. אחמד ג'מאל פחה, מפקד המחנה הטורקי הרביעי, גזר גזירות על היישוב, אסר והגלה את מנהיגיו וזרע אימה מסביב. אולם פני בן-צבי היו אל העתיד. ב"ניצני החלוץ באמריקה" מספר המנהיג הצעיר אז על מצב-העניינים בימים ההם בדברים אלה:

"באותה תקופה לא ידע שום איש בעולם כמה זמן תימשך המלחמה העולמית... אולם החלטתנו לא היתה תלויה בשאלת הזמן. וכך היה מהלך מחשבתנו: אם המלחמה תיגמר בקרוב — ודאי שאנו מחוייבים להכשיר את גדודי העלייה הראשונים מעתה. ואם תארך המלחמה — עלינו לנצל כל הזדמנות להכניס דם עברי חדש לארץ בדרכים אחרים. חשבנו על יצירת גדודים יהודים, אשר יפלוס להם נתיב לארץ בתור יחידות-צבא עבריות למלחמה ולעבודה. עוד כמה חדשים לפני שגורשנו מן הארץ, לקחנו דברים בירושלים על תוכנית-פעולה חלוצית בקרב אחינו באמריקה. עכשיו, כאשר הגיעה מיצוה זו לידינו, החלטנו שלא להחמיצה".

לתכנית זו הקדישו את זמנם וכל כוחם שני החברים, בן-גוריון ובן-צבי. לאירגון החדש שהקימו קראו בשם "החלוץ". בן-צבי ביקר שבע עשרה ערים באמריקה ובכל אחת מהן סייע בהקמת סניפים ל"החלוץ". כן גם נוסדה החווה החקלאית בוואודביין, ניו-ג'רסי, "ההכשרה" הראשונה מסוג זה. כשהגיעו הידיעות על כניסת

האנגלים לארץ, פתחו שני החברים בגיוס מתנדבים לגדודים העברים. בין המתנדבים הראשונים היו שני המנהיגים עצמם ומאה וחמישים מחברי החלוץ האמריקאני.

ד

„הדרך למדינה“ — ניפתחו לה אופקים חדשים לאחרי מלחמת העולם הראשונה, הצהרת באלפור ואישור המאנדאט הבריטי. אולם יחד עם פריחת התקוות, התעצמות הכוחות והרחבת המפעלים, ניתגברו המכשולים וניסתבכו העניינים ביישוב ובזירה הבינלאומית. תנועת העבודה קיבלה תגבורת מן העלייה השלישית. היה צורך לבחון מחדש את דרכיה ביחס למערך הכוחות הפנימיים והחיצוניים — כיבוש העבודה בארץ והתפשטות האינטרנאציונאל השלישי בעולם. הישוב עמד לפני אירגונו ההנהלתי והמדיני. נתעוררו הכוחות העויינים ל„בית הלאומי“ והתקיפוהו כשיסודותיו היו עדיין רופפים למדי.

בשובו לעבודתו אחר פירוק הליגיון לקח בן-צבי חלק בראש בהתרתן של הבעיות הסבוכות והמורכבות של מעמד, עם וארץ. הוא סייע בשנת 1919 ביצירת המפלגה החדשה אחדות העבודה, שנישתלבה לאחר כך במפלגת מפא"י. באותו זמן היה בין מייסדי „כנסת ישראל“. הנציגות הרשמית של הישוב בארץ. בשנת 1927 נבחר ליושב-ראש הוועד הלאומי ובשנת 1944 לנשיאו — עד סיום תפקידו, בי"ד שבט, תש"ט.

באותה תקופה, בשנות העשרים והשלושים, הרבה בן-צבי להשתתף במגביות ובכינוסים. לשם מגבית הסתדרות העובדים ביקר פעמיים באמריקה, בתרפ"ו ובתש"ט ובשמה השתתף בוועידות פועלים בינלאומיות. באישיותו הדגולה, המוסרית והנאצלה עשה רושם על מנהיגי הסוציאליזם העולמי. ז'אן לונגה, נכדו של קארל מארכס וממנהיגי פועלי צרפת, גמר עליו: „חבל שהסבא לא היה נביא ולא חזוה את הופעתו של הסוציאליזם הפלשתינאי עם מנהיגים כאלה בראשו.“⁶

באלה לא נסתיימו עיסוקיו הציבוריים, הלאומיים והתרבותיים של י. בן-צבי, שהרי היה חבר בחברה לחקירת ארץ-ישראל, חבר בוועד הפועל של ההסתדרות הצינית ובוועד הפועל של האוניברסיטה העברית בירושלים, מייסד ונשיא המכון לחקר קהילות ישראל במזרח מאז 1948 (בתש"ג נשתנה שמו ל„מכון בן-צבי“), ועוד.

וכשם שניתעצמו פעולותיו הציבוריות, כך הלכה עבודתו המחקרית וניתגברה. בן-צבי התגדר בתחומי חקירה שסובבו מסביב לשני צירים ראשיים — ובהם חתם גם את עבודת חייו הגדולה: עדות, כיתות ושבתים בישראל ותולדות היישוב, בייחוד מאז הכיבוש הטורקי. עבודתו זו התחיל בקונטרס „הישוב היהודי בכפר פקיעין“, שהוציא בשנת תרפ"ב, ושבו הוכיח על יסוד ראיות חותכות על קיומו של ישוב יהודי רצוף במקום הזה מאז בית שני עד ימינו. לחקר הכפרים היהודיים

6. מ. יארבלום: י. בן-צבי בוועידות הפועלים הבינלאומיות, הפועל הצעיר, י"ג אייר,

התקלאיים לפני ההתיישבות החדשה הקדיש את הספר "שאר ישוב" (תרפ"ז). בשנים לאחר מכן ריכז תשומת לבו להרכב התושבים היהודיים לפי מוצאם, יחוסם, עדותיהם ומנהגיהם, וכן גם לדיון מפורט על חלוקת האוכלוסייה הכללית לגזעיה ושבתיה בספרים "אוכלוסינו בארץ" (ורשה, תרפ"ט) ו"אוכלוסי ארצנו" (ורשה, תרצ"ב). י. בן-צבי היה בין החוקרים המעטים בספרותנו, שחקר בצורה יסודית ביותר את העדה השומרונית. ספרו "ספר השומרונים" (תולדותיהם, מושבותיהם, דתם וספרותם), שהופיע בהוצאת שטיבל, תרצ"ה, הוא מן המחקרים היסודיים ביותר ממין זה. אף הקראים והשבתאים ונוסעים יהודיים במשך הדורות זכו למחקרים מיוחדים.

ה

גולת-הכותרת של עבודתו המחקרית של י. בן-צבי הם שני הספרים שיצאו בשנות כהונתו כנשיא ישראל, והם: "נדחי ישראל", שזכה בפרס ביאליק; ו"ארץ-ישראל ויישובה בימי השלטון העותומאני", שהופיע בהוצאת מוסד ביאליק בתשט"ו.

הספר "נדחי ישראל" פותח לפנינו חלון רחב אל עולמם של קיבוצי ישראל בארצות האיסלאם. הספר מעשיר את ידיעותינו ומרחיב את דעתנו על תולדותיהן וחייהן, מנהגיהן ותרבותן של העדות היהודיות בגלות ישמעאל. בן-צבי האיר את עברן העשיר של העדות האלה בתימן ובפרס, בצפון אפריקה ובארצות אסיה הקטנה והוא מתחקה על שורשיהן הנעוצים בתקופת בית שני.

י. בן-צבי נתן את דעתו גם על הקיבוצים היהודיים הקטנים והנידחים ביו"ת, כגון: יהודי כורדיסתאן ("האובדים בארץ אשור"); יהודי דגסתאן (היהודים ההרריים בקאוקאז) ויהודי בוכארה, קרים וחיבר. הסיפורים הנפלאים על מוצאם היהודי של שבטי אפגניסתן והכורדים ("בני בנימין") מגרים את הדמיון ומפעמיים את הלב.

גם בתולדות יהודי המזרח מתגלה כוח-פלאים זה, ששמר עליהם בכל התנאים ובכל הנסיבות. התיקוה לגאולה חיתה תמיד בלבם גם של השבטים הנידחים ביותר. במשך כמה דורות נישתקעו אחינו הנידחים האלה בתרדמה רוחנית. בן צבי ראה בחוש שהגיעה שעת יקיצתם וחידוש כח יצירתם ובמפעליו הספרותיים ובמעשיו הממשיים סייע להתעוררותם ולזקיפת קומתם הרוחנית.

כספר "נדחי ישראל", כך גם "ארץ ישראל ויישובה", הוא מעין סיכום מקיף ומפורט, רב-אנפין ועשיר-ידיעות של עבודת חייו המדעית של נשיא ישראל. הספר פותח בכיבוש הארץ הטורקי בשנת 1516 ומסיים בהתפתחות הישוב בזמן החדש, עד קץ השלטון העותומאני בשנת 1917. הספר מלא וגדוש חומר ממקורות ראשונים והוא מגלה את בקיאותו העצומה של המחבר וחושו ההיסטורי המובהק.

הכיבוש הטורקי בימי סלים הראשון, שמיגר את שלטון הממלוכים, פתח אפשרויות להתיישבות יהודים בארץ, שלא נתקיימו מאז החורבן. י. בן-צבי סובר שלא הקדים הכיבוש את גירוש ספרד, היו המוני המגורשים נוהרים לארץ-ישראל ואפשר והיו משנים את המזל והמהלך ההיסטורי של עמנו. בינתיים הספיקו

הפליטים להשתקע בארצות-מגוריהם החדשות ורק חלק מהם עקרו את עצמם ממקומות מושבותיהם באימפריה הטורקית ועלו לארץ. אולם גם מעטים אלה חיזקו והרחיבו את היישובים היהודיים הקיימים והביאו לידי תסיסה רוחנית, שלא הייתה קיימת מאז בוטלה ההגמוניה של המרכז בארץ-ישראל לאחר גזירות השלטון הביזאנטיני. את המקום הראשי בתחייה הרוחנית הזאת, שפירנסה את עצמה מכיסופי הגאולה העזים, תפסה צפת הגלילית, שבאמצע המאה השש עשרה היתה גם למרכז כלכלי חשוב.

בן-צבי מסביר את הסיבות לעליונותה של צפת באותה תקופה על פני ירושלים. צפת נהנתה באופן יחסי או מסדרי שלטון תקינים יותר ואף היה לה עורף כלכלי יהודי חשוב, שחסר היה לירושלים. בן-צבי מונה כעשרה כפרים בסביבות צפת, שהיו מיושבים יהודים כשפרעם, כפר יסיף, כפר חנניה, פקיעין ועוד. אולם גם מרכז חשוב זה לא האריך ימים. בסוף המאה הט"ו התחיל לרדת פלאים עד שכמעט עומם זיוו ולא נותר כי אם צל מתקופת הזוהר שלו. כמעט במשך כל ימי השלטון הטורקי לא היו קץ למרידות, פרעות ותיגרות. היישובים היהודים ניפגעו קשה מחוסר הביטחון וההתפרעויות המתמידות. היישובים, שאבנו את כוחם מעליית אחים מארצות הגלות, לא רק שלא יכלו להחזיק מעמד, אלא שהלכו ונידלדלו, וכמה מהם נחרבו לגמרי. המתמרדים והמתפרעים — בדווים, דרוזים, פלחים ומצרים — לא חסו על עמל ישראל ולא על חייהם.

בן-צבי מרחיב את הדיבור גם על התנועות המשיחיות בישראל, שביקשו לקרב את הגאולה ולדחוק את הקץ אם בדרכי דמיון מופלגים, או אפילו בתכסיסים ארציים, וביחוד על תנועת שבתי צבי. מעניין הדבר ששבתי צבי, שביקר בירושלים לא סר אל צפת, ערש הכיסופים המשיחיים כמאה שנה לפני הופעתו. עד כדי כך ירד היישוב היהודי שמה. בן-צבי עומד גם על אישיותו של נתן העזתי, שפילס דרך לתנועה כנביאה ומבשרה. לשבתאים הקדיש מחקרים מיוחדים.⁷ גם פרשת האחים פרחי, וביחוד זו של חיים פרחי, ששימש יועץ לענייני כספים אצל ג'וזף פחה, מושל עכו מטעם טורקיה, בראשית המאה הי"ט, באה על תיאורה המלא.

שני הספרים האחרונים והגדולים של נשיא ישראל מעידים על זיקתו הנפשית לנושאי חקירותיו. מחקריו הם מדעיים-אובייקטיביים, אף-על-פי-כן עולה מהם משאת-נפשו הגדולה: איחוד כל שבטי ישראל עד שיהיו לכולם שפה אחת ולב אחד למען הרמת קרן עמם ומולדתם המשותפת.

7. כגון ספר שירות ותשבחות של השבתאים, מועתק ומתורגם ע"י משה עטיאש. י. בן-צבי הביאו לדפוס והקדים הקדמה על כת השבתאים בשאלוניקי וכתב-היד שלה ("דביר", תש"ח).

לואיס ליפסקי וציונות אמריקה

(לזכרו)

מאת מאיר זכסמן

רגילים היינו לכנות בשם „גדול” כמה ממנהיגי התנועה הציונית באמריקה, אולם בבואנו להכתיר בתואר זה אדם שקנה לו שם בעבודה הלאומית והציבורית, עלינו לברר לעצמנו תכנו של התואר הזה והמשמעות הצפונה בו. כידוע ישנם מספר פנים לגדולה: גדולה ברוחניות, כלומר בידיעה ובמדע; גדולה במעשה, בביצוע; וגדולה שפירושה מסירות לרעיון גדול וחשוב בחיי העם, שהיא מוציאה מן הכוח אל הפועל את סגולות האדם ואת כוחות נפשו.

מסירות ודביקות לרעיון גדול ללא סייגים ותנאים ציינו את דרכו של לואיס ליפסקי בציונות אמריקה. במשך כע' שנה, מאז עמד על דעתו עד נשימת אפו האחרונה, העמיד את כל כשרונותיו כסופר, נואם, עסקן ציבורי וכמארגן לרשות התנועה הציונית.

בראשית המאה הזאת, כשנתגברה ההגירה היהודית לאמריקה מארצות מזרח אירופה, ניתגלו שתי מגמות עיקריות ביחס ליהדות. מצד אחד גברו הזרות וההתרחקות מן המסורת היהודית, במערכות הדור הצעיר, שראה אותה כדבר שעבר עליו זמנו; ומאידך נשאר חלק הגון מן המהגרים נאמן למסורת והראה מסירות רבה לקיומה. בדרך כלל היתה ידם של „פורקי העול” על העליונה, מכיוון שהם היו מבוצרים יותר בחיי החברה, בכלכלה ובמקצועות התרבות הכללית. כך בנוגע לדת ולמסורת. ביחס להתפתחות הרעיון הלאומי היה המצב שונה, ניכרת היתה התקרבות לרעיון גם מצד אלה שידיעתם ביהדות ובתרבות ישראל היתה מצומצמת, אלא שנימשכו אחרי חזון התחייה מסיבות רוחניות או מתוך רגש של הזדהות לאומית. מהם שנעשו למנהיגי התנועה. הם לא הרחיבו הרבה את ידיעותיהם בתרבות ישראל ולא העמיקו את הרעיון הלאומי. אך עשו אותו לתוכן חייהם, עשו לו נפשות בין אחיהם וסייעו בכל לבם ונפשם בהגשמתו. בדביקות זו לרעיון הציוני הצטיין לואיס ליפסקי.

אפשר לומר שליפסקי היה מן הראשונים של הצעירים שלידתם היתה באמריקה להרים את דגל התנועה הציונית בארץ זו עוד בתקופת חיבת ציון, טרם הופיע ד"ר הרצל על הבמה וטרם ניקרא הקונגרס הראשון בשנת 1897. כאשר התגורר עוד בעיר הולדתו רוצ'סטר ערך שבועון בשם „השופר”. לאחר מכן, בבואו לניו יורק, ערך את הירחון ה„מכבי” („מאקאביאן”) שהיה בטאונה של ההסתדרות הציונית באמריקה, ושנישנתה שמו לאחר שנים, בשנת 1918, ל„ניו פאלסטיין” והופיע כשבועון. במאמריו שפירסם היתווה את דרכה של הציונות באמריקה ברוח הציונות המעשית, שלא ויתרה על חזון המדינה לעתיד לבוא. לאחר

הצהרת באלפור, היה ליפסקי חסידו של הרצל ויד ימינו של ד"ר חיים וייצמאן. אחר הפילוג עם קבוצת בראנדייס-מק בוועידת פיטסבורג, היה ל. ליפסקי נשיא ההסתדרות הציונית באמריקה והחזיק במשרה זו כמה שנים. במשך זמן כהונתו היה קרוב ביותר אל חבריו הציונים יוצאי מזרח אירופה.

ליפסקי היה קרוב לדברים שבאמנות, וביחוד אל התיאטרון. הוא הירבה לכתוב מאמרי ביקורת על מחזות והצגות, שיצאו בכרכים מספר. הוא היה גם העורך-המנהל של השבועון „אמריקן היברו“ בשנים 1900—1914 והשתמש בו לשם הפצת הרעיון הציוני. את כוחו ומירצו נתן גם לייסוד הקונגרס היהודי האמריקני, שימש סגן-נשיא בו והיה חבר הוועד המרכזי של הקונגרס היהודי העולמי. בכל עבודתו הספרותית ועסקנותו הציבורית נשאר נאמן לציונות, שהיתה „השבת“ בחייו. הוא היה ציוני כ"ד שעות ביממה.

כאיש שיהיה, איש רעים להתרועע, היה חוג ידידיו ומכריו רחב ביותר. כאמור, ייצג ליפסקי דור ראשון לילידי אמריקה בציונות. את חיבתו לציון שאב מבית אביו השוחט ברוצ'סטר, אולם היא התעמקה ונתרחבה על-ידי השפעתם של גדולי הציונות במזרח אירופה שביקרו באמריקה, כגון נחום סקולוב, שמריהו לוויין, חיים וייצמאן, מנחם אוסישקין ועוד. ליפסקי ספג מרוחה של יהדות מזרח אירופה. באחת ממסותיו הוא כותב: „כאשר הייתי עוד צעיר לימים השתרש בלבי רגש עמוק על נחיצות יסוד מדינה יהודית כדי שנהיה עם בין כל העמים. אבותי תמיד קירבו את משולחי ארץ-ישראל, העניקו להם מכספם והוקירו את עבודתם“. את יחס היקר שלו למנהיגי הציונות ולמוריה גילה בספרו „דמויות“, שתורגם גם לעברית. בספר הזה הוא מתאר את פגישותיו עם המנהיגים הציונים, ואף עם מחוללי התחייה העברית כאליעזר בן-יהודה, ת. ג. ביאליק ועוד. נקל לשער שאילו נתחנך לכתחילה ברוח עברי, היה ליפסקי תורם גם לספרותנו העברית באמריקה ועושה הרבה למען חיזוק תרבותנו. לא זכינו לכך, אך בציונות אמריקה ייזכר שמו של לואיס ליפסקי כאחד מבונייה, כרוח החיה שבה במשך תקופה ארוכה. הוא ראה בציונות תנועה ליבראלית ומשחררת, בעלת ערכים אנושיים וסוציאליים נעלים. לכן היה קרוב ביותר גם אל תנועת העבודה בארץ וכיוון את מעשיו לאור חולמי חופש האדם והלאום.

יהיה זכרו ברוך!

בשדה ספר

שעורר היחס האדיש והאכזרי של הממשלה המאנדטורית של הישוב. זו היתה מלחמה של קיבוץ קטן נגד ממשלה תקיפה בתקופת ירידתה. היא נלחמה בכל תוקף נגד הישוב גם על-ידי הגבלות, וגם על ידי רדיפות ומעשי תעתועים, אך סוף סוף הוכרחה לוותר על המנדט ולעזוב את ארץ-ישראל.

בפרוץ מלחמת העולם השנייה סירבה בריטניה לקבל לצבא מתנדבים מארץ-ישראל, ורק כאשר התקרב רומל לטברוק הירשו לחברי ההגנה להשתתף בתור "קומאנדוס". רבים מהם נשלחו אל ארצות מוצאם, שש-פתן היתה שגורה בפיהם, להציל את הטיי סים הבריטים והאמריקנים. יהודי הארץ נלחמו בגבורה, אולם יחס הבריטים איכזב גם אותם. בשעה שההגנה הגישה עזרה לבריטים, היו האחרונים עסוקים לחסום את הדרך בפני הפליטים שבאו לארץ-ישראל באורח "לא חוקי".

לא כל הישוב יכול למשול ברוחו. רצח לורד מוין היה כעין תשובה על מעשה התעתועים של הממשלה המאנדטורית. המשפט ארך שישה ימים. הקורא ימצא בספר פרטים על מהלך המשפט, על נאומי הסניגורים והיועץ המשפטי, ועל כולם — על אומץ ליבם של שני הנידונים. מעניין הוא סיפורו של התליין:

"כשניגשתי אל התדר שבו הם היו כלואים, שמעתי שהם מתפללים עם הרב, וכשהתחילו לנחם אותו פרץ בבכי. הם הלכו לתלייה בשירה על שפתם". הספר של פראנק הוא מצבה לשני הגבורים העברים שמסרו את נפשם בעד ארצם. רצח הלורד מוין היה ביטוי של מתאה נגד זדונם והתעללותם של הבריטים באחינו בשעה הקשה ביותר בתולדותינו. אין פראנק מצדיק ואינו מר-שיע את המעש, אולם התיאורים של המאורע ורקע הדברים מזעזעים את הנפשם והקורא חי את נסיונותיהם של שני הצעירים עד נשימת אפם האחרונה.

השנה הנוכחית הצטיינה בספריה האנגליים על הציונות ועל מדינת ישראל. הספרים האלה דנים על הציונות על כל זרמיה ועל האישים שעמדו בראש התנועה ועל מלחמת השיחרור. כמובן הופיע מבחר הסיפורת בתרגום אנגלי ומדריך למדינת ישראל המכיל את תולדות המדינה, את מצבה הכלכלי והיאור המקומות שאותם יבקר. ראוי לסקור כמה מן הספרים שיצאו לאור, ועל מקצתם נייחד את הדיבור.

"המעש" לג'ורלד פראנק *

ג'ורלד פראנק, עיתונאי אמריקני היה נוכח בבית המשפט העליון במצרים בעת המשפט של שני הצעירים הישראלים, אליהו בן צורי ואליהו חכים. הדבר היה בשנת 1944. שני הבחורים רגזו את הלורד מוין, שגריר-החוף הבריטי הראשי במזרח התיכון. המאורע זיעזע בשעתו את כל העולם. העתונות הישראלית והסוכנות היהודית מתו בכל תוקף נגד הרצח, והד"ר וייצמן, שהיה אז בלונדון, אמר שרצח הלורד מוין המם אותו יותר ממות בנו במלחמה. יותר מתשע עשרה שנה עברו, מספר ידוע של עדים כבר הלכו לעולמם, אולם מהלך המשפט ואומץ לבם של שני הצעירים עשה רושם עמוק על העיתונאי הצעיר. בעת שהרבה עדים למשפט השתדלו לשכוח את המאורע המעציב, הוא החליט לתת לקורא לא רק סקירה מפורטת על מהלך המשפט, כי אם גם את הרקע ההיסטורי ואת תהליך המאורעות שעורר את שני הצעירים למעשה הזה. הוא ביקר את ארץ-ישראל, שוחח עם אנשים שהיה להם יחס כלשהו לצעירים, ואחרי שתי שנים של חקירה הוציא את הספר "המעש".

הספר נותן תמונה בולטת על יחס הממשלה הבריטית אל שאלת הפליטים, ועל השנאה

* The Deed, by Gerald Frank, Simon and Schuster, New York.

תולדות

גורלה של כל תנועה לאומית או חברתית נתחך על-ידי גורמים שונים, ולא מעט על-ידי האישים העומדים בראשה ומכוונים את דרכה. טובתה והצלחתה של התנועה תלויות במידה מרובה בכשרונותיהם וסגולותיהם האישיים של המנהיגים האלה. אף התנועה הציונית על כל זרמיה, שהיתה תנועה עמ' מית ושכבשה שכבות העם העברי הרחבות, זכתה למנהיגים בעלי שאר-רוח ואנשי סגור-לח. רוברט סט. ג'והן מגולל סיפור חייהם של שנים עשר מנהיגים שהיו האדריכלים והבונים של מדינת ישראל. עדה מיימון מת-ארת את תפקיד האישה בבניין ארץ ישראל ובמלחמתה בעד עצמאותה. בו בזמן שספרו של סט. ג'והן מתחקה על תולדותיהם של מנהיגים, נציגי המפלגות והזרמים, מספרת עדה מיימון על הנשים מן המערכה. ר"ב ברט סט. ג'והן מתאר את פעולות אליעזר בן יהודה, זאב ז'בוטינסקי, הנרייטה סולד, חיים וייצמן, הרב קוק, א. ד. גורדון ועוד, מציין את דמותם ועומד על תרומת כל מנהיג.

מלבד המנהיגים הנזכרים מעלה סט. ג'והן לע נס את פרשתן חיהן של שתי נשים, בנות הארץ, הלוחמת רחל זלצר, האישה הראשונה, שמסרה את חייה על הגנת הארץ, וצביה הבשוש, חלוצה תימנית שמצאה עם משפחתה בית במדינת ישראל. כל בידי-גרצפיה היא יחידה בפני עצמה, ואף-על-פי שהמחבר לא חידש הרבה כי הדברים ראו אור במאמרים ובספרים על האישים, אף-על-פי-כן מצטרפות כל הביוגראפיות לתמונה רחבת-יריעה ובהירת צבע ממאבקה והישגיה של תקופה רבת-פאר בתולדותינו. במידה

* They Came from Everywhere, by Robert St. John, Coward McCann, Inc. New York.

Women Build a Land, by Ada Maimon, Herzl Press, New York.

Chaim Weizman, a Biography by Several Hands, Edited by Meyer W. Weisgall and Joel Carmichael, Atheneum, New York.

שהצלחת כל תנועה תלויה בכישרון מני-היגיה המדריכים את החברים לפעולה הרי תלויה הגשמת שאיפותיה בחיילי המערכה. הם המכשירים את הקרקע ומקדישים מזמנם ומאונם בעבודה המפרכת, ועיתים המסוכנת של הפיכת החזון למציאות. על-פירוב האנשיים הפעילים האלה נשכחים מלב העם בעוד ששם המנהיג נזכר לברכה. תפקיד האישה מן המערכה בתקומת מדינת ישראל כמעט לא ידוע לקורא, והנה באה עדה מיימון ומתארת את תרומת הנשים הח' לוצות החל מהעלייה השנייה של שנות 1905—1913 עד תקומת מדינת ישראל. בשנים הראשונות היה מצב הנשים קשה מאד. רובן לא היו מוכשרות לעבודה גופנית, וקשה היה להן להסתגל לתנאים הח' דשים, אולם לאט לאט הן התגברו על המכשולים ובמשך חמש העליות הם התחיי-לו למלא תפקיד חשוב בבניין הארץ. גבי מיימון מתארת את עבודתן במושבים, בקי-בוצים, בבתי-החרושת ובעבודה הפרופסיונאלית. ואכן בוועידה השישית של הנשים העובדות שנתקיימה בשנה השנייה לתקומת מדינת ישראל תפסה מקום בראש הבעיה, איך לקיים את הקשר, בין נשי הקיבוץ וה' מושב והנשים העובדות בבתי החרושת וב' מוסדות שונים. בעיה זו מעסיקה את מועצת הפועלות עד היום.

חיים וייצמן, האדריכל הראשי של מדינת ישראל ונשיאה הראשון, כתב פרק חשוב בתולדות עם ישראל. ספר חייו * יצא ליום הזכרון העשירי למותו ונכתב על-ידי אישים שהכירו אותו ואת פעולתו וכל אחד מן התורמים עומד על צורה אחת מאישיותו ותרומותיו. מטרת הספר הזה היא לתת תמונה המקיפה את כל תכונותיו האישיות. הסופרים שילבו במסותיהם גם תומר מקורי ורבי-גוני — תומר שלא ראה אור עד היום. מעניין ביותר הוא הפרק שנכתב על ידי ר. גרוסמן, והנקרא בשם "אסיר רחובות".

תקומת מדינת ישראל היתה לחייצמן שיא חייו, אולם בו בזמן היתה גם של אכובה. בהגיעו לארץ ישראל גערה לו קבלת-פנים ושפרינצאק בישר לו את הבשורה שיבחרו (הסוף בעמוד 141)

מפזורה למדינה*

על תפיסתו הנכונה וחוש המידה שניתן בהם המחבר. הספר מסיים בראשית הסופה הגדולה של עליית היטלר לשלטון.

שלא כבספרים אחרים, מהם בהוצאות רשמיות מכובדות — אין המחבר, הנמנה עם חברה החתיקים והמסורים של מפלגת פועלי ארץ ישראל, מנסה להעלים או לשטש את זכות הראשונים למחולליו של מה שזאב ז'בוטינסקי קרא בזמנו הספורט הלאומי מי שלנו, דהיינו, העלאת יהודיים לארץ על אפם — ומתחת לאפם של הבריטים השולטים; זכות המסורה לאנשי בית"ר עוד בטרם קם האירגון הצבאי הלאומי המאוחד ושלפני התפלגות „ההגנה הימנית“ ב־1937 ולוחמי „חירות ישראל“ ב־1940) כמביאי האונייה ה„בלתי ליגאלית“ הראשונה.

מר אוליצקי הגן על אמת זו, עליה עמד במחקר לכתיבת ספרו, בפולמוס שעורר בזמנו על עניין זה עם הופעתו, שואל אביגור, מאנשי עלייה ב', על דפי העתונות ההסתדרותית.

ישרות לב ואופי זו מצד אדם שבעיקרו אין לו יחס חיובי לא לאצ"ל וללח"י ראוי שילמדו ממנו רבים וגדולים.

לשון הספר היא מדויקת, בסיסית ועסייתית כאחד, תוכנו מאלף, מקיף ושפע תצ' לומים בו, מפות ומיסמכים מעניינים. לא רק ספר מדרגת רפורטאז'ה היסטורית כאן, אלא ספר־עדות, שגדולה חשיבותו הן במדינת ישראל, שמרבית עוליה מתחילים את ה„היסטוריה“ שלה ביום שכף רגלם דרכה בארץ, והן בגולה, שכה מעטים בקיאים בתולדות דברי ימים אלה. ומטעם זה ראוי הספר שיתורגם אנגלית, כדי שקוראי לועזית יעמדו על פשר הימים שקדמו ליסוד מדינת ישראל, ימי „המדינה בדרך“.

יניץ רמזל

* מפזורה למדינה, יוסף ארליצקי, הוצ' אחיאסף, ירושלים 551 עמ'.

הספר על תולדות הישוב בין שתי מלחמות עולם, מעיד כמה עדים לכדי מה עשוי להתגבש בידי האמונות של עתונאי־חרץ, חומר „ציוני־ארכיוני“ ששולי תקופתו עודן נוגעות בנו לפני שהרחקנו לאותו ממד היסטורי שניתן לרוש בו מתוך אר־בייקטיביות של בני דור אשר לא עמדו במסורת בגופם.

הספר פותח בחיבור הנסיגות הראשונות נים לפריצת חומות ירושלים מבפנים — פרשת ה„כוללים“ השונים, „השומר“, התנועה הלאומית הערבית, הגדעונים. מהם הוא עובר לימי מלחמת העולם הראשונה ובוא האנגלים. פרק נאה במיוחד הוא „יהודה הלוחמת“ על קרבות גאליפולי והגדוד העברי וב„צל שלום ורסאי“.

אוליצקי מתיר את פקעת היחסים המפרי תלים שבין המעצמות השולטות במזרח התיכון עם תום מלחמת העולם הראשונה. מאורעות תרפ"ט ותאגי אמין, ששמו נדכר שוב לאחרונה עם מות הלורד הרברט סמואל — זוכים לפרק משלהם, דבר המעיד

(הסוף מעמוד 140)

בו לנשיא. וייצמן השיב בברכת „שהחיינו“, אולם כשנודע לו כי תפקידו בתור נשיא יהיה סמלי בלבד, לא ישר הדבר בעיניו. במסיבת עתונאים ברחובות אחרי קבלת הפנים הוא אמר: „יש שני מיני נשיאים — לאחד רק התפקיד למנות את ראש הממשלה ולשבת בראש ועד השרים; הנשיא מן הסוג השני ממלא תפקיד חשוב בבניין הארץ וב־התפתחותה...“

ואמנם היה ד"ר וייצמן מנהיג־בונה. הוא התמסר לביסוס המכון ברחובות, שהיה למרכז של מחקר ומדע בארץ. עד יום מותו הוא לא יכל להשלים עם תפקידו של נשיא מדינת ישראל, ופעמים רבות דיבר על עצמו כעל „אסיה של רחובות“, אחרי מותו, הבית של „אסיר רחובות“ היה לסמל של חרות ישראל...

ל. שפאל

הדים ובני הדים

(בעקבות הספרות העתית)

ולפי התגובות של עתונאים שהשתתפו בו. אין מי שיכפור בערכו של דיון מקיף בבעיות איש-הרוח היהודי בכל מקום שהוא, מעמדו בעולם וזיקתו ליהדות, אולם מפוקפקת היא הבחירה של מארגני „דור-השיח“, שהביאו סופרים שלכתחילה יודעים הם בזרותם, וא-פילו בהתנכרותם ליהדות, כפיליפ רוט למי של. אף מן הצד הישראלי, נעדר מקומו של הסופר הוותיק ולא ניתנה רשות-הדיבור לנציגי חוגים, שיחסם לבעיות הרוח של ישראל אפשר והיה משנה מהלך הדיון ופותח לו אפיקי-מחשבה חדשים.

המכנה המשותף

שלמה שבא (דבר, כ"ט סיוון), קורא לדיון „דור-שיח של קרובים-רחוקים“, ואם כי „היה מהנה לעתים ומבריק“, מונה העיתונאי את חסרונותיו בדברים אלה:

„...עצם אירגון המפעל נראה לי מוזר: זהו כינוס שאירגן הקונגרס היהודי האמריקאי, אשר הזמין את הישראלים שניראו בעיניו. לפעמים נדמה היה שאין כוונת הכינוס כמטרה המוצהרת: חילופי דברים נוקבים בין נציגיהן של שתי עדות יהודיות, אלא שזוהי „הצגה“ למען תיירים יהודים אמריקאיים.“

חמורה יותר היא הביקורת שעתונאי זה מותח על המארגנים, ש„הקונגרס לא חיפש לו שותף בר-משקל בין מוסדות התרבות בארץ“. הם, המארגנים, לא פנו לאגודות הסופרים ולא למוסד תרבותי אחר בעניין זה (לפי גרסה אחרת, הוזמן המשורר הידוע ש. שלום לדבר ב„דור-השיח“, אלא שהודיעו לו שלרשותו רק עשרה רגעים וסירב לבוא). עמוס אילן מסכם את „דור-שיח“ ב„הארץ“ (א' תמוז, תשכ"ג) במשפט „לצעירים אין בעייה יהודית“, כנגד שני הצדדים הדברים אמורים. מסקנתו היא, שאם שוקלים את הרצאותיהם של ה"ה שמיר, מגד ומלכין מישראל ושל ה"ה רות(ט) ופידלר מארצות-הברית... מוכרחים להסיק שסופרים צעירים אלה, המושרשים ומצליחים בארצותיהם,

בשולי „דור-השיח“ הירושלמי

„דור-השיח“ השני שנתקיים בירושלים וש-נערך על-ידי הקונגרס היהודי העולמי, הש-איר אחריו טעם בוסר והרגשה קהה. השתתפו בו נציגי „המשמרת הצעירה“ של סופרים יהודים באמריקה — פיליפ רוט, לסלי פידלר ודוד בורוף, וכן גם מטובי העתונאים והמסאים, חוקר החברה והתרבות, מאכס לרנר. לכאורה, היה זימון של סופרים יהודים מוכשרים ומחוננים באמריקה עם חבריהם במדינת ישראל צריך היה להבהיר ולגלות את זיהותם היהודית של אנשי רוח מישראל באמריקה ואת דרכם ביצירה כבני מי-עוט לאומי, שניבלעו בתוך תרבות הרוב. מסתבר מה שהיה ברור, גלוי וידוע קודם לכן, אם מתוך הסימפוזיון שקיים הירחון „קומנטארי“ לפני כשנתיים, ואם מתוך עצם יצירותיהם של הסופרים שהשתתפו ב„דור-שיח“, שמגעם עם היהדות הוא רופף, ידיע-תם את ערכיה קלושה ביותר וזיקתם לה-הווייה הישראלית היא מטושטשת ומעורפלת.

וביותר — העיקר חסר מן הספר — ההכרה של שיתוף גורל עם העם שנולדו על ברכיו. למעשה, אין היהדות מטרידה אותם ואינם מרגישים אחריות כלפיה, כלפי קיומה, טיפוחה ותקנתה. לכל היותר אין הם ר-אים את היהדות כ„משא“, שיש להיפטר ממנו כדי להיות שווה בין גויים, כבימים הראשונים ל„אמנציפאציה“ ואין כאן גם בריחה, או השתמטות מן היהדות, והתבוללות לתי-אבון. סופרים אלה רואים את השתייכותם לתברה ולתרבות של הרוב כחיוון טבעי. הקרקע שממנה צמחו לא היפרתה את הור-יתם היהודית ולא היקנתה להם קנה-מידה היסטורי כדי למוד בו את מקומם בעולם כיהודים וכבני-עם שגורל מיוחד לו בין עמי העולם.

עדיין לא הגיעו הנאומים שהושמעו ב„דור-השיח“ במילואם, מלבד הרצאותיהם של לסלי פידלר ואהרן מגד, ואין לנו לדון עליו אלא על פי הקטעים שהופיעו בעתונות

רי, אלא גם היסטוריה יהודית... כשאני כותב „אש“, הרי יש במלה זו, גם מבלי שהדבר מודע לו, מאש הקרבן, מאש עשרה הרוגי מלכות, מאש המוקד של ימי הביניים ומאש המדורות של הפלמ"ח... יש לה (לש-פה) „קבלה“ משלה, מיסטריון משלה, רמזים משלה, ואלה שונים בעברית מבכל שפה אחרת.

וקובעה, מובן מאליו, הארץ, המכורה העברית: „אני סבור שהחום, החמסין... הגוף הקדום, העתיקות — כל אלה משפיעים על צורת כתיבתי... וללא ספק — על התכנים: על הנושאים, החומר הריאלי ומבחר הדמויות... דמויות אלה מקפלות בתוכן את עברן... את ההווה שלהן, במובן הרחב — שיש בו מתולדות הארץ הזאת“...

„כיצד אני יהודי“? — שואל מגד, והוא משיב: „קודם-כל בכך שההיסטוריה והתרבות היהודית, לרבות הדת היהודית, מכל הדורות ובכל הארצות — הם חלק מתודעתו האישית... שנית בכך שאני חש שותפות-גורל עם יהודים בכל הארצות: כל מה שקורה להם, איכשהו שייך לי, מעניין אותי, מעסיק אותי, מכאיב לי או משמח אותי... ושלישית — אני חי בהרגשה שלא רק הווה, אלא גם העתיד — משותף לי, כיהודי החי בישראל, וליהודים החיים בארצות אחרות. ייתכן שיחד ניפול ויחד נקום“...

מגד אינו בא בתביעות יהודיות אל סופרי ישראלים בארצות אחרות, ואינו מאמין שלספרות של יהודים ישנה שליחות מיוחדת. עובדת היותו יהודי-ישראלי איננה לגיבו „עניין של תודעה“, או של בעייה, אלא של חיים כהווייתם“.

ודאי שמגד צימצם במושגים של „גורל“ ו„הווייה“. גורל זה שפקד על הדורות האחרונים את הגדול שבאסונות ואת המופלא שבחזיונות — השואה ותקומת מדינת ישראל — אינו כופה את מרותו על האדם היושב בציון בלבד אלא על כל אדם מיש-ראל באשר הוא שם.

ועל „מלים ומושגים“ ש„בדרשיח“ — עוד יבוא עליהם הדיון.

ח. ל.

מסמלים למעשה שני קצוות של התבוללות, המגיעים בכל זאת למכנה משותף ביחס ליהדותם, אין זה אלא פרדוקס יהודי חדש, שבהתנכרותם לערכים המסורתיים של היהדות, הם חוזרים ונפגשים על בסיס אחד ומאשרים מחדש את שותפתם הגורלית. המבקור הספרותי החיפאי, מר יעקב מלכין אמר, שהצברים, שניתקו עצמם בעבר מן היהדות, מנסים עתה לשוב אליה“.

עם כל הדמיון בין שני הצדדים, הרי רב גם ההבדל ביניהם, והוא מתגלה גם בעצם דברי מלכין, שהגיב על הודעתו של פידלר שהדור היהודי הצעיר באמריקה יוצא את היהדות, והעיר: „אם, כפי שאומר מר לסלי פידלר, הסופרים היהודיים בארצות-הברית יוצאים את היהדות בעוד שאנו הישראלים חוזרים אליה — ייתכן שניפגש ליד השער-רים“...

„הסופר כיהודי“ — דבריו של אהרן מגד

ההבדל הוא, מובן מאליו עמוק ורבי-משמעות יותר. הסופר העברי במדינת ישראל, ואף זה שהערכתו את העבר היא שונה מן ההערכה המסורתית, הוא אינו רק בן-הדור, אלא גם בן-הדורות. המשמעות המתחייבת מניקה זו אל העבר הגדיר אהרן מגד, מטובי המספרים העברים בימינו, בהרצאתו „הסופר כיהודי“, ואלה דבריו למקוטעים:

„הנני סופר יהודי, קודם כל מפני שהנני סופר עברי — כלומר, משום שאני כותב עברית. עובדה זו היא גורם מכריע — בין שהדבר מודע לו בין שאינו מודע לו — בדרך כתיבתי. כמה פנים לדבר. ראשית, אני מצטרף עליידי כך כחוליה לשרשרת ארוכה מאוד של ספרות שנכתבה עברית, מימי התנ"ך, האגדה והמדרש, דרך ספרות ימי הביניים ועד זו שנכתבה בתקופה החדשה. לספרות זו יש השפעה גדולה עלי, כי למדתי אותה, אני קורא אותה, אני חושב ומדבר בכלים שהוריש לי. אני מושפע ממנה יותר מאשר כל בן אחר מושפע מספרותו... כל מלה — יש לה מישקעים של אסוציאציות עתיקות מאד ופחות עתירות — שספגו לתוכם לא רק מיתוס עב-

ידיעות

ד"ר קאפל מספר על פעולות "ראסקו"

ד"ר האנס קאפל, מנהל מחלקת השקעות חוץ של חברת "ראסקו" בתל-אביב, בא לביקור לאמריקה, כמייצגה של חברת הבניין והפיתוח הגדולה ביותר בארץ. ד"ר קאפל הוא גם סופר ונואם ידוע. בשיחת עתונאים הודיע, שיש צורך בארץ בארבעים אלף יחידות לשנה, הודרשות השקעה של רבע מיליון דולאר. תעשיית הבניין לבדה מעסיקה כיום שבעים אלף איש בישראל.

חברת "ראסקו" נוסדה בשנת 1934 והיא מעסיקה כעת 1000 איש. שיעור מסחרה ע"ל לה לארבעים מיליון דולאר לשנה, 25% אחוז השקעות חוץ. כמעט כל מפת ישראל זרועה בנייני "ראסקו", וביניהם מרכזי מסחר, בתי מגורים, משרדים, בנייני תעשייה, בתי-מלון, בתי ספר ובתי כנסת ועוד. אחד המפעלים הגדולים והחדשים הוא מרקיע-שחקים בתל-אביב — בניין של 32 קומות שיעלה ב-11 מיליון דולאר.

על ידי אחד מחברות-הלוואי שלה, — "איז-ראס" — "ראסקו" מזמינה משקיעים באמריקה להשתתף בכמה ממפעלי ההשקעה במקרקעים. שישים אלף המניות הוצאו לשוק על ידי "ראסקו של דליבר", 250 רחוב 57 מערבה, ניו-יורק.

בין מפעלי "ראסקו" האחרונים הוא "מור-עזון נוה אביב" לאנשים הפורשים מעסקיהם בארצות הברית, קנדה ומדינות אחרות. המועדון, שהנהו צירוף מוצלח של מלון, מועדון ומעון משפחה, נפתח ברוב פאר בכפר שמריהו, סמוך להרצליה שעל שפת הים, צפונה לתל אביב. הבתים מכילים דירות מרווחות, משוכללות באמבטיה פרטית, מזון כשר למהדרין, פיקוח רפואי ותברואי, שירות טלפוני, שירות מלון שלם, תכנית חברותית, תרבותית, ודתי, בידור והזדמנות לרכוש את הלשון העברית באולי-פן. המחירים לחודש עולים ל-165 ליחידים ו-260 לזוגות.

ד"ר קאפל הודיע, שבגלל ההתעניינות הרבה במפעל בארה"ב מתכננת החברה אגף חדש של המועדון, וכן גם הקמתם של מועדונים דומים בחלקים אחרים של הארץ. קאטאלוג מצוייר של מועדון נוה אביב מצוי בכל משרדי "ראסקו" ובמשרד הראשי 250 רחוב 57 מערבה ניו יורק 19, נ. י.

פרס שמחה ומלכה זאלצמאן לעידוד חקר הלשון העברית לשנת תשכ"ד

האקדמיה ללשון העברית תזכה בפרס זאלצמאן לשנת תשכ"ד — בסך 3,000 ל"י — את הטוב במחקרים שייכתבו על הנושא: "היסודות הארמיים בלשון הספרות העברית ממגדלי מוכר ספרים עד קום המדינה — תולדות וכיוונים".

מחקר, המוגש לפרס, לא יהא פחות משני גיליונות דפוס של 24,000 סימני דפוס בכל גיליון. המחקרים יוגשו בכתב מכונה וב-4 עותקים. על גוף החיבור לא יציין המחבר את שמו, אלא פסוק או מימרה וכיו"ב, ויצרף מעטפה סגורה, ובה הפסוק או המימרה ועל ידם שם המחבר ומענו. כל דבר אחר, העשוי לגלות את שם המחבר, המחקר, פוסלו מהתחרות.

המשתתפים בתחרות מתבקשים לשלוח את מחקרים אל האקדמיה ללשון העברית, ת"ד 1033, ירושלים, לא יאוחר מיום א' במנחם אב תשכ"ד (1964).

אפשר לקבל את הנוסח המלא של תקנון הפרס מלשכות האקדמיה ללשון העברית בירושלים ובתל-אביב.

לביוגראפיה של ד"ר ישראל קאנוביץ

אנחנו מבקשים חומר לתולדות חייו של ד"ר ישראל קאנוביץ, החוקר והמתרגם הידוע, מנהל הת"ת של דאון טאון. גודה לכל אחד שימצא זכרונות, מכתבים, חומר חינוכי וכל פרט השייך למנות. נא להתקשר עם ד"ר ש. יהושע קוהן, 715 שדרת בלוויו, טריגטון 8, ניו-ג'רסי.

הגליל הציוני דברוקליין

של ההסתדרות הציונית באמריקה

מברך את

מדינת ישראל

לחג העצמאות ה־ט"ו

בכיבושים נוספים בשדה העליה, ההתיישבות ופיתוח הארץ

מי יתן ויכונן השלום לעד!

חיים פליגל, נשיא

שלמה דמשק ז"ל

עם חתימת הגיליון הגיעה אלינו הידיעה המעציבה על
מותו של שלמה דמשק, המספר והמבקר והארם היקר,
ממשתתפי "בצרון". תנצב"ה.
הערכה עליו תופיע בחוברת הבאה.

התנהלה הראשית של אפע"ל (איגוד פועלים לאומיים)

שולחת את ברכתה, ברכת חברים, לתושבי מדינת ישראל ולממשלה
לכבוד השנה הט"ו של מדינת ישראל

ה"פארבאנד" — איגוד הפועלים הלאומיים

ל. פיגאל, מזכיר

מאיר בראון, נשיא

בעל KNIGHT PRINTING CORP. הצליח
להמציא שיטת סידור ניקוד במכונת הלינוטיפ.
שירים בשיטתם החדשה, סודרו ב"בצרון"
וכן ב"ניב" ו"למשפחה" אשר נדפסים בבית
דפוסם.
בגומרם לשכלל את השיטה החדשה, הם
אומרים גם לסדר טעמי המקרא באותה
השיטה.
המצאה זו פותחת אופקים חדשים בסידור
ניקוד במכונת הלינוטיפ.

סידור ניקוד במכונת הלינוטיפ

טודרוס הרשלה, סדר מכונה, מבכירי ובחירי
סדרי המכונה בישראל אשר העמיד תלמידים
רבים במקצוע סידור מכונה כאשר היה
מדריך מטעם משרד העבודה, וכן כשהושאל
עלידי המופים הממשלתי לבית ספר למקצוע
הדפוס "עמל" שעל יד הסתדרות העובדים,
שוהה כעת בארה"ב. בסיועו היעיל של
הרשל קופרשטיין מטובי סדרי המכונה,

מקבלים עבודות: ספרים, עתונים, עבודות מסחריות וכו'
בשפות: עברית, יידיש, אנגלית

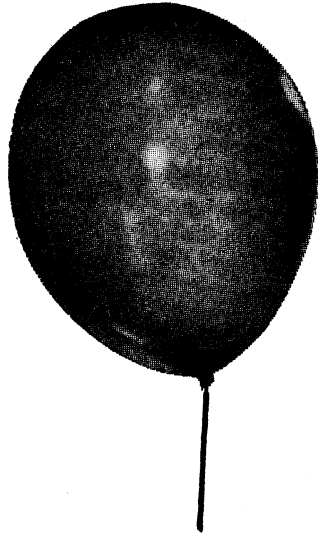
KNIGHT PRINTING CORP.

382 Lafayette St., New York 3, N. Y.

Tel. AL 4-3964

דפוס — יוניון!

Harry Kupferstein, Pres.

המרא אתנו... לכל ארצות אירופה
 ולישראל! תמוס ללא חנייה מניו-יורק או
 שיקאגו או ישיר מסן פראנציסקו דרך
 לונדון או פאריז לפראנקפורט ושם יהא
 לך קשר מטוס-סילון נאות ונוח לתל-
 אביב. מיסה מופלאת בשלוותה וקלר-
 תה... שירות זהיר של לופטהאנזא
 עומד לרשותך. שירות סינאטור
 מפואר במחלקה ראשונה או מחלקת
 חיסכון אדיבה בכל מיסת לופטהאנזא.
 צלצל לסוכן הנסיעות שלך, או לחברת
 לופטהאנזא.

משרדים בערים ראשיות
 של ארצות-הברית וקנדה

השכונה הציונית

של פורסט הילס

שולחת שפע ברכות ואיחולים

למדינת ישראל

לשנת העצמאות הטי"ז

מי יתן והיו הימים הבאים

ימי שלום ובנין, פיתוח

והתבצרות!

שמואל ד. סאול, נשיא

רוברט א. האלפרין, גזבר

ברכת שלום, בנין וקיבוץ גלויות למדינת ישראל — לחג העצמאות הטי"ו

השכונה הציונית

של וורטשסטר

מ א ס ס

מאחלת

למדינת ישראל

שנות מנוחה ושלווה, התפתחות
והרווחה

הרב יוסף קליין
נשיא

השופט יוסף גולדברג
נשיא כבוד

ש. מ. גליק
גזכר

השכונה הציונית

של מנהטן ביטש

ברוקלין, נ. י.

מברכת את

מדינת ישראל

לחג העצמאות הטי"ו

בברכות שלום ובטחון, וביצור כלכלי,

תרבותי ומדיני

יצחק פינקל, נשיא

המועדון הציוני

של מאנהטן

(שכונה מס' 4)

מברך את

מדינת ישראל

לחג עצמאותה הטי"ו
בברכת בטחון ובצרון

סטאנלי הורוואץ, יו"ר ועד הפועל
יוליוס רוסבאך, נשיא
לילה גולד, גזכרית

משפחת חיים דוד סלינה

Howard Salina & Family

מברכים את

מדינת ישראל

ליובלת הטי"ו

השכונה הציונית

של מאנהטן, מספר 7

מברכת את

מדינת ישראל

ליום חגת הגדול בהיכנסה

לשנת הטי"ו לקיומה

תיבנה בנין עדי עדי עדי!

אברהם קליימאן, נשיא

ביהכ"נ של „ישראל הצעיר“

בורו-פארק

1340 רחוב 50, ברוקלין, נ. י.

ד"ר שמואל ק. מירסקי, רב

היכל בית שלום

רוזלין ראוד על יד נורטרן סטייט פרקווי
רוזלין הייטס, ל. א.

לואיס ב. רוזניק, נשיא
אריה פ. חיימס, רב

היכל טרימונט

בית הכנסת „שערי רחמים“
הרב ד"ר משה יהושע בלום

המכון העברי של וייט פליינס

ווייט פליינס, נ. י.

הרב משה גראויד
מר פלאכסקי, נשיא

ישיבה ומתיבתא תורת חיים

631 שדרות בלמונט, ברוקלין, נ. י.
הרב יצחק שמידמאן, מנהל

הרב דוד הולאנדר

המרכז היהודי של מאונט אידן, ברונקס
מכרך את מדינת ישראל

Greetings & Best Wishes to

Dr. ABBA HILLEL SILVER

MENDEL MILKOV, Chicago

Mr. & Mrs. CHAS. WOLF, N. Y. C.

THE MANHATTAN
GENERAL HOSPITAL
Second Avenue at 17th St.
New York City

Extends Greetings to the House
Of Israel Everywhere

קהילה היהודית של ווירוגה

56 שדרות גרוב, ווירוגה, נ. ג.

אלתר קריגל, רב
שרמן קוניג, נשיא

קהלת „שערי צדק“

רחוב איסט בארקליי, היקסוויל, ל. א.

אליהו ד. סקייסט, רב
יוסף פטוואר, נשיא

ברכה למדינת ישראל לט"ו שנות עצמאותה
ואיחולינו הטובים למנהיג הרוחני שלנו
הרב ד"ר יחיאל מיכל כ"ץ שליט"א
ר"מ בישיבת רי"א לרגל הכרתו בתואר
„דוקטור לספרות עברית“ מאת ישיבה-
אוניברסיטה.

קהילת פתח תקווה,

5 מזרחה, רחוב 171, ברונקס, נ. י.

ברכת מזל טוב לט"ו שנות עצמאות ישראל

הרב בן דוד הלוי לווין ורעייתו

ברכת כל טוב למדינה ישראל ביום חגה
תוסוף ללכת מחיל אל חיל
ק"ק בני ישראל דאלמונט
דרך אלמונט ושדרת בייליס, אלמונט, ל. א.
א. מ. פוקובין, רב
ה. יום, נשיא

מיטב הברכות למדינת ישראל,

לשנת ה"ו לעצמאותה
כנסת ישראל של סי גייט

סי גייט ושדרת נאוטילוס
עזרא גלמן, רב
איזידור גראולריך, נשיא

בית התלמוד תורה דמורד העיר
מברך את מדינת ישראל

בעליה, פריחה ושגשוג
מקם שטרן, נשיא
הרב אליעזר סילברמאן, מנהל

ברכת שלום, בנות וקבוץ גלויות למדינת ישראל — להג העצמאות הט"ו
SALUTE TO ISRAEL ON ITS FIFTEENTH ANNIVERSARY

Temple Emanuel of East Meadow, L. I. Rabbi Louis Satlow	Rabbi & Mrs. J. Wendroff Queens Jewish Center Queen Village, N. Y.	Young Israel of Mosholu Pkway, Rabbi Z. Charlop
Temple Emanu-El of Lynbrook Rabbi Harold I. Saperstein	Rabbi Jos. H. Wise Whitestone Hebrew Center	Young Israel of New Hyde Park, Rabbi Meyer Bilitzky
Temple Israel Community Center Cliff Side Park, N. J.	Woodside Jewish Center, L. I. Rabbi & Mrs. D. I. Bergstein	Young Israel of Ocean Pkway Rabbi Herbert W. Bomzer
Temple Israel of Jamaica Rabbi Albert G. Silverman	Rabbi Benj. B. Wykansky Staten Island, N. Y.	Young Israel of Sunnyside Rabbi Chaim J. Meskin
Rabbi Morris M. Tosk Temple Beth Am Bayone, N. J.	Young Israel of Bx. Gardens Rabbi Solomon I. Berl	Jewish Com. Center of Teaneck, N. J. 70 Sterling Place Rabbi Judah I. Washer Pres. Archie Strull
Rabbi & Mrs. Solomon Weinberger, Passaic, N. J.	Young Israel of Brooklyn Rabbi Bernard Weinberger	Cong. Sons of Jacob 37 Clove Ave. Haverstraw, N. Y. Rabbi Moshe Kranzler
Dr. Joseph I. Weiss Rabbi Neponsit, L. I.	Young Israel of Coney Island Rabbi Hershel Kurzrock	Congregation Etz Chaim Hewlett E. Rockaway Jewish Center
Rabbi & Mrs. Louis Weller Newark, N. J.	Young Israel of Forest Hills Rabbi Marvin Luban	Dr. Morris Goldberg, Rabbi Pres. Forest T. Weisburst
Rabbi & Mrs. Louis Weller Newark, N. J.	Young Israel of Jackson Hts. Rabbi Y. Pollak	
	Young Israel of Kew Garden Hills Rabbi Fabian Schonfeld	
	Young Israel of Kingsbridge Rabbi & Mrs. Jacob Adler	

מנחם כהן זכ"ב
 מגישים את ברכותיהם
למדינת ישראל
 על סף יום העצמאות הט"ו
 נזכה לחוג את חגייה עוד רבות בשנים!
 יחודה קושנר זכ"ב

שפע ברכות
למדינת ישראל
 לשנת העצמאות הט"ו
 תשמש נא מכורתנו מבצר-עוז לעמנו
 ולרוחנו לעולמי עד!
 יחודה קושנר זכ"ב

מיטב הברכות
למדינת ישראל
 להג עצמאותה הט"ו
 ינוו השלום והאושר בארץ כל הימים!
 יעקב חופמאן ורעיתו

איחולינו הטובים
למדינת ישראל
 לזכר אבינו ז"ל
 יצחק רובין, רעיתו ומשפחתו

**Use the Pleasant
 Laxative**

Ex-Lax is the laxative you enjoy taking. Tastes like delicious chocolate, and gives thorough relief gently and comfortably. Ex-Lax is America's biggest selling laxative—used for over 50 years.

Buy the Economy 89c size
 Save as much as 55c
 Also available in 39c and 18c sizes
 When Nature "forgets"... remember

EX-LAX
 THE CHOCOLATED LAXATIVE

SALUTE TO ISRAEL ON ITS FIFTEENTH ANNIVERSARY

Cong. Beth Torah
Orange, N. J.

Cong. Bnai Israel Bklyn
Rabbi Meir S. Ostrinsky

Cong. Bnai Israel
Rabbi Stanley Bramnick
Fair Lawn, N. J.

Cong. B'nai Israel
Freeport, L. I.

Cong. Emunath Israel
Rabbi Myer Leiffer

Cong. Etz Chaim of Flatbush
Rabbi Isidore Fine

Cong. Ohab Zedek
Yonkers, N. Y.

Cong. Pri-Eitz Chaim, Bklyn
Rabbi Seymour Turk

Cong. Shaare Hatikvah, N. Y.
Dr. Abraham D. Krauss, Rabbi

Cong. Tifereth Israel of
Mapleton Park
Dr. Kurt Klappholz, Rabbi
Darchei-Zedek Jewish Com.
Center
Rabbi E. Michael Scholar
Rabbi Israel S. Dresner
Springfield, N. J.

East Nassau Hebrew Cong.
Rabbi Morris Appleman
Rabbi Julius Eidenbaum
Newark, N. J.

Elmhurst Jewish Center
Rabbi Nathan Bamberger

Rabbi & Mrs. Samuel Epstein
Scotch Plains, N. J.

Rabbi Abraham Feldbin
Shelter Rock Jewish
Comm. Center, L. I.

Rabbi Seymour Fenichel
Brooklyn, N. Y.

First Hebrew Cong. Peekskill
Rabbi Immanuel Lubliner

Forest Park Jewish Center, L.I.
Rabbi Yitzchak A. Sladowsky

Rabbi Louis Frishman
Spring Valley, N. Y.

Garment Center Cong.
461-7 Ave. N. Y.

Glenwood Jewish Center
Rabbi S. E. Drillman

Rabbi Emanuel Green
Syosset, L. I.

Rabbi Israel Goldblum
E. Orange, N. J.

Rabbi & Mrs. H. E.
Grossman
Levittown, N. Y.

Compliments of
Hackensack Hebrew
Institute

Rabbi Abraham M. Heller
Brooklyn, N. Y.

Jericho Jewish Center
Rabbi Stanley Steinhart

Jewish Center of Bay Shore
Rabbi Israel Jacobs

Jewish Center Bayside
Hills, Bayside

Jewish Center of
Bayside Oaks
Rabbi Joshua Hertzberg

Jewish Center of
Pompton, Lakes, L. I.
Rabbi Bernard Schecter

Jewish Center of
Wakefield & Edenwald
Rabbi Dr. Benj. Helfgott

Jewish Community Center
of Fort Lee
Rabbi Solomon Rothstein

Jewish Community
Center of Spring Valley
Rabbi Seymour Friedman

Judea Center Synagogue
Dr. Meir Feldman, Rabbi
Rabbi Charles Kahane
Brooklyn, N. Y.

Kew Gardens Anshe
Sholom Jewish Center
Dr. Salomon Faber, Rabbi
Rabbi Morton M. Kantor
Bay Shore, L. I.

Kingsbridge Heights
Jewish Center
Rabbi Israel Miller
Rabbi Abraham Krantz
Cong. Sons of Israel

Rabbi & Mrs. Marcus-Kramer
Staten Island, N. Y.

Lake Hiawatha Jewish Center
Rabbi Abraham Zdanowitz

Rabbi Reuben R. Levine
Springfield, N. J.

Little Synagogue, N. Y.
Rabbi Jos. Gelberman

Manhattan Beach Jewish
Center
Rabbi Dr. Jos. Singer

Marine Park Jewish Center
Rabbi Abraham R. Besdin

Dr. Israel R. Margolies, Rabbi
Beth Am, The Peoples Temple

Rabbi Burton Mehler
Bronx, N. Y.

Rabbi Ronald Millstein
Laurelton, L. I.

New Milford Jewish Comm.
Center
Rabbi Harold R. Halpern

Cong. Rodeph Sholom
Rabbi Louis I. Newman

Rabbi Jacob Novogrodsky
Cong. Beth Jacob of Astoria

Nassau Community Temple
West Hempstead, L. I.

Ocean View Jewish Center
Rabbi Irving Filler

Pelham Parkway Jewish
Center
Babbi Benjamin I. Brilliant

Rabbi & Mrs. Kenneth D.
Poplack, Bethpage, L. I.

Progressive Synagogue
Brooklyn, N. Y.

Prospect Park Jewish Center
153 Ocean Ave. Bklyn

Queensboro Hill Jewish Center
Rabbi Albert Thaler

Rahway Hebrew Cong., N. J.
Rabbi Samuel Sperling

Remsen Heights Jewish Center
Rabbi Bernard Schwartz

Rockwood Park Jewish Center
Howard Beach, L. I.

Greetings from
Mr. & Mrs. Herbert Rosner
719 Ave. U, Bklyn

Dr. Hyman J. Routtenberg,
Rabbi
Nanuet Hebrew Center
Rabbi Herman W. Saville
Bronx, N. Y.

Dr. Max Schenk, Rabbi
Cong. Shaare Zedek, Bklyn
Rabbi Shai Shacknai
Wayne, N. J.

Seaview Jewish Center, Bklyn
Rabbi Norman J. Strizover

Rabbi Ephraim Shimoff
Cong. Beth El of Astoria

South Baldwin Jewish Center
Baldwin, L. I.

Rabbi & Mrs. Jos. Speiser
Port Chester, N. Y.

Talmud Torah Tifereth Israel
of W. Flatbush
Rabbi Jacob D. Lieff

Temple Beth El of North
Bergen
Rabbi Sidney Nissenbaum

Temple Beth El, Paterson
Rabbi Reuben Kaufman

Temple Bnai Israel
Irvington N. J.
Rabbi B. H. Englander

Temple Bnai Israel
Nutley N. J.
Rabbi Hyman Danzig

Temple Emanuel of
Boro Park
Rabbi Baruch Silverstein

Temple Emanu-El of
Canarsie
Rabbi Israel Lowenheim

Temple Sholom Religious School
 263-10 Union Turnpike
 Floral Park, L. I.
 Dr. S. Teitelbaum Rabbi

Temple Sholom
 300 E. Putnam Ave.
 Greenwich, Conn.
 Rabbi M. Davidowitz
 Pres. Nathan Kletz

Temple Sholom
 385 Rowland Ave.
 River Edge N. J.
 Rabbi Jos. Rudavsky
 Pres. Bertram Edelman

Temple Sholom
 Plumtree Drive &
 Brookside Crt.
 Westbury, L. I.
 Rabbi M. Aranov
 Pres. J. S. Feuer

Temple Shomrei Emanah
 67 Park St.
 Montclair, N. J.
 Rabbi Dr. J. Schnitzer
 Pres. Dr. M. Lowenthal

Temple Sinai
 425 Roslyn Rd.
 Roslyn Hts., L. I.
 Rabbi Alvan R. Rubin
 Pres. Norman J. Weisman

Temple Sinai
 Lakeside Drive
 Stamford, Conn.
 Rabbi Samuel M. Silver
 Board of Directors

**TEMPLE SINAI
 of Bergen County**
 1 Eagle St., Tenafly, N. J.
 Rabbi Irwin Blank
 Pres. Milton Prigoff

Temple Sinai
 Arlington Ave. & Bradford
 Brooklyn, N. Y.
 Rabbi Ralph Silverstein
 Pres. A. Fredrick Meyerson

Temple Zion
 62 Maryland Avenue
 Long Beach, L. I.
 Rabbi Samuel Horowitz
 Pres. Jerome C. Fox

Union Reform Temple
 475 N. Brookside Ave.
 Freeport, L. I.
 Rabbi Bernard Zlotowitz
 Pres. Arthur Dixon

United Sephardim
 of Brooklyn
 699 Williams Avenue
 Rabbi Abraham Morhaim
 Pres. Louis N. Cohen

Utopia Jewish Center
 64-41 Utopia Pkway
 Flushing, L. I.
 Rabbi Zelig S. Chinitz
 Pres. Sam Solomon

**Van Cortland
 Jewish Center**
 3997 Gouverneur Ave.
 Bronx, N. Y.
 Rabbi Jacob Soden
 Pres. Samuel Grossman

**Washington Heights
 Congregation**
 500 West 161 St. New York
 Rabbi I. N. Weinberg
 Julius Hirsch, Pres.

**Westbury
 Hebrew Congregation**
 275 Ellison Avenue
 Westbury L. I.
 Rabbi Melvin Kieffer
 Pres. Leonard Schwartz

**Westchester
 Jewish Center**
 Rockland & Palmer Ave.
 Mamaroneck, N. Y.
 Rabbi Irving Koslowe
 Pres. Gordon V. Lyons

Young Israel of Ave. U
 2119 Homecrest Ave.
 Brooklyn, N. Y.
 Rabbi Zev C. Minkovitz
 Pres. Stanley Schildkraut

Young Israel of Flatbush
 1012 Avenue I
 Brooklyn, N. Y.
 Rabbi Solomon J. Sharfman
 Pres. Herman Rosenbaum

**Young Israel of
 Concourse**
 Grand Concourse & 165 St.
 Bronx, N. Y.
 Rabbi Max Hoch
 Pres. Jerry Rothman

Young Israel of E. Pkway
 935 Eastern Parkway
 Brooklyn, N. Y.
 Rabbi Harold Kanatopsky
 Pres. Jos. Robinson

**Young Israel
 of Hillcrest**
 169-07 Jewel Avenue
 Flushing, L. I.
 Rabbi Sholem B. Kowalsky
 Pres. Raphael F. Caplan

**Young Israel
 of Windsor Park**
 67-45 215 St., Bayside, L. I.
 Rabbi Louis Bernstein
 Pres. Melvin Metzger

Rabbi Isidor A. Aaron
 Brooklyn, N. Y.

Ave. O Jewish Center
 Rabbi Philip H. Singer

Ave. Z Jewish Comm. Center
 Dr. Jack Tauber, Rabbi

Baldwin Jewish Center
 L. I.

Bergenfeld-Dumont
 Jewish Center, N. Y.
 Rabbi Jerome H. Blass

Rabbi Morrison David Bial
 Summitt, N. J.

Bnai Israel Jewish Center
 of East Flatbush, Bklyn
 Dr. Noah Rosenbloom, Rabbi
 Rabbi & Mrs. Alvin Boboroff
 Jewish Center of Island Pk.

Bound Brook Jewish Center,
 N. J.
 Rabbi & Mrs. H. H. Horowitz

Briarwood Jewish Center, L. I.
 Rabbi J. Melber

Clifton Jewish Center
 Clifton, N. J.

Concourse Center of Israel
 Rabbi Morris Berman

Cong. Ahavath Israel &
 Talmud Torah of E. Midwood
 Dr. Bernard L. Berzon, Rabbi

Cong. Ahavath Torah
 The Englewood Synagogue
 Rabbi Isaac Swift

Cong. Beth Israel of Bklyn
 Rabbi & Mrs. Jos. Levinson

Cong. Beth Sholom
 W. Englewood, N. J.

ברכת שלום, בנני וקיבוץ גלויות למדינת ישראל — לחג העצמאות ה'מ"ו
SALUTE TO ISRAEL ON ITS FIFTEENTH ANNIVERSARY

Temple Beth Sholom
 171-39 No. Blvd.
 Flushing, L. I.
 Rabbi Herschel Levin
 Pres. Frank S. Greene

Temple Beth Sholom
 Green Street
 Haddon Heights, N. J.
 Rabbi Albert L. Lewis
 Pres. Edward Schifreen

Temple B'nai Abraham
 621 Clinton Ave.
 Newark, N. J.
 Rabbi Dr. Joachim Prinz
 Leo Brody, Pres.

Dr. & Mrs.
M. Routtenberg
Temple B'nai Sholom
 100 Hempstead Ave.
 Rockville Center, L. I.

Temple B'nai Zion
 430 Franklin Street
 Bloomfield, N. J.
 Rabbi Sheldon Thall
 Julius Krulewitz, Pres.

Temple Emanuel
 150 Hicks Lane
 Great Neck, L. I.
 Rabbi Walter H. Plaut
 Dr. Jack Pearl, Pres.

Temple Emanu-El
 OF LONG BEACH
 455 Neptune Blvd.
 Long Beach, L. I.
 Rabbi Bernard Kligfeld
 Pres. Milton Neuman

Temple Emanu-El
 1701 Washington Ave.
 Miami Beach, Fla.
 Dr. Irving Lehrman, Rabbi

Temple Emanuel
 Bway & E. 33rd St.
 Paterson, N. J.
 Rabbi David H. Panitz
 Pres. Jack Stark

Temple Emanu-El
 147 Tenafly Road
 Englewood, N. J.
 Rabbi Arthur Hertzberg
 H. Liebergall, Pres.

Temple Emanu-El
 264 W. Northfield Road
 Livingston, N. J.
 Rabbi Herbert H. Rose
 Pres. Peter Cooper

Temple Emanuel
 3315 Hillside Avenue
 New Hyde Park, L. I.
 Rabbi Dr. Andrew J. Robins
 Pres. Harry Beber

Temple Emeth
 Bergen Co. Reform Temple
 1666 Windsor Road
 West Englewood, N. J.
 Rabbi Louis J. Sigel
 Pres. Robert Oksner

Temple
Gates of Prayer
 38-20 Parson's Blvd.
 Flushing, L. I.
 Rabbi Samuel Shafner
 Pres. Dr. Harry Schneider

Temple Gates of Zion
 322 N. Corona Ave.
 Valley Stream, L. I.
 Rabbi Simon Resnikoff
 Pres. Mac Dolich

Temple Isaiah
 75-24 Grand Central Pkwy
 Forest Hills, N. Y.
 Rabbi Jacob Polish
 David C. White, Pres.

Temple Israel
 Rabbi Mordecai Waxman
 108 Old Mill Road
 Great Neck, L. I.

Temple Israel Center
 280 Old Mamaroneck Road
 White Plains, N. Y.
 Rabbi Max Gelb
 Pres. Harry Dean

Temple Israel
of Hollywood
 Dr. Max Nussbaum, Rabbi
 William Kramer, Rabbi

TEMPLE ISRAEL
OF LAWRENCE
 140 CENTRAL AVENUE
 LAWRENCE, L. I.

Rabbi JOEL Y. ZION
 Pres. MILLARD COHEN

Temple Israel
 456 Webster Avenue
 1000 Pinebrook Blvd.
 New Rochelle, N. Y.
 Rabbi Jacob K. Shankman
 Rabbi Charles A. Annes
 Pres. J. M. Eppinger

Temple Israel of
Northern Westchester
 Croton-on-Hudson, N. Y.
 M. A. Robinson, Rabbi
 Dr. Henry Myer, Pres.

Temple Israel of
Jewish Comm. Center
 475 Grove St., Ridgewood, N. J.
 Rabbi Matthew Kanig
 Pres. Jos. Rubin

Temple Israel of the
Oranges & Maplewood
 432 Scotland Road
 South Orange, N. J.
 Rabbi Herbert Weiner
 Pres. Bertram P. Ames

Temple Israel of
Union, N. J.
 Rabbi David Freidberg
 Out-going Pres. Sheldon
 Goldner
 Inc. Pres. Abe Cohen

Best Wishes: Religious School
Temple Judea of
Manhasset, L. I.
 Rabbi Eugene J. Lipsey

Temple Menorah
 936 Broad St.
 Bloomfield, N. J.
 Rabbi Nathan H. Fish
 Lester Newman, Pres.

Temple Menorah
 250-04 Northern Blvd.
 Little Neck L. I.
 Rabbi Bernard Honan
 Pres. Edward L. Slater

Temple North Country
Reform
 Glen Cove, L. I.
 Rabbi A. M. Winters
 Pres. Sidney Rothstein

Temple Sharey Tefilo
 57 Prospect Street
 East Orange, N. J.
 Rabbi Avraham Soltes
 Pres. Julius Fielo

Temple Share Zion
 2030 Ocean Parkway
 Brooklyn 30, N. Y.
 Rabbi Dr. Abraham B. Hecht
 Pres. Mordecai Labaton

Temple Sholom
 Cedar Grove, N. J.
 Rabbi Harold Spivack
 Pres. R. F. Caplan

ברכת שלום, בנין וקיבוץ גלויות למדינת ישראל — להג העצמאות ה־15
SALUTE TO ISRAEL ON ITS FIFTEENTH ANNIVERSARY

154

Rosedale

Jewish Center

247-11 Frances Lewis Blvd.
 Rosedale, L. I.
 Rabbi Ervin Birnbaum
 Pres. Jules Granat

Jacob H. Schiff Center

2510 Valentine Ave., Bx.
 Rabbi Samuel Penner
 Pres. Harry H. Durer

Sephardic Cong.

Long Beach

700 E. Park Avenue
 Long Beach, L. I.
 Rabbi Asher Abbitan
 Pres. Sam Gorman

Sephardic

Jewish Center

122 E. 169 St., Bronx
 Rabbi Asher Murciano
 Pres. Henry J. Perahia

The Sephardic Temple

Brand Blvd. Cedarhurst, L. I.
 Rabbi Arnold B. Marans
 Pres. Irving L. Rousso

**Society for the
 Advancement of
 Judaism**

15 West 86 St., N. Y.
 Rabbi Alan W. Miller
 Chm. Bd. Sidney Musher

South Side Hebrew Cong.

7359 S. Chappel Ave.
 Chicago, Illinois

South Side Jewish Center

1000 Rosedale Rd.
 Valley Stream, L. I.
 Rabbi Jacob H. Hack
 Pres. Daniel Chanes

The Suburban Temple

2900 Jerusalem Ave.
 Wantagh, L. I.
 Rabbi Dr. R. A. Raab
 Pres. Bernard Wollin

Temple

Adath Yeshurun

601 S. Crouse Ave.
 Syracuse, N. Y.
 Rabbi Irwin I. Hyman
 Pres. Asher S. Markson

Temple Ahavath Achim

121-139 Academy St.
 Belleville, N. J.
 Rabbi Victor Cohen
 Pres. David Robbins

Temple Ahavat Sholom

OF FLATBUSH

Ave. H. at E. 16 St., Bklyn
 Rabbi Dr. A. Alan Steinbach
 Outg. Pres. Harry M. Wein-
 berger; Inc. Pres. Hyman W.
 Kottick

Temple Anshe Chesed

824 West End Ave.
 New York City
 Pres. Jack Ballinger

Temple Beth Abraham

25 Leroy Ave.
 Tarrytown, N. Y.
 Rabbi Paul R. Siegel
 Pres. Norman B. Matthews

Temple Beth El

338 Walnut Avenue
 Cranford, N. J.
 Rabbi Sidney D. Shanken
 Pres. Morton Gershamm

Temple Beth El

1271 Clinton Pl.
 Elizabeth, N. J.
 Rabbi Milton G. Miller
 Pres. Ionel Kahn

Temple Beth El

5 Old Mill Road
 Great Neck, L. I.
 Rabbi Jacob P. Rudin
 Assoc. Rabbi J. K. Davidson
 Pres. Gilbert Tilles

Temple Beth El

660 Park Avenue
 Huntington, L. I.
 Rabbi Maurice H. Schatz
 Pres. Adrian Greenwald

Temple Beth El

71 Bentley Avenue
 Jersey City, N. J.
 Rabbi Samuel A. Berman
 Pres. Joseph Silberberg

Temple Beth El

45 Oak Street
 Patchogue, L. I.
 Rabbi Dr. Baruch B. Katz
 Pres. Frank Greenfield

Temple Beth El

88 E. Main St.
 Port Jervis, N. Y.
 Rabbi Stanley Herman
 Pres. David Goldman

Temple Beth El

139 Winston Rd. So.
 Rochester, N. Y.

Temple Beth El

of NORTHERN VALLEY

Closter, N. J.
 Rabbi Dr. L. S. Kravitz
 Pres. Sidney Wiener

Temple Beth El

Lindell Blvd. & Walnut St.
 Long Beach, L. I.
 Rabbi Ephraim S. Kolatch
 Pres. Emanuel Storm

Temple Beth El

of MANHATTAN BEACH
 111 West End Ave., Bklyn
 Rabbi Louis M. Lederman
 Pres. Bernard Christenfeld

Temple Beth El

1373 Bellmore Road
 North Bellmore, L. I.
 Rabbi Nathan Rosenbaum
 Pres. Paul Soroka

Temple Beth El

of Northern Westchester
 Chappaqua, N. Y.
 Rabbi Murray Saltzman
 Pres. John Bergman

Temple Beth El

South Jackson St.
 Spring Valley, N. Y.
 Rabbi Louis Frishman
 Howard Schurr, Pres.

Temple Beth Elohim

Mid-Island Reform Temple
 926 Round Swamp Road
 Plainview, L. I.,
 Rabbi Louis Stein
 Pres. Irving Forem

**Temple Beth Emeth of
 Flatbush**

83 Marlborough Rd. Bklyn
 Rabbi Samuel D. Soskin
 Pres. Bernard Barr

Temple Beth Miriam

Eberon, N. J.
 Dr. A. H. Lefkowitz, Rabbi

Temple Beth Shalom

Jewish Center of the
 Mahopacs
 Rabbi Herbert Freed
 Pres. Sol Kroll

Temple Beth Shalom

Livingston Jewish Center
 193 E. Mt. Pleasant Ave.
 Livingston, N. J.
 Rabbi Samuel L. Cohen
 Pres. L. L. Linkov,

ברכת שלום, בנין וקיבוץ גלויות למדינת ישראל — לחג העצמאות ה־15
SALUTE TO ISRAEL ON ITS FIFTEENTH ANNIVERSARY

Kew Garden Syn.

Adath Yeshurun
82-17 Lefferts Blvd.
Rabbi Dr. Gershon Appel
Pres. Jacques Schwalbe
Rev. David Hirsch

Kneses Israel of Sea Gate
Sea Gate Ave. & Nautilus
Brooklyn, N. Y.

Rabbi Ezra Gellman
Pres. Isadore Graulich

Klissena Jewish Center

43-43 Bowne St., Flushing
Rabbi Abraham Kupchik
Pres. Abraham Spiegel

Laurelton

Jewish Center
228-02 137 Ave., Laurelton
Rabbi Howard Singer
Pres. Milton Patein

Larchmont Temple

73 Larchmont Ave.
Rabbi Morris N. Kertzer
Pres. R. W. Ehrenberg

Lincoln Park Jewish Center

311 Central Park Ave.
Yonkers, N. Y.
Rabbi S. W. Sternstein
Pres. Gilbert Rabin

**Lindenhurst Hebrew
Congregation**

Lindenhurst, L. I.
Rabbi Joshua Sodden
Pres. Reuben Edelman

Madison Jewish Center

2989 Nostrand Ave., Bklyn
Rabbi J. Lindenberg
Pres. Wallace Prince

Malverne Jewish Center

1 Norwood Avenue
Malverne, L. I.
Rabbi Samuel Chiel
Jacob Furman, Pres.

**Marathon Jewish
Community Center**

245-37 60 Avenue
Douglasson, L. I.
Rabbi Henry Dicker
Pres. Irving Schraeder

**Massapequa Jewish
Center**

Jerusalem at Central Ave.
Massapequa, L. I.
Rabbi Dr. H. I. Krantzler
Pres. Mervin Zwerling

Merrick Jewish Center

225 Fox Bldg., Merrick L. I.
Rabbi Solomon N. Lipman
Pres. Saul Bickel

**Metropolitan
Synagogue**

40 East 35 Et., N. Y. C.
Rabbi Judah Cahn
Cantor Norman Atkins

**Midchester
Jewish Center**

236 Grandvie Avenue
Yonkers, N. Y.
Rabbi Harry Bolensky
Pres. Bernard Weissman

**Midway Jewish
Community Center**

330 So. Oyster Bay
Syosset, L. I.
Rabbi B. A. Rubenstein
Pres. Victor Karpf

Millinery Center Syn.

1025 Ave. of the Americas
New York City
Rabbi A. J. Burnstein
Pres. Moe Brillstein

Mosholu Jewish Center

3044 Hull Ave.
Bronx, N. Y.
Rabbi Herschel Schachter

Mt. Neboh Congregation

130 W. 79 St. New York
Rabbi R. Schenkerman
Ch. Bd. of Trustees:
Maurice Rabbino

Nanuet Hebrew Center

34 S. Middletown Rd.
Nanuet, N. Y.
Rabbi Dr. H. J. Routtenberg

**New Hyde Park
Jewish Comm. Center**

New Hyde Park, L. I.
Rabbi David Mosseson
Pres. Reuben Fried

**Rabbi P. L. Lipis
North Suburban Syn.**

1175 Sheridan Road
Highland Park, Ill

Oakland Jewish Center

61-35 220 St., Bayside, L. I.
Rabbi Irwin Isaacson
Sidney Rothenberg Pres.

Ocean Ave. Synagogue

1721 Ave. J. Brooklyn, N. Y.
Rabbi Simon Winograd

**Ocean Parkway
Jewish Center**

550 Ocean Pkway, Bklyn
Rabbi Norman Pauker
Pres. Abraham Ainbinder
Ch. of Bd. B. Meyerson

Oceanside Jewish Center

2860 Brower Ave.
Oceanside, L. I.
Rabbi Elihu Kasten
Cantor Jos. Goldman
Pres. Edwin Brodsky

Ozone Park

Jewish Center
107-17 89 St., Ozone Pk.
Rabbi Samuel Landa
Pres. Harold Elbaum

Plainview

Jewish Center
95 Floral Drive
Plainview, L. I.
Rabbi Julius Goldberg
Pres. Nathaniel Gole

**Reform Jewish Cong.
on Merrick, L. I.**

Merrick & Kirkwood Ave.
Rabbi Sanford E. Saperstein
Princ. Milton Greenberg
Pres. Bernard Morris

**THE RELIGIOUS SCHOOL
REFORM TEMPLE**

of Fairlawn, N. J.
10-10 Plaza Road
Rabbi Selig Salkowitz

Rego Pk. Jewish Center

97-30 Queens Blvd.
Rego Park, L. I.
Rabbi Josiah Derby
Pres. Irving Frankel

Riverdale

Jewish Center
3700 Independence Ave.
Riverdale, N. Y.
Rabbi Jacob M. Sable
Pres. Peter H. Brandt

Riverdale Temple

W. 246 St. & Independence
Riverdale, N. Y.
Rabbi Chas. E. Shulman
Pres. Leo Block

Roosevelt Jewish Center

55 Mansfield Ave.
Roosevelt, L. I.
Rabbi Harry Z. Schectman
Pres. Abraham Schwartz

Fairlawn Jewish Center
 RELIGIOUS SCHOOL
 Fairlawn, N. J.
 Rabbi Simon Glustrom
 Princ. Henry Ascher
 Pres. Hy Levine

Rabbi A. M. Feinerman
Temple Emanuel
 Bayonne, N. J.

Fifth Ave. Synagogue
 5 East 62nd St., N. Y. C.
 Rabbi Immanuel Jakobovitz

Flatbush Park
Jewish Center
 Rabbi David S. Halpern
 Pres. Mens Club, Erwin Gold-
 man. Mrs. PEARL BLOOM

Flushing Jewish Center
 No. Blvd. & 171st St.
 Flushing, L. I.
 Rabbi Paul L. Hait
 Pres. Edward I. Seligman

Forest Hills Jewish
Center

106-06 Queens Blvd.
 Forest Hills, N. Y.
 Rabbi Ben Zion Bokser
 Pres. Solomon Heiferman

Free Syn. of Flushing
 136 Sanford Avenue
 Flushing, L. I.

Rabbi Chas. G. Agin
 Pres. Dr. Sidney Schwartz

Free Synagogue
of Westchester

500 N. Columbus Ave.
 Mt. Vernon, N. Y.
 Rabbi Leon Jick
 Pres. Samuel Berschad

Fresh Meadows Jewish
Center

58-45 193 St., Flushing, L. I.
 Pres. Arthur Solomon

Fur Center Synagogue
 154 West 29th St., N. Y. C.
 Rabbi Samuel Blech
 Pres. Harry Metzger

Garden Jewish Center
 2420 Parsons Blvd.
 Flushing, L. I.

Rabbi Martin L. Applbaum
 Pres. Sam Sholinsky

Garden City Jewish Center
 168 Nassau Blvd.
 Garden City, N. Y.
 Rabbi Ralph Kingsley

Genesis Hebrew Center
 Tuckahoe, N. Y.
 Rabbi Ludwig Nadelmann
 Howard Carnow, Pres.

Greenburgh
Hebrew Center

515 Broadway
 Dobbs Ferry, N. Y.
 Rabbi Mordecai L. Brill
 Pres. Joseph Linzer

Gun Hill Jewish Center

3380 Reservoir Oval
 E. Bronx, N. Y.
 Rabbi Isaac K. Sachs
 Pres. Eli Lupatkin

Hebrew Community of
Boro Park

1321-42 St. Brooklyn, N. Y.
 Rabbi Jacob Grossman
 Pres. Bruce Shernoff

Highland Park
Temple & Center

South 3 Avenue
 Highland Park, N. J.
 Rabbi Philip N. Ritholtz
 Pres. Harry Kroll

Hebrew Institute of
University Heights

1835 University Ave., Bx.
 Rabbi Simon G. Kramer

Hillcrest Jewish Center

183-02 Union Turnpike
 Flushing L. I.
 Rabbi I. Mowshowitz
 Morris Diamond, Pres.

Hollis Hill Jewish Center
 210-10 Union Turnpike

Oakland Gardens, L. I.
 Rabbi Max Forman
 Pres. Stanley Schoninger

Inwood Hebrew Cong.

111 Vermilyea Ave.
 New York City
 Rabbi Ascher Yager
 Herman Tucker, Pres.

Inwood Jewish Center

12 Ellwood St., N. Y. C.
 Rabbi Dr. M. E.
 Wohlgernter
 Pres. Wm. Gellis

Israel Center

Hillcrest Manor
 167-11 73 Ave., Flushing
 Rabbi Benjamin I. Teller
 David Fels, Pres.

Jewish Center
Atlantic Beach

Park St. & Oneida Avenue
 Atlantic Beach, L. I.
 Rabbi Sol Roth
 Pres. Harry J. Srulowitz

Jewish Center
of Hyde Park

779 E. 48 St. Brooklyn
 Rabbi Joseph M. Frankel
 Pres. Joseph Tracer

Jewish Center
of Kew Gardens

71-25 Main Street
 Rabbi I. Usher Kirshblum
 Elliot Lipitz, Pres.

Jewish Center
of Mt. Vernon

230 S. Columbus Ave.
 Mount Vernon, N. Y.
 Rabbi Morton L. Gordon
 Pres. Jules Bernstein

Jewish Center
Nachlath Zion

2201 E 23 St. Brooklyn, N. Y.
 Rabbi Irving Ebert
 Pres. Marvin L. Zonis

Jewish Center
of West Orange

300 Pleasant Valley Way
 West Orange, N. J.
 Rabbi Harold Mozeson
 Pres. E. T. Ross

Jewish Center
of Williamsbridge

2910 Barnes Ave., Bronx
 Rabbi Akiba Predmesky
 Pres. Julius Herman

Jewish Comm. Center

711 Dogwood Avenue
 West Hempstead, L. I.
 Rabbi Abraham M. Moseson
 Pres. David Litkovsky

Jewish Comm. Center

252 Soundview Ave.
 White Plains, N. Y.
 Rabbi Dr. L. W. Schwartz
 Pres. Jos. Hofheimer

Jewish Comm. House of
Laurelton-Springfield

Laurelton, L. I.
 Rabbi Reuben Luckens
 Pres. Sol. Kaikow

ברכת שלום, בנץ וקיבוץ גלויות למדינת ישראל — לחג העצמאות ה־15
SALUTE TO ISRAEL ON ITS FIFTEENTH ANNIVERSARY

Congregation B'nai Jeshurun

Nathan Barnett
 Memorial Temple
 152 Derrom Avenue
 Paterson, N. J.

Rabbi Martin Freedman
 Pres. Norman Lappin

Congregation B'nai Jeshurun

Tompkinsville, S. I.
 Rabbi Murray Kohn
 Pres. Louis R. Miller

Cong. Chevrah Thilim**Tifereth Israel**

Irvington, N. J.
 Rabbi David Freedman
 Rabbi Benj. Finkelstein
 Pres. M. Orenberg

**Cong. Eitz Chaim
Anshei Wolosin**

209 Madison St., New York
 Rabbi Nathan Rothstein
 Pres. Irve Rubin

Cong. Emanu-El

261 E. Lincoln Avenue
 Mt. Vernon, N. Y.
 Rabbi Aaron H. Blumenthal
 Pres. Jacob Rosenblatt

**Congregation
Emanuel**

9th Ave. & Walnut St.
 Roselle N. J.
 Rabbi Joseph B. Stern
 Pres. Irving Kotok

Cong. Ezzrath Israel

Actors Temple
 339 West 47 St., N. Y. C.
 Rabbi Moshay P. Mann
 Pres. Jack W. Zucker

Cong. Habonim, Inc.

44 West 66 St., N. Y. C.
 Rabbi Hugo Hahn
 Pres. Eric Norden

Cong. Hope of Israel

841 Walton Ave., Bronx
 Rabbi Howard Kahn
 Pres. Leonard Fastenberg

**Cong. Kesser Torah
of Flatbush**

2310 Cortleyou Road
 Brooklyn, N. Y.
 Rabbi Israel Ben David

Cong. Kneseth Israel

11-06 Namoake Street
 Far Rockaway, L. I.
 Rabbi Ralph Pelcovitz
 Pres. Simon Kaplan

**Cong. Mount Sinai
Anshe Emet**

135 Bennet Ave., N. Y. C.
 Rabbi Murray S. Penkower
 Pres. Joseph Hahn

Cong. of Moses

Rabbi Myron B. Movsky
 2501 Stadium Drive
 Kalamazoo, Mich

Cong. Oheb Shalom

170 Scotland Road,
 South Orange, N. J.
 Rabbi Dr. L. M. Levitsky
 Pres. Theodore Krohn

Cong. Poile Zedek

145 Neilson St.
 New Brunswick, N. J.
 Rabbi Gerald Green
 Pres. Herman Hoddeson

Cong. Ramath Orah

550 W. 110th St., N. Y.
 Dr. H. Serebrenik, Rabbi
 Abe Friedman, Pres.

Cong. Rodoph Sholom

Bridgeport, Conn.
 Dr. Harry Nelson, Rabbi
 David J. Leon, Cantor
 Harry Malin, Educ. Dir.

Cong. Shaare Zedek

212 West 93 St., N. Y. C.
 Rabbi Arthur T. Buch
 Pres. Jack Savitt

Cong. Shaari Torah of Flatbush

305 E. 21 St., Brooklyn
 Rabbi Dr. Joseph Miller
 Pres. Sol Daniel

Cong. Sons of Israel

Broad Ave., & Edsell Blvd.
 Palisades Park, N. J.
 Rabbi Zelig Block
 Pres. Ira Oken

Cong. Sons of Israel

111 Irving Pl., Woodmere, L. I.
 Rabbi Emer. Irving Miller
 Dr. Saul Teplitz, Rabbi

Cong. Sons of Israel

16 Waller Ave., Ossining, N. Y.
 Rabbi Bernard Gelbart
 Pres. Irving Orenstein

Cong. Tifereth Israel

Hill St. & Landing Road
 Glen Cove, L. I.
 Rabbi Joseph Schimelman
 Pres. Mayer Udell

**Conservative Synagogue
of Fifth Avenue**

11 East 11th St., N. Y.
 Rabbi Gilbert M. Epstein
 Pres. Edward Edelstein

**Conservative
Synagogue of Riverdale**

250 St. & Henry Hudson
 Parkway, Riverdale, N. Y.
 Rabbi David W. Silverman
 Pres. Oscar Dane

East End Synagogue

OF LONG BEACH, N. Y.
 Rabbi Amos Miller
 Pres. J. Spencer Abbett

**EAST 55th STREET JEWISH
CENTER**

308 East 55 St. N. Y.
 Rabbi Akiva Chill

EAST MEADOW JEWISH CENTER

1400 Prospect Avenue
 East Meadow, L. I.
 Rabbi Israel Nobel
 Joseph J. Rothstein, Pres.

**East Midwood
Jewish Center**

1625 Ocean Ave., Bklyn
 Rabbi Harry Halpern
 Pres. Arthur Kliegman

**Educational
Jewish Center**

801 Astor Ave., Bronx
 Rabbi Louis A. Steinhorn

East End Temple

398 Second Ave., N. Y. C.
 Rabbi Rav A. Soloff
 Leonard H. Spring, Pres.

Rabbi & Mrs. H. Ehrenkranz

80 Third St.,
 Stamford, Conn.

Elmont Jewish Center

Elmont Rd. & Cerenzia Blvd,
 Elmont, L. I.
 Rabbi Samuel G. Glaser
 Pres. Bob Landy

Elmora Hebrew Center

400 West End Ave.
 Elizabeth, N. J.
 Rabbi Theo B. Halberstadter
 Pres. Abraham Gruber

Ahi Ezra Cong.

2165 — 71 St.
 Brooklyn, N. Y.
 Rabbi Sion Maslaton

**Ave. N. Jewish
 Community Center**

321 Ave. N. Bklyn,
 Rabbi Max N. Schreier
 Pres. Herman Sommers

Bay Ridge Jewish Center

8025 Fourth Ave.
 Brooklyn N. Y.
 Rabbi David M. Feldman
 Pres. Dr. Reuben Kagel

Bayswater

Jewish Center

Cong. Darchay Noam
 Far Rockaway, N. Y.
 Rabbi A. H. Neulander
 Pres. Harry A. Wertlieb

**Beth Hamedrosh
 Hagodol of
 University Hts.**

1440 Plimpton Ave., Bronx
 Rabbi Mendel Shuck
 Pres. Julius Barach

**Beth El Jewish Center
 of Flatbush**

1219 Ave., T., Brooklyn
 Rabbi Philip Listokin
 Pres. Harry L. Kadish

Beth Sholom

People's Temple

Bay Pkway & Benson Ave.
 Brooklyn, N. Y.
 Rabbi Emanuel Schenk
 Pres. Ben M. Selbst

Brooklyn Jewish Center

667 Eastern Parkway
 Brooklyn N. Y.
 Dr. I. H. Levinthal, Rabbi
 Dr. Benj. Kreitman, Rabbi

Central Synagogue

Lexington Ave., & 55th St.
 New York, N. Y.
 Dr. D. J. Seligson, Rabbi
 Mathew H. Ross, Pres.

Community Synagogue

200 Forest Ave., Rye, N. Y.
 Rabbi Samuel H. Gordon
 Pres. Jack Kabcenell

Community Temple

Beth Ohr

1010 Ocean Ave.,
 Brooklyn, N. Y.
 Rabbi William Kloner
 Pres. James Walter

Cong. Ahavath Achim

Anshei Canarsie

9420 Glenwood Rd., Bklyn
 Dr. Leon J. Berle, Rabbi
 Pres. Louis A. Naham

Cong. Ahavath Achim

151 Woodruff Ave., Bklyn
 Rabbi Samuel Langer
 Pres. Martin Adler

Cong. Anshei Sholom

15 Bonnefoy Pl.
 New Rochelle, N. Y.
 Rabbi Philip M. Weinberger

Cong. Beth David

Minyan Club

188 Vincent Avenue
 Lynbrook, L. I.
 Rabbi Morris S. Friedman
 Pres. David Baraban

**Cong. Beth El of the
 Oranges & Maplewood**

222 Irvington Avenue
 South Orange, N. J.
 Rabbi Dr. Theod. Friedman
 Pres. Louis Metzger

Cong. Beth El

99 Jerusalem Ave.
 Massapequa, L. I.
 Rabbi Israel Orenstein
 Pres. Sol Decker

Cong. Beth El

109 East Ave.
 Norwalk, Conn.
 Rabbi Samuel Schwartz
 Pres. Stephen Weitz

Cong. Beth Elohim

8th Ave. & Garfield Pl.
 Brooklyn, N. Y.
 Rabbi Eugene J. Sack
 Pres. Daniel S. Schwartz

Cong. Beth Israel

Rabbi A. Kazis
 835 Pleasant St.
 Worcester, Mass.

Cong. Beth Israel

5602 — 11th Avenue
 Brooklyn, N. Y.
 Rabbi Hershel Stollman
 Pres. Ludwig Smilow

Cong. Beth Israel

94 Fulton St.
 Hempstead, L. I.
 Rabbi Harry E. Schwartz
 Pres. Morris Schwartz

Cong. Beth Joseph

Denver, Colorado
 Daniel Goldberger, Rabbi
 Harry A. Zinn, Pres.

Cong. Beth Sholom

390 Bway, Lawrence, L. I.
 Dr. G. Klaperman, Rabbi
 Norman Gordon, Pres.

Cong. Beth Sholom

Of Kingsway
 2710 Ave. X, Brooklyn, N. Y.
 Rabbi Leon B. Fink
 Pres. Saul Katz

Cong. Beth Sholom

441 Deer Park Ave.
 Babylon, L. I.
 Rabbi J. Blum
 Pres. Lester B. Lipkind

Cong. B'nai Israel

100 East Jersey Street
 Elizabeth, N. J.
 Dr. Gershon B. Chertoff,
 Rabbi

Cong. B'nai Israel

160 Millburn Avenue
 Millburn, N. J.
 Rabbi Dr. M. Gruenewald

Cong. B'nai Israel

of Kearny & No. Arlington
 780 Kearny Ave.,
 Kearny, N. J.
 Rabbi Sidney N. Bogner

Cong. Bnai Israel of

Greater Red Bank

Hance & Ridge Road
 Rumson, N. J.
 Rabbi Gilbert S. Rosenthal
 Pres. David Ruda

**Cong. Bnai Jacob Hebrew
 School of Flatbush**

3017 Glenwood Road Bklyn
 Rabbi Irving Weitzman
 Pres. Irving Turkish

Cong. B'nai Jeshurun

270 West 89 St., N. Y.
 Rabbi William Berkowitz
 Pres. Charles H. Silver
 Chairman of Board:
 Samuel Blumberg

OUR FERVENT WISHES AND HEARTY CONGRATULATIONS
to the families of

Joseph and Bess Blinn

Beaver Falls, Pennsylvania

and

Frank and Rose Taylor

Rochester, Pennsylvania

on the occasion of the graduation of their son

Nathan Blinn

as DOCTOR OF MEDICINE

from JEFFERSON MEDICAL COLLEGE

on Friday, June 14, 1963

Jewish National Fund of America

Penn-Seaboard Region

SENATOR ISRAEL STIEFEL, President

PHILIP DAUBER, Exec. Secretary

BEST WISHES FOR MANY HAPPY RETURNS OF THE DAY TO THE

Honorable MAURICE J. COOPER

Member Valley Forge Park State Commission

- one of Pennsylvania's leading merchant-princes
- a lover of Torah
- a generous supporter of Hebraic Culture
- one of Philadelphia's outstanding communal leaders
- a dedicated worker for Jewry and Israel

ON HIS RECENT BIRTHDAY

SENATOR ISRAEL STIEFEL

Published Monthly by Bitzaron, Inc., 1141 Broadway, New York 1, N. Y. (except January-February, May-June November-December, when published Bi-Monthly, and July and August when not published). Prof. N. Glatzer Simon Halkin (Israel), Prof. Harry A. Wolfson, Editors; Dr. Maurice E. Chernowitz, Managing Editor; Prof. Hayim Leaf, Associate Editor. Annual Subscription, payable in advance: \$7.00 per year; foreign \$8.00. To members of the Armed Forces half rate. Second class postage paid at New York, N. Y. Copyright 1963, by Bitzaron, Inc. All rights reserved. Opinions expressed in articles of Bitzaron represent the opinions of the authors and not necessarily reflect those of the editors and publishers. Subscriptions are automatically renewed unless we are notified otherwise.

לקראת עונת הלימודים הקרובה הכינה חברת ספרי ישראל, הנציגות
הבלעדית של התאחדות הוצאות הספרים בישראל, מבחר עשיר של

ספרי לימוד, חינוך ומחקר,

ספרי עזר למורים ומדריכים

לכל מחלקות בתי הספר מכל המגמות החינוכיות.

מורים, מחנכים ומנהלי מוסדות חינוך וכן כל שוהרי הספר העברי מוזמנים לבקר
במחסנינו המרווחים.

רשימות מפורטות של ספרי הלימוד וספרי העזר למורים יישלחו למורים ולמנהלי
בתי הספר חנם, ללא כל התחייבות.

מצויים במלאי שלנו אלפים רבים של ספרים עבריים.

בהזמנות נא לפנות אל :

ספרי ישראל אינק., 156 השדרה החמישית, ניו יורק 10, נ. י.

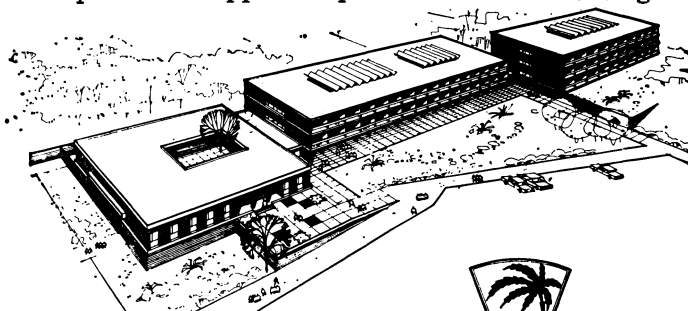
SIFREI ISRAEL INC.

156 Fifth Avenue · New York 10, N. Y.

Telephones : WA 9-6411 : טלפונים :
WA 9-6361

Gracious Living in Israel

of particular appeal to persons of retirement age

NEVE AVIV CLUB

located in beautiful Kfar Shmaryahu near Herzliya-on-Sea on the Mediterranean, offers Resident Membership under conditions of planned comfort:

- Tastefully furnished single and double rooms
- Spacious lounges and landscaped gardens
- Monthly rate includes comprehensive medical care
- Cultural and Religious activities
- Excellent Kosher cuisine and diets
- Expert professional staff
- Very reasonable rates

Rassco Israel Corporation
250 West 57 Street, New York 19, N. Y.

Gentlemen: Please send me complete information and illustrated brochure, at my address below:

NAME _____

ADDRESS _____

CITY _____ ZONE _____ STATE _____

B N A I Z I O N

The American Fraternal Zionist Organization

Extends its Best Wishes to the

B I T Z A R O N

for continued good work on the American scene.

HERMAN Z. QUITTMAN
National Secretary

NORMAN G. LEVINE
National President

B N A I Z I O N

50 West—57th St., New York 19, N. Y.